

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ESKİÇAĞ LİTERATÜRÜNDE MYSA:
COĞRAFYA, KENTLER VE KÜLTÜRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet AKŞAR

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Turhan KAÇAR**

Balıkesir, 2008

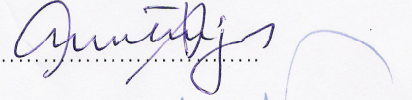
T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 200512517003 numaralı Ahmet AKŞAR'ın hazırladığı "ESKİÇAĞ LİTERATÜRÜNDE MYSİA: COĞRAFYA, KENTLER VE KÜLTÜRLER" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 07.02.2008 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

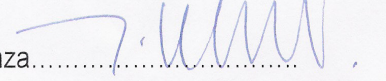
Başkan Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA

İmza

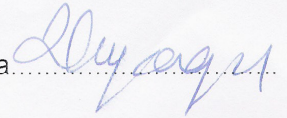
Üye Doç. Dr. Turhan KAÇAR (Danışman)

İmza

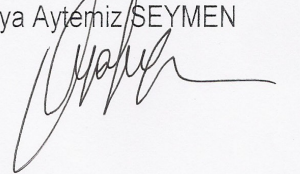
Üye Yrd. Doç. Dr. Zübeyde Güneş YAĞCI

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

10.103/2008
Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Oya Ayteniz SEYMEN

ÖNSÖZ

Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Mysia bölgesi, doğuda Phrygia ve Bithynia, güneyde Lydia, güneybatıda Aiolis ve batıda Troas ile çevrelenmiştir. Mysia, bugünkü Bursa ve Kütahya'nın batısını, Manisa ve İzmir'in kuzeyini, Çanakkale'nin doğusunu ve Balıkesir ilinin tamamını kapsamaktadır. Bölge, adını bir Thrak kavmi olan ve Thrakia'dan gelen Myslerden almıştır. Myslerin yoğun olarak yaşadığı yere de Mysia denmiştir. Mysialılar, tarihin hiçbir döneminde siyasi bir yapı oluşturamamışlar ve başka milletlerin hakimiyeti altında yaşamışlardır. Bu sebeple yaşadıkları bölge idari bir tanımlamanın dışında coğrafi bir isim olarak kullanılmıştır.

Antik yazarların ve kaynakların Mysialılara bakışı bu idari belirsizliğe paralel olarak değişkenlik göstermektedir. Erken dönem yazarlarından başlayarak bölgenin sınırları tutarsız bilgilerle gösterilmiş ve bu tutarsızlık araştırmacıları farklı sonuçlara götürmüştür. Bu çerçevede çalışmamızda antik kaynaklar ele alınmış ve bu kaynaklar taranarak Mysia ile alakalı kısımlar dilimize kazandırılmıştır.

Çalışmamızın mimarı, engin bilgisiyle beni yönlendiren, kaynaklarını ve imkanlarını benden esirgemeyen ve bana eskiçağ tarihini sevdiren değerli hocam Doç. Dr. Turhan KAÇAR'a, yüksek lisansta derslerine girme şansına sahip olduğum, azmi ve bilgisiyle bize örnek olan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA'ya ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma, çalışmamızın yazım sürecinde benden desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarıma ve haklarını ödeyemeyeceğim ve bu çalışmada satırlara sığamayacak kadar desteği olan sevgili Annem ve Babama sonsuz teşekkür ederim.

Ahmet AKŞAR

ÖZET

Eskiçağ Literatüründe Mysia:
Coğrafya, Kentler ve Kültler

AKŞAR, Ahmet
Yüksek Lisans, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Turhan KAÇAR
2008, 144 Sayfa

Bu çalışmanın amacı antik kaynaklarda Mysia bölgesi hakkında verilen bilgilerin derlenmesidir. Bu bağlamda Hellen-Latin literatürü taranmış ve Mysia ile alakalı kısımları saptanarak dilimize çevrilmiştir. Türkçeye kazandırılmış antikçağ eserlerinin çevirisi yapılmamış, bu metinler doğrudan çalışmamıza alınmıştır.

Çalışmamız Mysia ile ilgili bilgi veren antikçağ yazarlarının tanıtılmasıyla başlamış, devamında yazarların Mysia'ya dair verdikleri bilgilere değinilmiştir. Ancak taranan literatürün geniş olması ve dilimizde eskiçağ yazarlarının eserlerine ait hermenötik bakış açısıyla yaklaşan eserlerin az oluşu metin kritiği yapmamızı engellemiştir. Kaynakça bölümünün önüne antik kaynakların künyeleri verilmiş ve çeviriye esas alınan edisyon belirtilmiştir.

Birinci bölümde çalışmamızın özünü oluşturan çevirilerin daha iyi anlaşılması için yazarlar tarafından verilen bilgiler tartışılmıştır. Aynı zamanda bu veriler ikincil literatürle de teyit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde antik yazarların Mysia'ya ait kayıtları tercüme edilerek yayınlanmıştır. Tercümeler orijinal dillerinden İngilizce'ye yapılan çeviri metinler esas alınarak yapılmıştır. Bazı uzun cümleler okuyucunun anlamasını kolaylaştırmak için parçalara bölünerek verilmiştir.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda Mysia bölgesinin tahmini sınırları tespit edilmeye çalışılmış ve bu çerçevede tarafımızdan bir harita oluşturulmuştur. Yapılan tespitler genel olarak eskiçağ literatüre dayandırılmış ve çalışmamızla paralel olarak corpuslar dikkate alınmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mysia, Antik Kaynaklar, Kentler, Mysia Coğrafyası

ABSTRACT

*Mysia in the Ancient Literature:
Geography, Cities and Cults.*

AKŞAR, Ahmet

A thesis presented to qualify a Master degree at the Department of History,
Institute of Social Studies of Balıkesir University.

Supervision: Assoc. Prof. Turhan KAÇAR

2008, 144. pp.

The main aim of this study is a compilation of the ancient references about Mysia in the literature. In this context the classical literature (Greek and Latin) have been closely investigated and the references about Mysia have been translated into Turkish. Those sources have already existed in our language have been quoted when required.

This study starts with a brief introductions of the ancient writers and continues with their interest in Mysia. However, as the ancient literature is enormously large and they have been mostly neglected from the point of textual critic, we could not attempt to develop a critical view about the sources. At the end of the references, I have given a bibliographical details about the sources used in the work.

In the first part, in order to achieve a clear understanding of the sources, I have examined the information in the context of the ancient history of Mysia. I have also attempted to compare the notice of ancient evidence with those of modern studies.

In the second chapter, the ancient referencences about Mysia have been translated. These translations have been made on the base of the English versions of the sources. I have not done a word by word translation, rather I have tried to give a Turkish sense fort he translated passages.

According to the information I have gathered, an approximate map of Mysia is also attempted in this study.

Key Words: Mysia, Ancient Literature, Cities, Mysian Geography.

Annem ve Babama

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
KAYNAKLAR.....	4
I BÖLÜM.....	12
ANTİK KAYNAKLARIN IŞIĞINDA MYSİA'YA GENEL BİR BAKIŞ.....	12
1. 1- TROİA SAVAŞI PERSPEKTİFİNDEN MYSİALILARIN ANADOLU'YA GELİŞİ.....	12
1. 2- MYSİALILARIN KÖKENİ SORUNU.....	16
1. 3- BÖLGENİN COĞRAFİ SINIRLARI.....	19
1. 3. 1- Troas-Mysia Sınırı.....	21
1. 3. 2- Aiolis- Mysia Sınırı.....	23
1. 3. 3- Lydia- Mysia Sınırı.....	24
1. 3. 4- Phrygia- Mysia Sınırı.....	25
1. 3. 5- Bithynia- Mysia Sınırı.....	27
1. 4- BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI VE EKONOMİK ZENGİNLİKLERİ.....	27
1. 4. 1- Göller.....	28
1. 4. 1. 1- Aphnitis Gölü (Daskylitis/Miletopolitis).....	28
1. 4. 2- Nehirler.....	28
1. 4. 2. 1- Rhyndakos Nehri (Orhaneli/Adırmaz Çay).....	29
1. 4. 2. 2- Makestos Nehri (Susurluk Çayı).....	29
1. 4. 2. 3- Tarsios Nehri (Kocaçay).....	29
1. 4. 2. 4- Euenos Nehri (Havran Çayı).....	29
1. 4. 2. 5- Kaikos Nehri (Bakırçay).....	30
1. 4. 3- Dağlar.....	30
1. 4. 3. 1- Olympos Dağı (Uludağ).....	30
1. 4. 3. 2- İda Dağı (Kaz Dağı).....	31
1. 4. 3. 3- Kane (Kanai) Dağı (Karadağ).....	31
1. 4. 4- Ovalar.....	31
1. 4. 4. 1- Kyzikos Ovası.....	31
1. 4. 4. 2- Apia Ovası (Balıkesir Ovası).....	32
1. 4. 4. 3- Kaikos Ovası (Bergama Ovası).....	32
1. 4. 4. 4- Thebe Ovası (Havran Ovası).....	32
1. 5- KENTLER VE TAPIM GÖREN TANRILAR.....	33
1. 5. 1- Kyzikos (Belkıs).....	33
1. 5. 2- Artake (Erdek).....	36
1. 5. 3- Prokonnesos (Marmara Adası).....	37
1. 5. 4- Miletopolis (Melde Bayırı).....	37
1. 5. 5- Daskyleion (Ergili).....	38
1. 5. 6- Poemanenum (Eski Manyas).....	38
1. 5. 7- Hiera Germe (Ilica).....	39
1. 5. 8- Hadrianeia / Hadrianoi (Dursunbey).....	39
1. 5. 9- Hadrianutherae (Balıkesir Yakınları).....	40
1. 5. 10- Kadoi (Gediz).....	40
1. 5. 11- Stratonikeia (Siledik).....	40
1. 5. 12- Gambreion (Kınık).....	41
1. 5. 13- Pergamon (Bergama).....	41

1. 5. 14- Teuthrania (Kalargatepe)	43
1. 5. 15- Atarneos (Kaletepe/Dikili)	43
1. 5. 16- Perperene (Aşağıbey)	44
1. 5. 17- Adramytteion (Karataş/Ören)	44
1. 5. 18- Killa (?).....	45
1. 5. 19- Astyra (Ilıca).....	45
1. 5. 20- Argyra/ Argiza/ Erizii (Pazarköy).....	46
1. 5. 21- Perikharaksis/ Ergasteria (Balya)	46
1. 5. 22- Artamea (Gönen)	46
1. 6- PERGAMON KRALLIĞI	47
II. BÖLÜM.....	53
KAYNAK ÇEVİRİLERİ	53
2. 1- TROİA SAVAŞI PERSPEKTİFİNDEN MYSİALILARIN ANADOLU'YA GELİŞİ	53
2. 2- MYSİALILARIN KÖKENİ SORUNU	58
2. 3- BÖLGENİN COĞRAFİ SINIRLARI.....	66
2. 3. 1- Troas- Mysia Sınırı.....	66
2. 3. 2- Aiolis- Mysia Sınırı	68
2. 3. 3- Lydia- Mysia Sınırı	70
2. 3. 4- Phrygia- Mysia Sınırı.....	72
2. 3. 5- Bithynia- Mysia Sınırı	73
2. 4- BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI VE EKONOMİK ZENGİNLİKLERİ	75
2. 4. 1- Göller.....	76
2. 4. 1. 1- Aphnitis Gölü (Daskylitis)	76
2. 4. 2- Nehirler	77
2. 4. 2. 1- Rhyndakos Nehri	77
2. 4. 2. 2- Makestos Nehri	77
2. 4. 2. 3- Tarsios Nehri.....	77
2. 4. 2. 4- Euenos Nehri	78
2. 4. 2. 5- Kaikos Nehri.....	78
2. 4. 3- Dağlar	78
2. 4. 3. 1- Olympos Dağı	78
2. 4. 3. 2- İda Dağı	80
2. 4. 3. 3- Kane Dağı.....	80
2. 4. 4- Ovalar	80
2. 4. 4. 1- Kyzikos Ovası	80
2. 4. 4. 2- Apia Ovası	82
2. 4. 4. 3- Kaikos Ovası.....	83
2. 4. 4. 4- Thebe Ovası	84
2. 5- KENTLER VE TAPIM GÖREN TANRILAR	86
2. 5. 1- Kyzikos	87
2. 5. 2- Artake	104
2. 5. 3- Prokonnesos.....	105
2. 5. 4- Miletopolis.....	106
2. 5. 5- Daskyleion	106
2. 5. 6- Poemanenum	107
2. 5. 9- Hadrianutherae	107
2. 5. 10- Kadoi	108
2. 5. 11- Stratonikeia.....	108
2. 5. 12- Gambreion.....	108
2. 5. 13- Pergamon	108
2. 5. 14- Teuthrania.....	113
2. 5. 15- Atarneos	114
2. 5. 16- Perperene	116
2. 5. 17- Adramytteion.....	117
2. 5. 18- Killa.....	119

2. 5. 19- Astyra	120
2. 5. 20- Argyra	121
2. 5. 21- Perikharaksis	121
2. 5. 22- Artamea	121
2. 5. 6- KÜLTLER	121
2. 6- PERGAMON KRALLIĞI.....	123
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA	134
ESKİÇAĞ LİTERATÜRÜ	134
MODERN LİTERATÜR.....	137
Ek 1 MYSİA HARİTASI	144

KISALTMALAR

AJP	The American Journal of Philology
AR	Archaeological Reports
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
BMC	British Museum Of Coins Catalogue
C.Ph	Classical Philology
DTCF	Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
EA	Epigraphica Anatolica
EÜEF	Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜEF	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
JHS	The Journal Of Hellenic Studies
JRS	The Journal Of Roman Studies
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
TAD	Türk Arkeoloji Dergisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
YKY	Yapı Kredi Bankası Yayınları
Bkz.	Bakınız
Böl.	Bölüm
Çev.	Çeviren
dn.	Dipnot
Ed.	Editör
no	Numara
s.	Sayfa
Tran.	Translation
Vd.	ve diğerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Mysia Haritası

s.144

GİRİŞ

Antik Anadolu coğrafyası içinde çok az bilgiye sahip olduğumuz Mysia bölgesinin başta coğrafyası olmak üzere tarihi ve nüfus yapısı tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu eksiklik, Mysia'nın idari bir bölge olmayıp coğrafi bir terim olarak kullanılması ve antik kaynakların yeterince araştırılmamasından meydana gelmektedir. Bu kaynaklar, kitap biçiminde olabileceği gibi epigrafik (yazıt) ve nümizmatik (para) biçimde de olabilir. Özen gösterilerek yapılacak araştırmalarla Mysia bölgesine ait cevap bekleyen soruların önemli bir kısmı çözülecektir.

Bu çalışmanın amacı eskiçağ yazarlarının ve yazdıkları eserlerin Mysia ile alakalı bölümlerini dilimize kazandırmaktır. Çalışmamızda eskiçağ literatürü taranarak Mysia bölgesine ait kayıtlar saptanmış ve Türkçeye çevrilmiş olanlar doğrudan alınarak, çevrilmeyenler ise tercüme edilerek bir araya getirilmiştir. Bu bağlamda Mysia'nın coğrafyası, tarihi ve kültürleri ile alakalı metinler çeviri olarak verilmiştir.

Mysia bölgesinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayan arkeolojik araştırmalar XX. yüzyılda gelişerek devam etmiştir. Ancak bu araştırmalar Kyzikos ve Pergamon gibi kentlerde yoğunlaşmış, bu iki kent dışında kalan yerler çok zayıf bir şekilde araştırılmıştır. Buna karşılık antik kaynakların Mysia ile ilgili kısımları bu güne kadar tek bir çalışmada toplanmamıştır. Bu noktada çalışmamızın önemli bir eksikliği gidereceğini umuyoruz.

Genel olarak çalışmamız iki bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde çalışmamızın temelini oluşturan çeviri metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi için altı alt bölüm halinde kısa kısa metinlere giriş mahiyetinde bilgiler verilmiştir. Birinci alt bölümde Troia Savaşı perspektifinden Mysialıların Anadolu'ya gelişi ele alınmış, arkeoloji ve antik kaynakların ışığında konu aydınlığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. İkinci alt bölümde Mysialıların etnik kökeni üzerinde durulmuş, üçüncü alt bölümde bölge coğrafi olarak tanımlanmıştır. Dördüncü alt bölümde coğrafi ve ekonomik yapı ele alınmış, beşinci alt bölümde kaynakların bahsettiği kadarıyla kentler

ve kent paralarında görülen küllere değinilmiştir. Çevirilerin verildiği ikinci bölümde külller literatürde geçtiği şekilde işlenmiştir. Altıncı alt bölümde bölge tarihinin aydınlatılması için Pergamon Krallığı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci ana bölümünde yukarıdaki alt bölümler esas alınarak metinler konularına göre dağıtılmıştır. Literatürde geçen külller eğer herhangi bir kent ismi verilmeden zikredilmişse ikinci bölümün sonuna. Külller başlığı altında işlenmiştir.

Çalışmamızda karşılaştığımız en büyük sorun antik kaynaklara ulaşmak olmuştur. Kaynakların çok az bir kısmının dilimize kazandırıldığı göz önüne alındığında ve Türkçeye çevrilmeyenlerin de eksik olarak bazı ihtisas kütüphanelerinde bulunması ve bu kütüphanelere erişimin zor olması sebebiyle oldukça sancılı bir süreçten sonra tarama işlemi yapılabildiği. Tüm çabalara rağmen yine de Ksanthos gibi ulaşamadığımız ya da Pomponius Mela gibi yazarların eserlerine ulaştığımız halde kitabın baskısının 1700 tarihli olması sebebiyle fotokopi almamıza izin verilmediği için yararlanamadığımız kaynaklar olmuştur. Kaynakların verdiği bilgilerin kesik kesik olması sebebiyle aradaki boşlukları doldurmak için *CIL (Corpus Inscriptionum Latinorum)*, *OIG (Orientis Graeci Inscriptiones Selectae)* ve *IGR (Inscriptiones Graecae Ad Res Romanas Pertinentes)* gibi kataloglardan yararlanılmaya çalışılmış olmasına rağmen bu katalogların baskıları 1900'lü yıllarda yapıldığından fotokopi almamıza izin verilmemiş ve bu kataloglar süremizin kısıtlı olması ve taranacak kaynağın çok olması sebebiyle göz ardı edilmiştir. Karşılaştığımız diğer bir sıkıntı da Mysia bölgesinde bulunan kentlere ait kayıtlardır. Eskiçağ dünyasının önde gelen kentlerinden olan Kyzikos ile alakalı oldukça fazla kayıt olmasına rağmen Hiera Germe gibi kentler sadece isim olarak zikredilmiş ve bu, bölgeye ait bilgilerin eksik kalmasına neden olmuştur. Kaynaklarda zikredilmemiş fakat daha geç dönemlerde kilise listelerine dahil edilmiş ya da epigrafik ve nümizmatik kaynaklardan varlıkları tespit edilmiş kentler kapsam dışı bırakılmıştır. Pergamon ve Kyzikos hakkında çok sayıda kayıt olmasına rağmen bu kayıtların pek çoğu kentleri sadece isim olarak zikretmekten öteye gitmemiştir. Bu gibi kayıtlar çalışmamıza alınmamıştır.

Genel olarak siyasi tarih kentler ile birlikte verilmiş ve MÖ I. yüzyıla kadar getirilmiştir. Bunun nedeni MÖ 133 yılında bölgenin bir vasiyetle

Roma'ya bırakılıp Mysia, Lydia, Ionia ve Phrygia bölgelerinin Asia Eyaleti adı altında birleştirilmiş olmasıdır. Tutulan kayıtların Mysia'ya özel olmayıp genel olarak tüm Batı Anadolu'yu ifade eder biçimde verilmesiyle coğrafya karışması meydana gelmiştir. Biz de olabildiğince bu karışıklıktan uzak durmaya çalıştık. Pergamon Krallarının Roma ile girdiği siyasi ilişkiler eğer doğrudan Mysia bölgesiyle alakalı değilse birinci kısımdaki altıncı bölümde dipnot olarak verilmiş, çeviri olarak alınmamıştır.

MÖ VIII. yüzyıl ile MS IV. yüzyıllar arasındaki kaynaklar çeviri olarak verilmiştir. Stephanos Byzantinos, Prokopios ve Photios gibi geç dönem yazarları sadece dipnot olarak kullanılmıştır. Bölge coğrafyasının ve kentlerinin belirlenmesinde antik kaynaklardan Strabon'un *Geographika'sı*, araştırma eserlerden Veli Sevin'in *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* ve A.H.M. Jones'un *The Cities of The Eastern Roman Provinces* adlı eserleri referans olarak alınmıştır. Her konuda başvuru kaynağımız Oxford University Press tarafından yayınlanan *The Oxford Classical Dictionary* olmuştur. Çevirisini yaptığımız metinler İngilizcelerinden tercüme edilmiştir.

KAYNAKLAR

Homeros: Yaşadığı zaman ve tarihsel kişiliği tam olarak bilinmemekle beraber genel olarak MÖ VIII.'da yaşadığına ve İonialı olduğuna inanılmaktadır. Batı dünyasının ilk ozanı olan Homeros, İlyada ve Odysseia adlı iki destanın anlatıcısıdır. İlk defa MÖ VI. yüzyılda Atina'da Peisistratos'un tiranlığı zamanında yazıya geçirilmiş olan destanlar Türkçeye A. Kadir ve Azra Erhat tarafından kazandırılmıştır. Homeros'un Mysia ile ilgili verdiği bilgiler ilk olması bakımından önemlidir. Homeros tarafından Mysialılar, önderlerinin isimleri verilerek Troia Savaşı'nda Priamos'un müttefikleri olarak gösterilmiştir.

Hesiodos: MÖ VII. yüzyılda yaşamış olan Hesiodos, Yunan tanrılarının soy ağaçlarını belirlemiştir. Askralı ozan, Yunan Arkaik çağının Homeros'tan sonra en önemli yazarıdır. Dilimize Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu tarafında çevrilen İşler Ve Günler (Erga Kai Hemera) ve Tanrıların Doğuşu (Theogonia) Yunan dinini anlamamız bakımından önemlidir. Kaynak doğrudan Mysialılar ile ilgili bilgiler vermemektedir.

Aiskhylos: MÖ 525-455 yılları arasında yaşayan Atinalı tiyatro yazarıdır. Dönemin siyasi koşullarına uygun tragedyalar yazan Aiskhylos oyunları günümüze kadar ulaşabilen ender yazarlardandır. Pers Yunan Savaşını konu alan Persai (Persler) oyununda Mysialılar ile ilgili olarak Perslerin müttefikleri olması dolayısıyla bilgi verilmiştir. Aiskhylos'a göre Mysialılar, kargı ustaları ve savaşçı bir ulustur.

Skylaks: MÖ VI. yüzyılda yaşamış Kariyalı denizcidir. Pers kralı I. Dareios tarafından İndus Nehri'nin kaynaklarının araştırılması için görevlendirilmiştir. Skylaks'ın bilgileri Mysia'nın tarihi coğrafyasına ait ilk bilgiler olması sebebiyle önemlidir. Ona göre Mysia, Kios Körfezi ile Olbia Körfezi arasında bugünkü modern Armutlu yarımadası topraklarıdır.

Herodotos: MÖ 484-425 yılları arasında yaşayan ve Cicero'ya göre *Tarihin Babası* olarak kabul edilen tarihçi Halikarnasos (Bodrum) doğumludur. Uzun süren seyahatlerinin sonucunda eseri Tarihler'i (Historiai) Atina'da kaleme almıştır. Eserinin konusunu MÖ 492-449 yılları arasında yapılan Pers

Savaşları oluşturur. Eser ayrıca Herodotos'un yaşadığı çağın bilinen dünyasını da yansıtır. Herodotos, Mysia ile ilgili olarak pek çok efsanevi bilgi vermekle birlikte genel olarak, Persler ile Mysialıların ilişkileri, Mysia kentleri, Mysia dini ve ilk defa onun tarafından dillendirilmiş olan Mysialılar ile Lydialılar'ın ve Kariyalılarla Mysialıların kardeş uluslar olduklarının bilgisini vermektedir.

Theophrastos: MÖ IV. yüzyılda yaşamış Lesboslu bir filozof olan Theophrastos Platon ve Aristoteles'in öğrencisi olmuştur. Botanik biliminin ilk örneklerinden olan De Historia Plantarum adlı eseriyle İda Dağı'nda yetişen bitkilerle ilgili bilgiler vermiştir. Ankara'da İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nde yaptığım kütüphane araştırmasında ne yazık ki bu eseri gözden kaçırdım.

Thukydidēs: Trakya kökenli yazar MÖ 460–400 yılları arasında yaşamıştır. Atinalılar ve Spartalılar arasında yapılan savaşta Strategos (Kumandan) olarak görev aldığı işi başaramamış ve gönüllü olarak sürgüne gitmiştir. Sürgün sırasında belirli bir adı bulunmayan ve genel olarak *Peloponnesoslularla Atinalıların Savaşı* olarak bilinen 8 kitaplık bir tarih kitabı kaleme almıştır. Mysia ile doğrudan alakalı olmamakla birlikte Kyzikos, Daskyleion ve Adramytteion ile ilgili bilgiler vermiştir.

Ksenophon: MÖ 430–355 yılları arasında yaşamış Atinalı tarihçidir. Oldukça üretken olan yazar, Sokrates'in doğrudan öğrencisi olmamakla beraber onun çevresinde olan ve ondan etkilenen kişilerdendir. Thukydidēs'in eserini kaldığı yerden devam ettirdiği Hellen Tarihi (Hellenika) ve Kyros'un kardeşine karşı yaptığı seferden Yunanlı askerleri geri dönüşünü anlattığı Onbinlerin Dönüşü (Anabasis) adlı eserleri kaleme almıştır. Ksenophon, Mysia'nın en önemli kentlerinden olan Pergamon ve çevresindeki kentler hakkında bilgi veren ilk kişidir. Ayrıca onun Daskyleion hakkında verdiği emsalsiz bilgiler XX. yüzyılda kentin yeniden bulunmasına olanak sağlamıştır. Ksenophon MÖ 411 yılında yapılan Kyzikos muharebesini en detaylı anlatan yazardır.

Aristoteles: MÖ IV. yüzyılda yaşamış Makedonya doğumlu filozoftur. Assos ve Atarneos'da bir süre oturduğu için Mysialıları en iyi tanınması gereken yazarlardan biridir. Buna rağmen eserlerinde Mysialılar ile ilgili doyurucu bilgi yoktur. Retorik'te geçen Mysialı av tabiri dolayısıyla dipnot olarak kullanılmıştır.

Hellenika Oksyrhynkhia: Yazarı bilinmeyen ancak MÖ IV. yüzyılda kaleme alındığı sanılan ve adını 1906 yılında Mısır'da bulunmuş papirüsten alan eserdir. Ksenophon'un Hellenika'sı gibi Thukydides'in eserinin devamı niteliğindedir. Agesialos'un Küçük Asia seferi münasebetiyle Mysia hakkında bilgi vermiştir. Apia Ovası'nın ilk geçtiği metin olması sebebiyle önemlidir.

Apollonios Rhodios: MÖ III. yüzyılda yaşamış şair ve kütüphanecidir. Belirli bir süre Rodos'ta yaşadığı için Rhodios lakabıyla tanınır. Mysia ile ilgili olarak Argonautların Arktonnesos yarımadasında karaya çıkmaları sebebiyle bölgenin canlı bir tasvirini yapmıştır. Bu vesileyle Mysialıların dini inanışlarını hakkında da bilgi sahibi olmaktayız.

Polybios: Megapolis (Arkadia) doğumlu tarihçi MÖ 200–120 yılları arasında yaşamıştır. MÖ 264 ile 144 yıllarını kapsayan 40 kitaplık Tarihler (Historiai) adında bir dünya tarihi kaleme almıştır. Mysia ile ilgili bilgilerini genellikle Pergamon Krallarının Roma ile ilişkileri münasebetiyle vermektedir.

Apollodoros: MÖ II. yüzyılda yaşamış Atinalı gramercidir. Apollodoros eserinde genel olarak mitolojik olaylara değinmiştir. Mysia ile ilgili olarak Troia Savaşı döneminde Mysia Kralı Teuthras ve Herakles tarafından işgal edilen Auge'nin Mysia'ya gelişi ve oğlu Telephos'un Troia Savaşına katılması ve Mysia'da tapım gören tanrıların bilgisini vermiştir.

Marcus Tullius Cicero: MÖ 106–43 yılları arasında yaşamış Romalı hatip ve düşünür olan Cicero, eskiçağın en üretken yazarlarından biridir. İyi bir eğitim almış olan Cicero devlet yönetiminde önemli görevlerde bulunmuştur. Mysia ile bilgi veren yapıtları genel olarak mektupları ve söylevleri olmuştur.

Diodoros Sicilus: MÖ I. yüzyılda yaşamış Sicilyalı tarihçidir. Ulaşabildiği kaynakları genellikle kopya etmek suretiyle yazan tarihçi, Bibliotheka adında 40 kitaplık bir dünya tarihi kaleme almıştır. 1–5 ve 11–20. kitapları günümüze ulaşmış olan yazar Mysia hakkında Pers Satraplarının bölgedeki faaliyetleri ve İda Dağı ile ilgili anlatılan efsaneler vasıtasıyla bilgi vermiştir.

Dionysios Halikarnassos: MÖ I. yüzyılda yaşamış Halikarnassos'lu hatip ve tarihçidir. Roma tarihini anlattığı 20 kitaplık *Rhomaïke Arkhaiologia* adlı eseri kaleme almıştır. 1-10. kitaplar tam olarak, 11-20 kitaplar ise parçalar halinde günümüze ulaşmıştır. Yazar Aeneas'ın İtalya'ya gelmeden önce kuzey Mysia'ya gelmesi ile alakalı olarak Mysia hakkında bilgi vermiştir.

Vitruvius: MÖ I. yüzyılda yaşamış Romalı mimar ve mühendistir. Vitruvius eskiçağdan günümüze kalan tek mimarlık eserini 10 kitap halinde kaleme almıştır. Mysia ile ilgili verdiği bilgiler Prokonnesos mermeri ve Pergamon Kütüphanesi sayesinde olmuştur.

Vergilius: MÖ. 70 MS 19 yılları arasında yaşayan yazar Mantua yakınlarındaki Andes kasabasında dünyaya gelmiştir. Augustus çağının İmparatorluk şairi olan Vergilius, Mysia ile ilgili olarak Çiftçilik Sanatı'nda (Georgica) bölgenin ekonomik ve natürel zenginliğinin canlı tasvirini yapmıştır.

Horatius Flaccus: MÖ 65 yılında Apulia yakınlarında dünyaya geldi. Yunanca ve felsefe öğrenimi için babası tarafından Atina'ya gönderildi. Augustus döneminin en önemli şairlerinden olan Horatius, Pergamon Krallarının mirasına ve bu mirasın kabulüne her Romalının iyi gözle bakmadığını şiirlerinde belirtmiştir. Horatius, MÖ 8 yılında ölmüştür.

Strabon: MÖ 64 MS 19 Amaseialı (Amasya) coğrafyacı ve tarihçidir. 47 kitaplık bir tarih eseri yazmasına rağmen eseri günümüze ulaşmamıştır. 17 kitaplık Coğrafya (Geographika) eserinin 12-14. kitapları Anadolu ile ilgilidir. Mysialıların kökeni başta olmak üzere, bölgenin coğrafi yapısı ve tarihi hakkında kendisinden önce yaşayan ve eserleri günümüze ulaşmamış olan yazarların Mysialılara bakışlarını da aktararak yazan Strabon Mysia ve Mysialılar hakkında en detaylı bilgi veren kaynaktır. Eğer Strabon'un coğrafyası günümüze ulaşmamış olsaydı Mysia ve Mysialılar tabiri bölük pörçük bilgilerden ibaret olup anlamsız olarak çözülmeyi bekleyecekti.

Hyginus: Hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Hyginus MÖ 64 MS 17 yılları arasında yaşamıştır. Fabulae adlı eserinde Mysialı mitolojik kahramanlar olan Kyzikos, Teuthras, Auge ve Telephos hakkında bilinenleri diğer yazarlardan farklı olarak anlatmıştır.

Livius: MÖ 59 MS 17 yılları arasında yaşamış Patavium'lu tarihçidir. 142 kitaplık *Kentin Kuruluşundan İtibaren* isimli (Ab Urbe Condita) bir Roma Tarihi kaleme alan yazar, siyasetten uzak durmasına rağmen İmparator Augustus ile tanışmıştır. Eserinin 1-10 kitapları ve 21- 45. kitapları tam olarak, diğerleri ise (11-20 arası hariç) özetler halinde günümüze ulaşmıştır. Livius, Mysia ile ilgili olarak Pergamon Krallarının diğer krallarla olan savaşları ve onların Roma İmparatorluğu ile olan münasebetleri vesilesiyle bilgi vermiştir.

Velleius Paterculus: MÖ 19 MS 31 Capualı tarihçidir. Devlet görevlerinde bulunan yazar, Troia Savaşından başlayarak MS 30 yılına kadar getirdiği 2 kitaplık Roma Tarihi özeti yazmıştır. Mysia ile ilgili olarak Pergamon Krallığı vasıtasıyla ve III. Attalos'un ölümüyle birlikte Romalıların bir vasiyetle bölgeyi ele geçirmeleri suretiyle bilgi vermiştir.

Plinius: MS 23-79 yılları arasında yaşamış Romalı politikacı, tarihçi ve yazardır. Günümüze 37 kitabı ulaşan ve çağının bilgi ansiklopedisi niteliğinde olan Doğa Tarihi (Naturalis Historia) sanat tarihi, coğrafya kültür tarihi konularının başvuru kaynağıdır. Plinius, Strabon'dan sonra Mysia kentleri ve coğrafyası hakkında en detaylı bilgi veren yazardır. Yaşadığı dönemde ayakta olan veya olmayan kentleri tek tek saymış ve bunların bir kısmının bağlı bulunduğu yargılama bölgelerini de belirtmiştir. Mysialıların kökeni sorununa o da cevap bulmaya çalışmıştır.

Sextus Iulius Frontinus: MS 30-104 yılları arasında yaşamış, teknik ve askeri konularda yazmış Romalı politikacı ve yazardır. Roma'da ve diğer eyaletlerde pek çok görev yapmış olan Frontinus Mysia ile ilgili olarak Alkibiades ve Mithridates'in Kyzikos kuşatması ve Pergamon'da taht iddialısı olan Aristonikos vasıtasıyla bilgi vermiştir.

Plutarkhos: MS 46-120 yılları arasında yaşamış Khaironeialı (Boiotia) biyografi yazarıdır. Paralel Yaşamlar (Bioi Paralleloi) dizisinde eskiçağın en çok bilinen ya da en önemli kişilerinin yaşamöykülerini kaleme alan yazar Ethika (Moralia) adlı felsefi yazıları da bulunmaktadır. Plutarkhos, Romalı komutan Lucullus'un hayatını anlattığı yapıtında Mithridates'in Kyzikos kuşatması vasıtasıyla Kyzikos hakkında, Marcus Antonius'un biyografisinde Pergamon kütüphanesi ve Tiberius Gracchus biyografisinde ise III. Attalos'un ölümü üzerine bölge topraklarının Romalılara bırakılması ile ilgili bilgi vermiştir.

Tacitus: MS 55-117 yılları arasında yaşayan Gallia kökenli tarihçidir. İyi bir hitabet eğitimi alan yazar, üst düzey devlet görevlerinde bulunmuştur. Mysia ile ilgili verdiği bilgiler Kyzikos ve Pergamon vasıtasıyla olmuştur.

Columella: MS I. yüzyılda yaşamış ve hakkında çok az şey bilinen Hispania doğumlu yazar De Re Rustica (Tarım Üzerine) adlı eserinde Mysia topraklarının verimliliğinden bahsetmektedir

Memnon: Hakkında çok az şey bilinen Memnon, muhtemelen MS I. yüzyılda yaşamış Heraklea Pontikalı (Karadeniz Ereğlisi) tarihçidir. Mysia ile ilgili verdiği bilgiler Mithridates'in Kyzikos kuşatması ile alakalıdır.

Polyaenos: MS II. yüzyılda yaşamış ve Makedonyalı olan Polyaenos, Retorikçi olarak bilinir. Savaşlar (Stratagemata) adlı eserinde Pergamon Kralı I. Attalos'un Galatları yenerek Basileos (Kral) ünvanını alması dolayısıyla bilgi vermektedir

Ptolemaios: MS 83-161 yılları arasında yaşamış, Mısırlı coğrafyacı, matematikçi ve gök bilimcisidir. Ptolemaios, Mysia kentleri ve bu kentlerin matematiksel konumları hakkında bilgi vermiştir. Verilen bu bilgilerin büyük bir kısmı diğer kaynakların verdiği bilgilerle çelişmektedir. Buna rağmen Hiera Germe gibi başka kaynaklar tarafından gözden kaçırılmış Mysia kentlerinden bahsetmiş olması önemlidir.

Aelius Aristides: MS 117-180 yılları arasında yaşayan ve Balıkesir yakınlarındaki Hadrianutherae kentinde dünyaya gelen Aristides, iyi bir eğitim almıştır. Mysialı olmasına rağmen kullanmış olduğumuz Hieroi Logoi (Kutsal Hikayeler) adlı eserindeki bilgilerin pek çoğu kendi yaşantısı ve rüyaları ile ilgilidir. Yine de bölgede tapım gören tanrıları bilmemiz açısından önemlidir.

Lukianos: Yaklaşık olarak MS 120-200 yılları arasında yaşayan Lukianos, Samosata doğumludur. Mysia'da kahinlik ve haydutluk yapan Aleksandros'un yaşamöyküsüyle bölge hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

Galenus: MS 130-200 yılları arasında yaşamış ve Pergamon'da doğmuş fizik ve tıp uzmanıdır. İkincil literatürde, Galenus'un, özellikle Adramytteion kentinin kuzeyi hakkında önemli bilgiler verdiği zaman zaman not edilmektedir. Bu çalışma çerçevesinde, yapılan kütüphane taramalarında Galenus'un eserlerine ne yazık ki ulaşamamıştır.

Athenaeos: Hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız yazar MS II. ve III. yüzyıllarda yaşamış Mısır doğumlu gramercidir. Mysia ile ilgili verdiği bilgiler genellikle tarımsal üretimle ve bitkiler ile alakalıdır.

Appianos: MS II. Yüzyılda yaşamış İskenderiyeli tarihçidir. Yunanca olarak 24 kitaptan oluşan bir Roma Tarihi (Rhomaika) kaleme almıştır. Yazarın Mysia ile ilgili verdiği bilgiler Mithridates Savaşları sırasında Mysia Mikras da denen Mysia bölgesinin kuzeyi ile ve Pergamon Krallığı vasıtasıyla olmuştur.

Lucius Annius Florus: MS II. Yüzyılda yaşamış tarihçi, Roma kentinin kuruluşundan İmparator Augustus'a kadar olan dönemi ele alan 2 kitaplık Roma Tarihi eserini kaleme almıştır. Genel olarak eser, Livius'un eserinin bir özeti durumundadır. Florus, Kyzikos kenti ve Pergamon Krallığının Roma İmparatorluğuna ilhakı vesilesiyle bölge hakkında bilgi vermiştir.

Flavios Arrianos: MS II. yüzyılda yaşayan Bithynialı tarihçidir. Yazar, Büyük İskender'in hayatını anlattığı *İskender'in Seferi* adlı eserinde Granikos Savaşı sonrası Daskyleion satraplığı vasıtasıyla bölge hakkında bilgi vermiştir.

Pausanias: MS II. yüzyılda yaşamış Lydia doğumlu seyyahdır. 10 kitaptan oluşan Hellas'ın Tasviri (Perihegesis Tes Hellados) isimli seyahat kitabının günümüzde özellikle Yunanistan için el kitabı olarak kullanılması mümkündür. Pausanias eserinde genel olarak Yunan tanrılarını işlediği için Mysia ile ilgili olarak yine bölgede bulunan ve tapım gören tanrılar hakkında bilgi vermiştir.

Cassius Dio Cocceianus: MS 150–235 yılları arasında yaşamış Bithynialı tarihçidir. En eski devirlerden başlayıp yaşadığı çağa kadar getirdiği Yunanca seksen kitaplık bir Roma Tarihi (Romaika) yazmıştır. Eserinin bazı bölümleri fragmanlar halinde günümüze ulaşmıştır. Yazarın Mysia hakkında verdiği bilgiler genelde Kyzikos üzerinden olmuş, Hadrianoutherae kentinin İmparator Hadrianus tarafından kurulduğunu kayda geçiren ilk tarihçi olmuştur.

Eusebios: MS 260–340 yılları arasında yaşamış Kaisareialı Hıristiyan kilise tarihçisidir. 10 kitaplık bir Kilise Tarihi (Historia Ecclesiastica) kaleme alan yazar, Mysia ile ilgili olarak Montanizim vasıtasıyla bilgi vermektedir. Eusebios'un Propontis'in güneyinde bulunan Kyzikos, Artake ve diğer kentler hakkında bilgi verdiği diğer eseri de Khronikon'dur. Ne yazık ki bu metne ulaşamadım.

Ammianus Marcellinus: MS 322–400 yılları arasında yaşamış ve 31 kitaplık bir Roma Tarihi (Res Gestae) yazmış Antiokheialı tarihçidir. Yazmış olduğu Roma Tarihi'nin ilk 13 kitabı kaybolmuştur ve yazar Mysia hakkında Kyzikos vasıtasıyla bilgi vermiştir.

Eutropius: MS IV. yüzyılda yaşamış Romalı tarihçidir. 10 kitaplık bir Roma Tarihi özeti kaleme alan yazar, Pergamon Krallarının III. Antiokhos ile savaşı,

bölgenin Attaloslara bırakılması ve Kyzikos kenti vasıtasıyla Mysia bölgesi hakkında bilgi vermiştir.

Historia Augusta: MS IV. yüzyılda bir araya toplanan ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen İmparatorlar tarihidir. Mysia ile ilgili olarak İmparator Hadrianus'un yaşam öyküsünde verilen bilgiler sonucunda bilgi sahibi olmaktayız.

Stephanos Byzantinos: MS VI. yüzyılda yaşamış Byzantiumlu sözlük yazarıdır. Çalışmamız için oldukça geç bir dönem kabul edildiği ve sözlüğünün pek çok maddesinin uydurma olduğu saptanmıştır. Adramytteion kentinin kuruluşunu izah ederken dipnot olarak kullanılmıştır.

Photios: MS IX. yüzyılda yaşayan Photios, MÖ V. yüzyılda yaşayan Ktesias'ın Persika isimli eserinin özetinin günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Çalışmamız için oldukça geç dönem olması sebebiyle dipnot olarak kullanılmıştır.

I BÖLÜM

ANTİK KAYNAKLARIN IŞIĞINDA MYŚIA'YA GENEL BİR BAKIŞ

1. 1- TROIA SAVAŞI PERSPEKTİFİNDEN MYŚIALILARIN ANADOLU'YA GELİŐİ

MÖ ikinci bin yılda İllirialıların, buldukları Orta Avrupa'dan Thrak uluslarının oturduğu Güney Doğu Avrupa'ya doğru hareket etmesiyle Balkan yarımadasında kavimler kaynaşması meydana gelmiştir. Bu kavimlerin birbirini iterek oluşturdukları hareketle bazı Thrak ulusları Hellespontos¹ (Çanakkale Boğazı) ve Bosporos (İstanbul Boğazı) üzerinden Anadolu'ya geçmiştir (Mansel, 1999). Tarihte *Ege Göçleri* olarak bilinen bu göçlerin sonucunda Anadolu'nun siyasi ve etnik yapısı değişmiş ve böylece Anadolu, Mısır kaynaklarının *Deniz Kavimleri* dediği bu yabancı ulusların istilâsı altında kalmıştır. Oluşan bu karmaşa ortamı, bölgeden binlerce kilometre uzakta bulunan Mısır'da bile kendini hissettirmiştir (Lloyd, 2003; Tekin, 2003). Yerlerinden oynatılan her millet adeta domino taşları gibi bir birini itmiş ve neticede meydana gelen bu milletlerin yer değiştirmesi hareketinden Hitit İmparatorluğu bile kendini kurtaramamıştır (Mansel, 1999; Lloyd, 2003).

Günümüze kadar bilinmezliğini koruyan efsanevi Troia Savaşı'nın nedenleri arasında bu göçün etkisi hep sorula gelmiş ve kaynakların suskun, arkeolojik materyalin yetersiz olmasına karşın doğrulanması imkansız bazı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı bilim adamları antik kaynakları referans almışlar, bazıları ise soruna arkeolojik kalıtın ışığında cevap aramaya çalışmıştır. Mysia'yı ve Mysialıları yakından ilgilendiren bu göçlere ilişkin bilgiler ancak Troia Savaşı'nın çözülmesiyle açığa çıkacaktır.

---

¹ Apollodoros, *Bibliotekhe* , I, 9, 1 Nephela ve Boeotia kralı Athamos'un kızı olan Helle'nin burada denize düşüp boğulduğunu ve daha sonra bu denizin Hellespontos olarak anıldığını bildirmektedir.

Antik dönemde yazılı kaynakların Troia Savaşı'na bakışını Homeros'un İlyada'da verdiği bilgiler belirler. Homeros'a göre Troia Savaşı'nın nedeni, Akha (Myken)² Kralı Agamemnon'un kardeşi Sparta Kralı Menelaos'un karısı Helena'nın Troialı Aleksandros (Paris) tarafından kaçırılmasıdır. Bunun üzerine Akhalar bir intikam seferi düzenlemişlerdir. Destan, on yıllık savaşın sadece son günlerini ele alır.³ Savaşın taraflarından birisi Danaolar yani Yunanlılar, diğeri ise Troialılar ve içlerinde Mysialıların da bulunduğu müttefiklerdir (Visser, 2001).

Mysialılar İlyada'da müttefik kuvvetler olarak Yunanlılara karşı savaşanlar arasındadır. Khoromis ve Ennomis (*İlyada*; 858-862) idaresindeki Mysialılar, Lykialılar, Phrygialılar ve Maionialılar ile birlikte müttefik kuvvetler olarak yurtlarını talan edenleri durdurmak için hazır bulunmuşlardır. Destanda Mysialılar herhangi bir yer ismi verilmeksizin zikredilmiştir. Homeros'a göre Mysialılar savaş öncesi bu bölgeye gelmiştir. Bu durumda arkeoloji biliminden ve diğer yazarlardan yararlanmadan Mysialıları Anadolu olarak görebiliriz. Hatta o kadar Anadolu ki Muşki adı altında Güneydoğu Anadolu bölgesine kadar yayılmışlardır (Barnet, 1987; Kınal, 1999). Burada Muşki ismi Anadolu'da oturan ve yazıyı kullanan Asur ve Hitit kaynaklarından alınmadır (Savaş, 1998, s. 206). Keza Viluşa, Taurişa, Assuva, Luwi, Lukka gibi isimler Yunan kaynaklarındaki İlion, Troia, Asia, Lydia, Lykia gibi isimlerle eşlenmiştir⁴ (Akurgal, 1987, 2002; Kınal, 1999, Latacz, 2001). Bu eşleme ses benzerliğine dayanarak yapılmış ve bu çerçevede Orta Anadolu'dan başlayarak Güneydoğu Anadolu'ya kadar yayılmış Muşkilerle Mysialılar eşlenmiştir. Eğer bu ses benzerliği doğru okunmuşsa Muşkiler (Mysler) yeni göç eden deniz kavimlerinin önünde adeta selin sürüklediği kayalar gibi Anadolu'nun içine sürüklenmişlerdir.

Homeros'un verdiği bilgilerin tersine arkeoloji bilimi Troia Savaşı'nı kız kaçırmının intikamı olarak değil, tamamen farklı sebeplerden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Konu üzerinde çalışma yapan

---

² Ahmet Ünal'a göre Mykenler ve Akhalar arasındaki ilişkiler çözümlenememiştir. Akhaların Mykenler olduğuna dair hiçbir bilgi ve belge yoktur. Bkz Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu I*, Arkeoloji ve sanat Yayınları, İstanbul, 2002

³ Homeros; *İlyada*; Can Yayınları, İstanbul, 1998; Çeviride Azra Erhat tarafından yazılan geniş bir giriş bulunmaktadır

⁴ Ünal, bu eşlemeyi bilimsellikten uzak, ideolojik ve Hellen hayranlığının bir boyutu olarak görmektedir. Bu eşlemenin Avrupalıların kendilerine kök arama girişiminde oynadıkları oyunun bir parçası olduğunu belirtmektedir.

araştırmacılar, kazılar sonucunda elde edilen verileri değerlendirirken savaşın yapıldığı tarih olan MÖ 12. yüzyıl sonlarına ait⁵ Troia VIh'nin⁶ 1300 ile 1275 yıllarında meydana gelen bir depremle, VIIa'nın ise 1200 yıllarında düşman eliyle yıkıldığını tespit etmişlerdir. Burada en önemli soru kentin düşmanı kimdir sorusudur. Göç eden kavimler mi yoksa Troia'nın başka düşman ya da düşmanları var mıdır? Görüldüğü kadarıyla ve elde edilen veriler ışığında Troia'nın düşmanları vardır. Bu düşman, yerlerinden kovulduğu için Anadolu'ya geçmeye çalışan kavimlerden başkası değildir. Ekrem Akurgal İlion'un (Hisarlıktepe) düşmesini farklı bir açıdan ele alarak bu göç olayına bağlamaktadır. Kent, MÖ 1300–1275 yılları arasında bir depremle tahrip olmuş ve Anadolu'ya geçmeye çalışan uluslar da ancak yıkılmış bir İlion kentine sahip olmuşlardır (Akurgal, 2002). Akurgal, Homeros'ta anlatılan tahta at hikayesinin ise poetik bir fanteziden öteye gitmeyip bu atın olsa olsa tanrı Poseidon'a sunulan bir sunudan ibaret olabileceğini ve her şeyi kendine mal etmeye çalışan Yunan tarih geleneği tarafından benimsendiğini belirtmektedir⁷.

1932 yılında Amerikalılar tarafından İlion'da yapılan kazılar neticesinde kentin üst üste kurulmuş yerleşimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu tespitlerin sonucunda Troia VIh ile VIIa arasındaki gelişmişlik düzeyinde gözle görülür bir gerilemeye rastlanmış ve Troia VIIa'dan başlayarak bölgenin düşman kuvvetler tarafından ele geçirilmiş olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu düşman ya da düşmanlar kesinlikle Akhalar veya Yunanlılar değildir. Bulunan materyalin Orta Avrupa kavimlerine özgü karakter içermesi İlion'un ancak bu Avrupalı göçmenler tarafından ele geçirilmiş olabileceğini akla getirmiştir (Akurgal, 1987). Tarih boyunca her zaman göçler meydana gelmiş ve Troia'da bu göç yollarının üzerinde demir bir kapı vazifesi görmüştür. Göç yollarının üzerinde bulunan Troia kalesi bu Thrak uluslarının ilk çarptıkları yerdir. Troia'nın düşmesinden sonra çığ gibi büyüyen bu insan seli, önlerine çıkan her gücü yıkarak Mısır'a kadar ulaşmıştır. III. Ramses (1194-1162) Medinet Habu Tapınağı'nın duvarlarına bu insan seli hakkında önemli bilgiler

⁵ Savaş genel olarak 1240 ile 1150 arasına konmuştur.

⁶ 1932-38 yılları arasında Carl Blegen tarafından yapılan kazılar neticesinde Troia'nın birbiri üzerine kurulmuş şehir kompleksinden oluştuğu saptanmış ve bu şehirler numaralandırmak suretiyle birbirinden ayrılmıştır. Her katman kendi içinde de çeşitli dönemlere ayrılmıştır.

⁷ Homeros, *Odysseia*, VIII, 490- 498

kaydettirmiştir. “Hiçbir ülke onların savaş gücüne karşı koyamadı. Hatti, Kizzuvadna, Karkamış, Arzava ve Alaşya hepsi yok edildi” (Barnet, 1987; Ceram; 1999; Kinal, 1999; Lloyd, 2003). Thrak kavimleri, MÖ 1200–1050 tarihleri arasına konan bu deniz kavimleri göçünden sonra Anadolu’ya yerleşmişlerdir (Akurgal, 2002).

Eğer göç edenler arasında Mysialılar varsa ve Troia Savaşı da bu göçleri durdurmak için yapılmışsa Mysialılar ve Phrygialılar neden Troia’nın müttefikidir? Bu durum gerçekten çelişkilidir. Savaşın kız kaçırma olayından kaynaklanmadığı bilim çevreleri tarafından kabul edilen bir vakıadır. Aslında Troia Savaşı Homeros’tan beri eli kalem tutan herkesin bir şekilde değindikleri konudur. O günden bu güne kadar ne yazık ki sorunun gerçek nedenleri üzerinde değil, daha ziyade hayali senaryolar ve prim getiren bir konu olduğu için şekilden şekle sokularak komedi ve dram unsuru olarak üzerinde durulmuştur.⁸

Herodotos’un aktardığına göre Mysialılar, Troia savaşından önce Anadolu’da oturan kavimler arasındadır. O, diğer bütün eski çağ yazarlarının aksine Mysialıları Lydia kolonları olarak sunmakta (VII; 74) ve Olympos eteklerinde oturdukları için, onları Olymposlular olarak da anmaktadır. Aslında bunu Strabon teyit etmektedir (XII; 8, 3). Strabon’a göre Mysos Lydce gürgen ağacı demektir ve Mysialıların oturduğu Olympos çevresinde hayli fazla gürgen ağacı vardır. Yani gürgen ağaçları arasında oturdukları için kendilerine Mysler ya da Mysialılar denmiştir. Mysialıların dilleri ise Lydce ve Phrygce’nin bir karışımıdır. Bu açıdan bakıldığında Mysler, Troialılar gibi demir devrinde Anadolu da yaşayan halklardan biri gibi görünür. Herodotos Bithynialılar aracılığıyla konumuz hakkında bilgi vermeye devam eder. Herodotos’a göre Troialılar ve Mysialılar Thrak ulusu sayılan ve Strymon nehri (Sutruma) kenarında oturdukları için Strymonialılar adını taşıyan Bithynleri bölgeden kovmuşlardır (VII; 75). Ayrıca Mysialılar Teukrialılarla⁹ birlik olup Boğazlardan Avrupa’ya geçip bütün Thrak uluslarını egemenlikleri altına almışlar ve tekrar geldikleri yere yani İonia denizinin kuzeyine geri

⁸ Aiskyllos ve Sophokles’in tragedyelerinin çoğu Troia Savaşı ile ilgilidir. Euripides, Troia’lı Kadınlar, Helena, İphigenia Tauris’te adlı oyunları gündemi oldukça fazla meşgul etmiştir. Romalılar tarafından Vegilius’un Aeneas’ı Ata olarak belirlemiştir. Geç antik çağda Giritli Dactys ve Phrygialı Dares hala Troia Savaşı’nı işleyen eserleri için malzeme ve okuyucu bulmayı başaramamıştır.

⁹ Troia bölgesinde oturan bir kavim

dönmüşlerdir. Bölük pörçük bu bilgiler ışığında Mysialıların Troia Savaşı öncesinde Anadolu'da oturan güçlü bir toplum olduğunu ve deniz aşırı sefere çıkabilecek kadar güçlü bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Belki de kuzeye giden bu savaşçıların bir kısmı geri dönmemiş ve daha sonradan Moesia olarak anılacak bölgede kalmışlardır. Herodotos'un naklettikleri kendisinden önce veya sonra gelen yazarlar tarafından teyit edilmemektedir. Mysialılar, Balkan Yarımadasının ortasında yaşayan Moeslerin bir kolu olarak Anadolu'ya göç eden bu deniz kavimleri arasında gösterilmektedir (Strabon, XII, 3,3; Plinius, V, 41, 145; Akurgal, 1987; Sevin, 2001; Çapar, 1986; Hüryılmaz, 2003;). Thynler, Bithynler, Brygler ve Mygdonlarla birlikte yüzey şekilleri bakımından Thrakia'dan ayrı olmayan Kuzeybatı Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Onların Anadolu'nun bu köşesine yerleşmesi kaynakların farklı bilgiler vermesi nedeniyle kronolojik olarak aydınlatılamamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi kaynakların çelişkili ifadeler vermesi ve göçün yapıldığı döneme ait Mysialılarla özdeşleşen arkeolojik materyalin bulunamayışı açıklananları tahminden öteye götürememiştir.

1. 2- MYSIALILARIN KÖKENİ SORUNU

MÖ XIII. yüzyılın sonları ve XII. yüzyılın başlarında Thrakia üzerinden Anadolu'ya giren Mysialılar, İstros nehrinin her iki yakasında oturan ve Thrak uluslarından olan Moeslerin bir kolu olarak Anadolu'ya göç eden deniz kavimlerinden biridir. Daha sonradan kendi isimleriyle anılacak bölgede kardeş uluslar olarak Phrygialılar ve Bithynialılar ile birlikte aynı yörede yana oturmaları bu toplumların akrabalık boyutunu göstermektedir.

Strabon, (VII, 3, 2) Myslerin Getlerle birlikte Kuzey Thrakia'da yaşadığını ve Brygler (Phrygler), Thynler (Bithynler), Mariandinler, Bebrıklar ve Mygdonlar gibi Thrak kökenli olduklarını belirtmektedir. Mysialıların bir kısmının hala orada yaşadığını, Anadolu'ya göç edenlerin Troialılar, Phrygler ve Lydialılar arasındaki topraklarda oturduğunu bize nakletmektedir. Ayrıca Homeros'un Mysialıların İskitler, Sarmatlardan olan Abiiler, Galactophogiler ve Hippomolgiler ile ilişkisini anlamlı bularak onları Thrakia'da yaşayan komşu halklar olarak adlandırır. Mysialıların dillerine ait birkaç yazar tarafından yazılmış anekdotlar dışında hiçbir şey bilinmediği için, onların

hangi halkın dilini konuştuğunu linguistik açıdan bilmemiz olanaklı değildir (Strabon, XII, 3, 8).¹⁰ Strabon (VII, 3, 10) Getler arasında yaşayan ve Thrakialılar ile aynı lisanı konuşan bir halktan söz eder. Bu halkın Thrakia'da yaşayan Moesler olma ihtimali, verilen bilginin müphemliği nedeniyle kesin değildir. Yüzyıllar boyunca dili anlaşılamayan insanlara "*Mysialılar gibi barbarca konuşan*" sıfatının yakıştırılması, onların dağlık bölgede ve insandan uzak yaşamayı sevmelerinden ileri geldiği söylenebilir. Strabon'un belirttiği (XII, 3, 8) Phryg ve Lyd dilinin bir karışımı olduğunu içeren açıklaması ise komşuları olan Lydia ve Phrygia dillerinin tam çözülememesi sebebiyle akrabalığın ne ölçüde olduğunu ve Thrak dilleriyle benzerliğini bulmamızı engellemektedir.

Mysialıların menşesine ilişkin başka bir açıklamayı Herodotos'ta buluruz (I, 171). Herodotos, Karialıları anlatırken onların Karia Zeus'una ait tapınağa sadece Lydialıların ve Mysialıların kabul edildiğini; çünkü Lydos ve Myros'un Kar'ın kardeşleri olduklarına inandıklarını belirtir.¹¹ Herodotos burada kendisine ters gelen bir şeyler olduğunu belirtir ve diğer yerlerde duyduklarını şöyle ifade eder: "*bana anlatılanlara uygun değil*". Bunun nedenini de Karialıların eskiden Leleg adı altında adalarda oturduklarını ve ana karaya sonradan gelmiş olmalarına bağlar. Lelegler, Ege adalarında, Orta Yunanistan'da ve Peloponnesos'ta oturmuşlar ve Dorların ve İonların buralara yerleşmesiyle Güneybatı Anadolu'ya göç etmişlerdir (Strabon, XII, 7, 3; XIII, 1, 59; XIII, 3, 1; XIV, 1, 3; XIV, 1, 6; XIV, 1, 26; Thukydides, I, 8, 1; Mansel, 1999; Çapar, 1986; Sevin, 2001). Leleglerin ve Karların prehellenik kavimler olması sebebiyle Myslerle akrabalığının bulunması her iki kavminde beslendiği kaynakların farklı olması sebebiyle mümkün görünmemektedir (Mansel, 1999). Ancak Strabon, (XIII, 1, 58) Leleglerin bazı yazarlar tarafından Karialılar olarak zikredildiğini, fakat her iki kavmin birbirinden farklı olduğunu altını çizmektedir. Belki de Karia Zeus'u tapınağına Lydlerin ve Myslerin kabul edilmesinin sebebi Strabon'un belirttiği gibi (XIV, 1, 42) bölgede yoğun olarak yaşayan Mysialılara ve Lydialılara bağlanabilir.

¹⁰ Azizlerin Hayatı, Şubat 24, s. 780; bu metne ulaşamadım ve bilgiyi W. Ramsay'ın Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası adlı kitaptan aldım. Açıklama için bkz s. 103

¹¹ Burada Myros zorlama bir isim gibi durmaktadır.

Herodotos'un anlattığı bu olayın ne yazık ki doğrulanabilmesi ya da reddedilmesi mümkün değildir.

Herodotos, eserinin değişik bölümlerinde Mysialıları bir kökene bağlama girişimine devam eder (VII, 75) ve onları Lydia kolonları arasına koyar. Herodotos'un bu iddiası Maionlarla Mysialıların Homeros destanlarında Troialıların müttefikleri arasında bulunmasından ileri gelebilir. Troia kataloğunda Lydia ismine rastlanmaz ve bölgeden Maionia olarak söz edilir¹². Strabonu'un belirttiği (XII, 3, 20) "*Brygler ve Phrygler aynı insanlardır, Mysler ve Maionlar ve Meones'de aynıdır*" ibaresi Herodotos'un Maionları ve Lydleri aynı insanlar¹³ olarak kabul ettiğini varsayarsak ancak Mysler ve Lydler akraba olabilir. Ancak araştırmacılar Lydialıların Ege göçleri ile gelen kavimler arasında olmayabileceğini de belirtmektedir (Sevin, 2001; Çapar, 1986). Bu iddialarını da dillerinde bulunan 26 harflik Fenike alfabesine bağlarlar. Lydialıların da kökeni sorunu tam olarak aydınlatılmadığı için Mysia Lydia ilişkisi çözülememiş bir konu olarak ortada asılı kalmaktadır.

Mysialılar, Homeros'tan beri tarihin her döneminde savaşçı bir kavim olarak tanınmışlardır. Kserkses'in Yunanistan seferine katıldıkları gibi, Pers hanedanı içerisinde bir iç çatışma sırasında Kyros'un kardeşi Artakserkses'e karşı yapmış olduğu seferde paralı askerler olarak bulunmuşlardır. Hatta Mısır ordusunda dahi Mysia bölüğü bulunmaktadır (Jones, 1971). Perslerin Anadolu'yu işgal edip burayı büyük imparatorluklarına kattıkları zaman Mysialılar, büyük kralın mallarına zarar verdikleri, şehirlerini yağmaladıkları için hep itaat altına alınma teşebbüsüne maruz kalmışlardır. Özellikle iç bölgelerde yaşayanlar şehirlerden yoksun olarak köylerde ve kabile düzeninde yaşamaya devam etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı ekonomik olarak gönenç içinde olan bölgelere yağmalar yaparak hayatlarını idame ettirmişlerdir (Freeman, 2005). Bölge tüm Roma dünyasında bilinen Aleksander ve Kleon gibi çok önemli iki hayduta ev sahipliği yapmıştır (Lucianos, I, 2; Strabon, XII, 8, 8 ve XII, 8, 9). Bölgeye sahip olan hakim

¹² İlyada II, 816- 877. satırlar arasında Troia Savaşı'na katılan ülkeler ve önderleri sayılmıştır. Katalog denmesinin sebebi tüm kralların ve halkların bu bölümler arasında sayılmasıdır.

¹³ Herodotos I, 7' de Lydlere önceden Maionlar dendiğini belirtmektedir. "... *Buralarda Argon'dan önce hüküm sürmüş olanlar, eskiden Maionialılar denilen Lydia halkına kendi adını vermiş olan Atys oğlu Lydos soyundan üremişlerdir...*" Herodotos'un bu bilgiyi vermesine karşılık bazı araştırmacılar MÖ II Binyılda yapılan göçlere aktılanlar arasında Lydialıların bulunmadığını ve onların Anadolu'yu bir kavim olduğunu belirtmektedir. Lydialıların menşei meselesi de hala çözülebilmemiş değildir. Bkz Ünal, 2002

gücün Mysialıları itaat altına alma girişimleri Roma İmparatoru Hadrianus zamanına kadar sürmüştü ve imparator bu kabileleri ancak şehirler kurarak çevreleri için yıkıcı olmaktan çıkarmıştır.

Mysialılar, inançları gereği canlı bir şey yemekten sakınan dindar bir kavim olarak tanınmaktadırlar (Strabon, VII, 3, 3). Yaşamlarını huzurlu bir şekilde idame ettirmek için yiyecek olarak bal, süt ve peynir kullanan halka *capnobatae*¹⁴ yani yiyeceğe değer vermeyen insanlar gözüyle bakılmıştır. Kendilerine barbar yakıştırmaları yapılmasının nedeni bilinmemekle beraber insandan uzak yaşamayı sevmeleri nedeniyle dillerinin anlaşılabilmesi veya Yunancayı iyi konuşamamalarından ileri geldiği söylenebilir (Cicero, Pro Flacco, XXII. 65). Cramer'in Cicero'dan aktardığına göre Mysialılar *sanat, edebiyat ve medeniyetin nimetlerinden yararlanmayan* barbar bir kabiledir (Orat. s. 8¹⁵; Cramer, 1832). Yunanlılar onlara bakışlarını biraz daha sert tutarak *adi, ödle, korkak ve embesil* gibi ifadelerle antik dünyanın bakışını yansıtmaktadır (Cramer, 1832). Aristoteles'in kullandığı insanlara kolayca inanan ve hakkını aramaktan aciz anlamındaki "*Mysialı av*" tabiri ise Yunanlılar arasında meşhur bir atasözü haline gelmiş ve alay unsuru olmuştur (Retorik, 1372b, 33).

1. 3- BÖLGENİN COĞRAFİ SINIRLARI

Mysia, tarihin değişik dönemlerinde farklı yüzölçümlerine sahip bir yer olarak bilinmektedir. Bölge hakkında bilgi veren antik kaynakların üstünkörü tutulmuş kayıtları ve bazılarının kendi içinde çelişen ifadeleri nedeniyle ve en önemlisi Mysia'nın idari bir yapı olmayıp Mysialıların yaşadığı yer anlamındaki coğrafi bir terim olması sebebiyle ve araştırmacıların da sınırları belirleme hususunda farklı kaynakları referans almalarıyla Mysia coğrafyasını belirlemek imkansız hale gelmektedir. Örneğin, yazıtlar, mühür ve para katalogları gibi bölgeye has materyalin toplandığı *Corpuslar* bölgeyi farklı sınırlara koymuşlar ve neticede Lampsakos (Lapseki) ve Kyme gibi kentler

¹⁴ Capnobatae kelimesi eskiçağ yazarları içinde sadece Strabon tarafından kullanılmıştır. Diğer yazarlar tarafından kullanılan ἀεροβάτης, ἀεροβάτω sözcükleri esas alınarak günümüzdeki karşılığı bulunmaya çalışılmıştır. Bkz Aristophanes, *Bulutlar*, 225, 1503.

¹⁵ Bu ifade Veli Sevin'de ve Cramer'de mevcuttur. Sevin bu söze dipnot vermemiş, Cramer ise dipnot olarak Orat. c. 8 kullanmıştır. Cicero'nun söylevlerini araştırmama rağmen muhtemeldir ki farklı edisyonları kullandığımız için bu bilgiyi teyit edemedim.

bölge sınırları içinde gösterilmiştir. Bu detaylara girmeden Mysia bölgesinin sınırlarını kabaca çizecek olursak; batıda Troas ve Aiolis, güneyde Lydia, doğuda ise Phrygia ve Bithynia arasında kalan yöre Mysia'dır.

Bölge hakkında bilgi veren ilk kayıtlardan itibaren Mysia'nın kuzeyden güneye doğru kaydığı ve coğrafi sınırlarında bir daralma görülmektedir. Strabon'un (XII, 4, 8) Khalkisli Dionysios'tan yaptığı aktarmaya göre Mysialıların yaşadığı yerler kuzeyde Bosporos'tan başlar. Boğazın her iki yakasında özellikle de Thrakia'da yoğun bir Mysialı varlığı mevcuttur. Mysialıların bu kalabalığından ötürü boğaza *Thrakia Bosporos'u* yerine *Mysia Bosporos'u* denmektedir. Bu veriler söylenceden ibaret olup başka yazarlar tarafından teyit edilmemektedir. Belki de Mysialıların da bölgede oturan diğer uluslar gibi Thrak kavmi olması sebebiyle Troia Savaşı öncesi bu yerlerde yaşayan Thraklara ortak isim olarak Mysialı denmiş olabilir. Strabon'un belirttiği (XII, 3,3) *bölgede yaşayan Bithynlere bazı yazarlar yanlış olarak Mysialılar demiştir* sözü ise her iki görüşün kendisi tarafından aktarılması sebebiyle çelişkilidir. Söylediğimiz gibi bu bilgi teyit edilebilecek durumda değildir.

MÖ V. yüzyılda yaşamış Karyandalı Skylaks, Periplus adlı coğrafya eserinde (XCIII) Mysia'yı kuzeyde Thrakia'dan sonraki yer olarak adlandırır. Olbia Körfezinden (İzmit Körfezi) başlattığı bölgeyi Propontis (Marmara Denizi) kıyısı boyunca getirir ve Kios (Gemlik) kentinin doğusundaki nehre (Ekheleos- Parmaklar Deresi) kadar olan bölgeye Mysia der. Ona göre Mysia bugünkü Yalova ili ve Bursa ilini toprakları arasında kalan Armutlu yarımadasından ibarettir. Nitekim Skylaks'tan biraz daha sonra yaşamış Herodotos (MÖ V. yy) ve Ksenophon (MÖ IV. yy) sınırda bulunan Kios kentinden Mysia kenti olarak bahsetmektedir (Historiai. V. 122; Hellenika. I, 4, 7). Bu bağlamda erken dönemde Mysialıların yaşadığı yerler olarak Askanios (İzmit Gölü) gölü ve çevresi gösterilebilir (Sevin, 2001; Texier, 2002; Hüryılmaz, 2003). Bithynlerin güçlenmesiyle Mysialılar, Askanios civarından çıkarılıp daha batıya doğru gelmişlerdir. Strabon'un yaşadığı dönemde ise (MÖ I. yy ile MS I. yy) kuzey doğudaki sınırı Rhyndakos nehrinin (Orhaneli- Adırnaz Çay) yatağı belirlemiştir. İç kesimlerde Olympos Dağı'nın (Uludağ) batı etekleri Mysialıların bölgesi olarak bilinmektedir. Yörede yoğun olarak bulunan Mysialılar nedeniyle dağa *Mysia Olympos'u*

denmiştir (Strabon, XII. 8, 10; Herodotos, I. 36). Dağın kuzey ve doğu yamaçları Bithynler, Mygdonlar, Dolionlar, diğer yerleri ise Epiktetler ve Mysler tarafından iskan edilmiştir. Rhyndakos nehrinden başlayarak Propontis kıyısı boyunca Aisepos nehrine (Gönen Çayı) kadar uzanan kıyı bölgesi kuzeydoğu ile kuzeybatı sınırını oluşturmuştur. Söylediğimiz gibi farklı kaynakların farklı bilgiler vermesi Mysia sınırının tespitini güçleştirmektedir. Örneğin Skylaks (XCIV) Phrygia'nın kıyı kentlerini Myrlea'dan (Mudanya) başlatıp Kyzikos (Belkız), Plaika (?), Prokonnesos (Marmara Adası), Priapos (Karabiga), Parion (Kemer), Lampsakos, Perkote (Umurbey yakınları) ve Abydos'a (Aydos/Nara Burnu) kadar götürüp Mysia'ya ait kentleri Phrygia'ya dahil etmiştir. Ondan sonra yaşayan Ptolemaios (*Geographike Hipegesis*, V, 2, 2, 14) Propontis kıyısındaki Mysia kentlerini Kyzikos'tan başlatıp Lampsakos'a kadar götürmektedir. Görüldüğü üzere farklı kaynaklar farklı bilgiler vermiş ve neticede bu yazılanları referans alan antik yazarlar ve günümüz araştırmacıları kendilerine göre bir sınır tayin etmişlerdir. Verilen bilgilerle çakışmayan ve günümüzdeki araştırmacıların çoğunun referans kaynağı olan Strabon esas alınarak ve farklı bilgileri de göz önünde tutarak yeniden bir değerlendirme yapılacak olursa bölgenin coğrafi sınırları batıdan başlayarak şöyledir.

1. 3. 1- Troas-Mysia Sınırı

Anadolu'nun kuzey batısında nehirler, dağların yapısı gereği güneyden kuzeye, Propontis'e akar. Mysia ile Troas arasında sınır görevi gören Aisepos nehri İda Dağı (Kaz Dağı) silsilesinin doğu kısmını oluşturan Sakan Dağlarından ve Evbekdağ'dan çıkar.¹⁶ Aisepos'un denize ulaştığı yerden başlayarak güneye doğru nehrin batısı Troia, doğusu Mysia'dır. Bölge hakkında ilk bilgileri veren Homeros nehrin batı yakasında Troaslı Zeleialıların (Sarıköy) oturduğunu bize nakletmektedir (İlyada, II, 824- 825). Herodotos Homeros'tan farklı olarak Prokonnesos ve Kyzikos satraplarını Hellespontos bölgesine ait satraplar olarak vermektedir (IV, 38). Aisepos

---

¹⁶ Texier, nehrin çıkış noktasını Cotylos dağından başlatır. Texier bu bilgiyi Skepsisli Demetrios'tan alıntı yapan Strabon'dan almıştır (XIII, 1, 43). Ancak Cotylos dağını A.H.M. Jones'un kitabında yer alan harita ile karşılaştırdım ancak bu bilgiyi teyit edemedim. Aynı şekilde Bean ve Calder tarafından hazırlanan *A Classical Map Of Asia Minor* haritasında da Cotylos dağına rastlayamadım.

nehirinin kaynaklarından güneye doğru inildikçe İda Dağı'nın güneybatısı Aiollere, batısı Troas'a aittir. Adramytteion körfezinde (Edremit Körfezi) batıya doğru en uç sınır Antandros'un (Yarmataş) biraz daha doğusunda bulunan Astyra (Ilıca) kentinden başlamaktadır. Verimliliği ile ünlü Thebe Ovası'nın doğusu Mysialılara aittir (Livius, XXXVII, 19, 8). Aiollerin Yunanistan anakarasından ve adalardan bölgeye göç etmesiyle Mysialılar iç kesimlere çekilmek durumunda kalmışlardır. Sınır problemi bu kısımda fazla olmamakla birlikte Homeros çağında Troaslılar kuzeyde Aisepos nehrinden başlayarak güneyde Kaikos Nehri'ne (Bakırçay) kadar ulaşmaktadır (Strabon, XIII, 1, 2). Lekton Burnu (Baba Burnu) ile Astyra arasında bulunan Antandros kentinde önemli bir Leleg yoğunlaşması mevcuttur (*İlyada*, XIV. 442 -445; Strabon, XIII, 1, 56; Sayce, 1880; Texier, 2002). Herodotos, (VII, 42) Yunanistan seferine giderken Kserkses'in başından geçenleri anlattığı bölümde coğrafyayı ve kentleri yanlış olarak vermiş, Thebe Ovası'nı Antandros'tan sonraya koymuştur. Bu yanlışlığa rağmen sınır belirleme konusunda bize bir ipucu da bırakmıştır. Buna göre Mysia ile Troas arasında bir tampon bölge olarak Assos ve Antandros'un bulunduğu en azından kıyıda Troas'ın Kaikos'a kadar uzanmadığını bize göstermektedir. MÖ VII yüzyılda yaşamış Yunan şair Alkman, Assos'un (Behramkale) Mysia'da Aiollerce koloni edilmiş bir yerleşim olduğunu belirtmektedir (Lyra Graeca; Frg. 120). Aiol nüfusunun artması ile bölge tamamen Aiollerin kontrolü altına girmiş ve Mysialılar daha iç kesimlere çekilmişlerdir. Yine Mysia'nın bu köşesinde Ptolemaios (5, 2, 4, 15) yanlış olarak küçük Phrygia'yı Aleksandria Troas'tan (Eski İstanbul) başlatıp Assos'a kadar getirmiştir. Aynı müellif yanlışlığa devam ederek (5, 2, 5, 5) Plaiskepsis ve Antandros'u Mysia kentleri olarak zikretmiş ve zaten mevcut olan karışıklığı daha da alevlendirmiştir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi bölgeden üstünkörü söz edilmesi yörede yaşayan halkların ve bu halkların yaşadığı bölgelerin birbirine karıştırılmasına neden olmuştur. Bütün antik kaynaklar içerisinde en iyi tespitlerin Strabon tarafından yapıldığı gözlenmektedir. Onun belirttiği ve günümüz araştırmacılarının da kabul ettiği sınır olarak en kuzeyde Adrasteia Ovası'nın (Biga Ovası) doğusundan ve Aisepos nehrinden başlayarak, Artamea (Gönen) içerde kalacak şekilde Armutçuk Dağı'nın ve Kiraz Tepesi'nin doğusu, Argyra (Pazarköy) ve Perikharaksis (Balya) Mysia'ya bırakılarak ve Yenice'nin doğusundaki vadi

izlenerek Sakar Dağı'nın doğusuna ve oradan Astyra kentine kadar çizginin doğu tarafını Mysia oluşturur.

1. 3. 2- Aiolis- Mysia Sınırı

Aioller, MÖ II. binyılın ortalarında Dorların Yunanistan içlerine girmeye başlamasıyla Boiotia ve Thessalia bölgesinden Ege Denizindeki adalara ve buralardaki yerleşim alanlarının yetmemesi sonucunda Leleg ve Pelasg yerleşmelerinin yoğun olduğu Batı Anadolu kıyılarına göç etmişlerdir (Mansel, 1999; Sevin, 2001; Texier, 2002). Aiollerin yerleşme alanları Strabon'a göre (XIII, 1, 3) Kyzikene yöresinden başlayıp güneyde Magnesia Ad Meandrium'a (Ortaklar/Tekinköy) kadar ulaşmıştır (Sevin, 2001). Herodotos, (I, 151) İda Dağı'nın güney eteklerinde Aiol yerleşmesi olduğunu fakat bunların Batı Anadolu'da ilk defa görülecek şehir devletleri birliğine katılmadığını beyan eder. Aiollerin Anadolu kıyılarına göçmesiyle önemli ticaret yollarının bitiş noktası üzerinde bulunan bölge ekonomik refaha kavuşmuş ve *Polis* (Şehir Devleti) kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Herodotos, sayıları onikiyi bulan bu Aiol kentlerinin konfederasyon adı altında bir birlik kurduğunu belirtir. Konfederasyon siyasi bir yapı olmayıp dinsel bir birlikteliği ifade eder (Mansel, 1999; Sevin, 2001). Mysialıların kıyılardan daha iç bölgelere göç etmek durumunda kalmaları birliğin yaptırım gücünün de olduğu şeklinde yorumlanabilir.¹⁷

Aiolis Mysia sınırı sorunu kaynakların çelişkili ifadeler vermesi sebebiyle oldukça karışıktır. Skylaks (XCVIII) Antandros'tan başlayarak Lydia'ya kadar sahilin Aiolis olduğunu belirtir. Ancak bizler için önemli bir dipnot da düşer. *"Eskiden buralar Teuthrania'ya kadar Mysialılara aitti, fakat Mysialılar sonradan daha içlere göç etmişlerdir."* Plinius, (V, 32, 121) bir zamanlar Mysia olan bölgeyi Lekton Burnuna kadar Aiolis yapmış ve diğer kaynaklar tarafından Mysia kenti olarak gösterilen yerler Aiol kenti olarak sayılmıştır. Sınırların o kadar da önemli olmadığı bir dönemde çizgilerin zamana ve koşullara göre değişmesi kaçınılmazdır. Sorun bu değişimin herkes tarafından teyit edilememesidir. Örneğin Herodotos ve Ksenophon

---

¹⁷ Herodotos, İzmir'in İonlar tarafından nasıl ele geçirildiğini anlattığı (I, 150) bölümde Dionysos bayramı kutlamalarında Aioller kentten çıktıklarında iç kalenin kapılarının kapatılıp şehrin İonlar tarafından ele geçirildiğini yazar. Bu esnada haksızlığa uğrayanların yardımına bütün Aiollerin koştuğunu belirtir.

döneminde kıyı kenti olan Atarneos (Dikili) Mysia kenti iken sonraki yazarlar tarafından Aiolis kenti olarak verilmiştir. Mitolojik bir kahraman olan Telephos'un Annesi Auge'nin bu kıyılara hükmeden Mysia Kralı Teuthras ile evlenmesi olayının anlatıldığı tüm antik kaynaklar kıyıların Mysialılara ait olduğunu belirtmektedirler (Pausanias, VIII, 4, 9; Diodoros, III, 9, 1; Hyginus, C). Strabon (XII, 1, 69) hikayenin efsaneden ibaret olduğunu belirtmekle beraber gerçek payının bulunabileceğini de dile getirir. Homeros çağından başlayarak en azından Ksenophon'a kadar Madra Dağı'nın batı ve güney taraflarına Mysialıların hükmettiği anlaşılmaktadır. Bölgeye sonradan yerleşen Aiollerin kıyıda birkaç kilometre içerilere girmeyecek şekilde hakimiyetlerinin bulunduğu ve Madra Dağı'nın batısını kaplayan bu dar kıyı şeridine hükmettikleri açıktır (Jones, 1971).

1. 3. 3- Lydia- Mysia Sınırı

Mysia bölgesinin güneydeki sınırını batıdan doğuya kadar Lydia bölgesi oluşturur. Bu sınır adeta doğa tarafından oluşturulmuştur. Anadolu'nun batısında dağlar doğudan batıya doğru uzanmış ve derin vadiler ve zengin ovalar meydana getirmiştir. Bu geniş düzlükler pek çok kralın zenginlik kaynağı olan tarımsal üretimin merkezleri olmuşlardır. Bölgenin zenginliği paylaşılmasını da zorlaştırmış ve zenginlik kaynağı olan topraklarda halklar iç içe yaşamış ve neticede sınırlar önemini kaybetmiştir.

Homeros'un Maionların oturduğu (*İlyada*, II, 461, 864- 867) yer olarak belirttiği Hermos (Gediz) vadisinin kuzeyinde Mysialılar, güneyinde ise Maionlar yaşamıştır. Genel olarak sınırlar, batıda Kaikos Nehri'nin denize ulaştığı Eleitikos Körfezinden (Çandarlı) başlamaktadır. Herodotos (VII, 42) ve Strabon (XII, 8, 12) Sardeis'ten (Sart) denize doğru sınırın Kaikos Nehrinden başladığını ifade etmektedirler. Ancak coğrafi yapı gereği nehirde biraz daha güneyde bulunan Asperdone Dağı (Yunt Dağı) batı-doğu arası sınırın başlangıç noktasıdır. Dağın kuzeyi ve kuzey doğusu Mysialı yerleşim alanıdır. Bölge doğuya doğru İndeipedion (Soma – Kırkağaç Ovası) ovasını içine alıp, Kepez Dağlarından ve Temnos Dağı'ndan (Demirci Dağ)¹⁸ güney doğuya doğru Elma Dağı ve Dindymos Dağı'na (Murat Dağı)

¹⁸ Magie bu dağa Demirci Dağ denmesini yanlış olduğunu belirtir ancak dağın doğru ismini vermez. Bkz *Anadolu'da Romalılar II*, dipnot. 16

ulaşır. Genel olarak çizilebilen bu sınırlara karşın kesin tespitin yapılabilmesi neredeyse imkansızdır. Nitekim Mysialılar daha güneyde bulunan Tmolos Dağı'na (Bozdağ) kadar dağılmışlar ve buradaki bir bölgeyi kendi isimleriyle anılan *Mysotimolos* olarak anılmasına sebep olmuşlardır (Sevin, 2001).¹⁹ Katakekaumene (Kula civarı) yöresinde de önemli bir Mysialı yoğunluğu vardır. Nitekim Strabon (XII, 8, 12) Katakekaumene'nin bazı yazarlar tarafından Mysia'da, bazıları tarafından ise Maionia'da olarak kabul edildiğini söylerken sınır belirsizliğinin mevcudiyetini dile getirmektedir. Çizmiş olduğumuz sınırlar kesin olmayıp üzerinde tartışmaya açık noktalar vardır. Bunun birçok nedeni vardır. En önemlisi MÖ VII. yüzyıldan itibaren önemli bir imparatorluğun merkezi olan Lydia bölgesi Halys (Kızılırmak) nehrinin batısına hükmedecek kadar güçlenmiştir. Halys'ten Abydos'a kadar sınırların önemi kalmamış ve bu iki nokta arasında yaşayan halklar adeta Lydia uyruğu gibi hareket etmişlerdir. Lydialıları yenerek bölgeye hakim olan Persler zamanında da bu aidiyet kavramı devam ederek Mysia Bölgesinin güneyi Sardeis Satraplığına bağlanmıştır. Herodotos (III, 90) Lydia ve Mysia'nın ikinci satraplıkta ve beş yüz talent vergi verdiğini belirtmektedir. Anlaşılan şu ki Persler de bölgeyi bir ayrıma tabi tutmaksızın bir bütün içinde görmüşlerdir. Neticede zaten belirsiz durumda bulunan sınırlar bölgenin zenginliği nedeniyle ve sürekli yer değiştiren kabilelerin de yardımıyla içinden çıkılamayacak bir hal almıştır (Strabon, XIII, 4, 12). Yukarıda da bahsettiğimiz gibi doğanın şekillendirmesiyle oluşan fiziki yapı iki bölge arasında sınır olarak kabul edilmiştir.

1. 3. 4- Phrygia- Mysia Sınırı

Phrygia Mysia sınırı güneydoğuda bulunan Dindymos Dağı'ndan başlar ve yine doğanın belirlemiş olduğu çizgilerle kuzeye yani Olympos Dağı'na ulaşır (Sevin, 2001; Magie, 2002). Antik yazarların bilgileri Mysia'nın bu kısmı için de oldukça karışıktır. Örneğin bölgenin en güney doğusunda bulunan Kadoi (Gediz), Synnaos (Simav) ve Ankyra (Kiliseköy/Boğazköy) Phrygia, Lydia ve Mysia arasında neredeyse sahipsiz olarak kalmıştır. Nitekim Ptolemaios (V, 2, 2, 5) Kadoi'yi Mysia, Phrygia ve Lydia arasında

---

¹⁹ W. Ramsay, *Mysotimolos'un Mysialılarla ilgili bir terim olamayabileceğini* belirtmektedir. Bkz *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 137

Maionia'ya, Synnaos ve Ankyra'yı büyük Phrygia şehirleri arasına koymuştur. Ksenophon (Anabasis, I, 2, 10) Phrygia'nın batıya doğru son kentini Keramon Agora (Ahlatköy yakınları)²⁰ olarak vermiştir. Antik yazarları bir tarafa bırakarak doğanın şekillendirmiş olduğu sınırlar bize en iyi neticeyi vermektedir. Zira Strabon zamanında halk arasında ünlenen Phrygia Mysia sınır sorunu "...bu ikisinin arasındaki sınırlar ayrıdır, fakat aralarındaki sınırı belirtmek zordur..." (XII, 4, 4) şeklinde çözüme kavuşmuştur. Bu karışıklığın nedeni olarak da bölgenin dağlık olması sebebiyle buralarda yaşayan ve boyunduruk altına alınamayan göçebe ve savaşçı kabilelerin bölgeyi tam olarak ellerinde tutamamaları ve her kabilenin bir birini kovalamak suretiyle yine bölgeye hakim olma çabaları gösterilmiştir. Mysia bölgesi içinde en az bilgi sahibi olunan yöre olması sebebiyle sınırları çizmek yine doğanın belirlemiş olduğu şekilde olmaktadır.

Dindymos Dağı'ndan başlayarak kuzeye doğru Şaphane Dağı ve Eğrigöz Dağlarına ve oradan Olympos Dağı'na kadar yükselteler doğal sınırı oluşturur. Dindymos Dağı ile Şaphane Dağı arasındaki Kadoi vadisinin Strabon'un belirtmiş olduğu gibi bazı yazarlar tarafından Mysia'da gösterilmesine rağmen bazı yazarlar tarafından büyük Phrygia kenti olarak gösterilmiş olmasının nedeni doğal oluşumun Kadoi'yi Synnaos'tan ayırmış olmasıdır. Abbaitis, Abrettene ve Olympene yöreleri Mysia içinde kalan Olympos Dağı eteklerindeki Mysialıların yerleşim alanlarıdır.

Mysia'nın kuzeyine zaman zaman Phrygia ad Hellespontum denmiştir (Apollonios, *Argonautika*, I, 936; Strabon, II, 5, 31). Bölgede iç içe yaşayan Mygdonlar, Dolionlar, Mysler, Bithynler ve Phrygler, kabileler halinde bölünmesine rağmen yine de bu karışıklık önlenememiştir. Nitekim Strabon (XIV, 3, 3) özellikle tragedya şairlerinin bölgede yaşayanlara Phrygler dediğini belirterek bu yanlış lokalizasyonun nedenini belirtir. Bunun bir ikinci nedeni de Perslerin Anadolu'yu işgali sırasında Daskyleion'da kurmuş oldukları satraplık merkezinin Phrygia ve Troas bölgelerinin merkezi olmasından ileri gelir. Brewster, Phrygia'nın erken dönemde İda Dağı'na

---

²⁰ Veli Sevin, Keramon Agora'yı Ahlatköy yakınlarına yerleştirmiştir. W.M. Ramsay ise İslamköy'de olması gerektiğini belirtmektedir. Konuya ilişkin bilgi verilen haritalarda da bu yer Akmonia'nın (Ahlatköy) biraz güneyinde verilmektedir.

kadar uzandığını ve sonradan Mysia ve Troas olarak bölündüğünü belirtir ancak bu bilgilerini herhangi bir kaynağa dayandırmaz (1993).

1. 3. 5- Bithynia- Mysia Sınırı

Bithynia Mysia sınırı antik kaynakların belki de üzerinde tartışma götürmeyecek kadar açık bir biçimde verdikleri bilgilerden kolayca çıkarılabilecek bir yapıdadır. Ancak her şeye rağmen erken dönemden Strabon'un yaşadığı çağa kadar sınırlarda Mysia lehine bir daralma görülür. Skylaks ve ondan sonra gelen Herodotos ve Ksenophon zamanında bölgenin en batı sınırını Kios kenti meydana getirir. Bithynia kırıllarından I. Nikomedes (279- 250) ile son kral III. Nikomedes'e (127- 94) kadar sınırlar Kios'tan Rhyndakos nehrine kadar daralmıştır. Bu çizgi Kemalpaşa ve Karacabey Ovalarının bulunduğu düzlük için geçerlidir. Daha güneyde bulunan Olympos Dağı'nın batı ve güney yamaçları Mysialıların yerleşim alanlarıdır. İki bölge arasında sınır vazifesi gören Rhyndakos nehri Dindymos Dağ silsilesinin kuzey ve doğu yamaçlarından iki kol halinde çıkar ve Kemalpaşa Ovası'nın kuzeyinde birleşerek Artynia gölüne (Ulubat) dökülür. Bithynia ile Mysia arasında sınır kabul edilen kolu en güneyde, Aizenai (Çavdarhisar) yöresinden doğup Olympene içinden geçendir. Bu kısım için Rhyndakos nehri sınır olma özelliği göstermez. Çünkü coğrafi yapı Olympene yöresini Mysia'dan ayırmaz. Olympos Dağı kuzeybatı güneydoğu doğrultusunda 2542 metre yükseklikle doğal bir sınır oluşturmuştur.

Mysia bölgesi genel olarak bakıldığında kuzeyde Propontis, batıda İda Dağı, güneyde Asperdone Dağı, Temnos Dağları ve Katakekaumene yöresi ile doğuda Olympos Dağı arasında kalmaktadır.

1. 4- BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI VE EKONOMİK ZENGİNLİKLERİ

Mysia, kuzeyde Kyzikene, güneyde Kaikos Ovası ve bu ikisi arasında uzanan Apia Ovası ve bu ovaları sulayan sayısız ırmak ile batı Anadolu'nun en zengin bölgelerinden biridir. Columella, Libya ve Mysia'nın eskiçağın en verimli yerlerden olduğunu ve tarım ürünlerinin zenginliği ile hiçbir yerin buralarla yarışamayacağını söylemektedir (*De Re Rustica*, III, 8, 4). Coğrafi olarak engebeli bir arazi yapısına sahip olan bölgenin zenginliği, tarih

boyunca hep ilgi görmüş ve bölgeye hakim olmaya çalışan güçleri birbiriyle çatışma durumuna getirmiştir. Lydialılar, Persler ve Pergamon'da güçlü bir Hellenistik Krallık kuran Attaloslar zenginliklerini bu yörelerden sağlamıştır.

Yukarıda tespit edilen ve Mysia sınırları içinde kalan coğrafi yapı şöyledir.

1. 4. 1- Göller

1. 4. 1. 1- Aphnitis Gölü (Daskylitis/Miletopolitis)

Bugün Kuş Gölü veya Manyas Gölü ismiyle anılan göl eskiçağdan beri kuşları ve balıkları ile ünlüdür (Ksenophon, *Hellenika*, IV, 1, 15). Antik kaynaklarda Daskylitis veya Miletopolitis adı ile anılan gölün lokalizasyonu araştırmacıları çok uğraştırmıştır (Akurgal, 1956; Hasluck, 1910). Araştırmacılar, lokalizasyonun yapılamamasının sebebi olarak Makestos Nehrinin (Susurluk Çayı) denize döküldüğü yerde de Daskyleion (Eşkel Limanı) kentinin bulunmasını göstermektedirler. Plutarkhos Lucullus'un hayatını anlattığı eserinde, (*Lucullus*, IX, 6) Mithridates'in Kyzikos kuşatması sırasında kente yardım etmek için gerekli olan büyük kayıkları arabalarla kente yakın bir yerden taşıdığını belirtmiştir. Her iki kentin de Kyzikos'a mesafesi göz önünde bulundurulduğunda bu gölün Manyas Gölü olması lazım gelir. Strabon, (XII, 8, 10) Daskylitis gölünü Makestos nehrinin bitimindeki göl olarak, bugünkü Manyas gölünü de Miletopolitis gölü olarak vermiştir²¹. Araştırmacılar, Pers satraplık merkezi olan Daskyleion kentinin Manyas yakınlarındaki Ergili Köyünde bulunmuş olması sebebiyle gölü Daskylitis olarak kabul etmişlerdir (Akurgal, 1956; Hasluck, 1910).

1. 4. 2- Nehirler

Mysia bölgesinde tarımsal üretime yetecek kadar akarsu bulunmaktadır. Bu akarsular bölgenin kuzeyinde verimli ovalar içinden akarak Propontis'e ulaşır. Güneyde ise ters bir istikamette akarak batıya yani Ege Denizine dökülür. Bölgenin kuzeydoğusundan başlamak üzere başlıca nehirleri şöyledir.

---

²¹ Eşkel limanı yakınındaki Daskylitis gölü araştırması için bkz Thomas Corsten, (1988) *Daskyleion Am Meer, E.A.*, cilt 12 s. 53-77

1. 4. 2. 1- Rhyndakos Nehri (Orhaneli/Adırnaz Çay)

Phrygia bölgesinden, Aizanai'den çıkan Rhyndakos nehri kuzeyde Bithynia ile Mysia bölgelerinin doğal sınırını oluşturur ve Artynia Gölüne (Ulubat) dökülür (Strabon, XII, 8, 11; Cramer, 1832, s.50). Hasluck, Photios'a dayandırarak (*Persika*, LXX) Rhyndakos kelimesinin Yunanca olmayıp muhtemelen Pers orijinli bir kelime olabileceğini belirtmektedir (Hasluck, 1910, s.44). Pers dilinde küçük bir kuşun ismi olan Rhyndake, (*Persika*, LXX) muhtemelen Perslerin Anadolu'yu işgalleri sırasında eskiden Lykus denen Rhyndakos nehrine (Plinius, V, 40, 142; Polybios, V, 77,7) kendi adını vermiştir.

1. 4. 2. 2- Makestos Nehri (Susurluk Çayı)

Makestos Nehri, Simav Gölü'nden çıkıp, diğer akarsularla birleşerek Besbikos (İmralı) adasının karşısından denize dökülür (Magie, 2002, s.3). Antik kaynaklar nehre Magistos (Polybios, V, 77, 9); Makestos da (Plinius, V, 40, 142) demişlerdir. Apollonios Rhodios ise nehri Rhyndakos ile karıştırmış ve denize döküldüğü yere Rhyndakos'un ağızı demiştir (Argonautika, I, 1165). Hasluck, nehrin isminin Yunanca olmayıp ismini Apollon'un yerel bir epithetinden aldığını belirtmektedir.²²

1. 4. 2. 3- Tarsios Nehri (Kocaçay)

Kaynaklarını Madra Dağı'ndan alan Tarsios Nehri kuzeydoğuya doğru akarak Milotupolitis'e dökülür. Antik kaynaklarda geçen Tarsios'u, Hasluck, Kocaçay olarak belirtmiştir (Strabon, XIII, 1, 10; Hasluck, 1910, s.41). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası'nın Mysia bölgesi haritasında Tarsios Aisepos Nehrine bitişik olarak gösterilmiş fakat Troas bölgesi haritasında bu yanlışlık düzeltilmiştir (Sevin, 2001).

1. 4. 2. 4- Euenos Nehri (Havran Çayı)

Bereketli Thebe Ovası'nı sulayan Euenos Çayı Havran'ın güneydoğusundaki Kocadağ'dan çıkar ve batıya doğru daha pek çok küçük dere ile birleşip Ege Denizine dökülür (Strabon, XIII, 1, 67; Plinius, V, 32,

---

²² Απολλων Μεκοστηνος ; Hasluck, s.232

122; Magie, 2002; Magie, 2004). Antik kaynaklarda nehir hakkında isim zikretmekten başka neredeyse hiç bilgi yoktur.

1. 4. 2. 5- Kaikos Nehri (Bakırçay)

Kaynaklarını Madra Dağı ve Ömer Dağı'ndan alan Kaikos Nehri, Mysia bölgesi içinde antik kaynakların ismini en çok andığı akarsuların başında gelir. Bereketli Kaikos Ovası'nın yaşam kaynağı olan nehir, Pergamon Krallarının da zenginliğine zenginlik katmıştır. Plutarkhos *Moralia*'da eskiden Kaikos Nehri'nin Astraeos adıyla bilindiğini ve Hermes'in oğlu olan Kaikos'un bu nehirde öldüğü için o olaydan sonra herkes tarafından Kaikos olarak anıldığını belirtmektedir (Plutarkhos, *Moralia*, XXI). Kaikos'un, Silenos ve Mysios gibi pek çok kolu bulunmaktadır.

Bunların dışında Mysia bölgesinden doğup, Hermos'a katılan pek çok küçük dere bulunmaktadır.

1. 4. 3- Dağlar

Mysia bölgesi, hem doğudan ve hem de batıdan Batı Anadolu'nun en yüksek iki dağı ile çevrilidir. Bu dağlar yerleşimcileri için bazen sığınak, bazen de geçimlerini sağlayacak bir geçim kapısı olmuştur. Antik kaynaklarda bahsi geçen Mysia dağları şunlardır.

1. 4. 3. 1- Olympos Dağı (Uludağ)

Eskiçağda Olympos Dağı ve Mysialılar ayrı düşünülmeyen bir birliktelik sergilerler. Strabon, (XII, 8, 10) dağın Mysialılar ile özdeşleştiğini ve yoğun bir Mysialı nüfusu barındırdığı için bu dağa *Mysios Olympos* dendiğini belirtmektedir. Herodotos, (VII, 74; I, 36) Strabon'un tersi istikamette bir anlatım kullanarak Olympos Dağı'nın etrafında oturdukları için kendilerine *Olymposlular* denmekte olduğunu ve Mysialıların dağın eteklerinde çiftçilik yaptıklarından bahsetmektedir. Ksenophon ise (*Kunegetikos*, XI, 1) Olympos Dağı'nın aslan, kaplan, vaşak, panter gibi yabani hayvanlarla dolu olduğunu çok canlı bir biçimde tasvir etmektedir. Sık ormanların bulunduğu dağda haydutlar türemiş, hatta iç savaş döneminde Augustus'a yardım ettiği için Kleon adındaki haydut Zeus Abrettenos'a rahip olmuş ve bu yardımlarından

dolayı Abrettene yöresinin en seçkinleri arasına girmeyi başarmıştır (Strabon, XII, 8, 9; Shaw, 1984).

1. 4. 3. 2- İda Dağı (Kaz Dağı)

Mysia bölgesinin batısında bulunan İda Dağı, Mysialıların kereste ihtiyacını karşılamakta ve onlar için ticaret metaı olan keresteyi kıyılara getirip satarak geçimlerini sağlama olanağı sunmuştur (Magie, 2002, s.20; Vergilius, *Aeneis*, III, 5). İda Dağı yöresinden elde edilen reçine ve balmumu, Vergilius'un şiirlerine bile konu olmuş (*Georgica*, III, 450; IV, 41) ve tüm Asia'nın en iyileri arasında gösterilmiştir. Plinius, terebentin (sakız ağacı) ağacının en iyilerinin Suriye ve İda Dağı'nda yetiştiğini belirtmiştir (XIII, 12, 54). Dağın doğu yamaçlarının, gümüş ve bakır madeni yönünden zengin olduğu bazı kaynakların verdiği ifadelerden anlaşılmaktadır (Strabon, XIII, 1, 45; Malay, 1983; Magie, 2002).

1. 4. 3. 3- Kane (Kanai) Dağı (Karadağ)

Antik kaynaklarda sadece Herodotos (VII, 42) ve Strabon (XIII, 1, 68) tarafından anılan Kane veya Kanai Dağı Mysia bölgesinin güneybatısında Aiolis ile sınırı belirler. Strabon, Kane Dağı'na eskiden Agia dendiğini belirtmektedir (XIII, 1, 68).

1. 4. 4- Ovalar

Kuzeyden güneye, doğudan batıya uzanan geniş ve verimli ovalarla çevrili olan Mysia bölgesi, eskiçağda toprağının zenginliği ve bu zenginliğe paralel olarak üretilen hububatın kalitesi ile tanınmaktadır. Bölgenin başlıca ovaları şöyledir.

1. 4. 4. 1- Kyzikos Ovası

Antik kaynaklarda Adrasteia Ovası'nın (Biga Ovası) devamı olarak gösterilen, ancak özgün bir adı bulunmayan ve yoğun bir Dolion yerleşmesinden ötürü Doliones olarak adlandırılan bölge, zenginliği ve tarımsal üretimiyle ön plana çıkmıştır (Apollonios, *Argonautika*, I, 936). Athenaeos, (688 E) parfüm yapımında kullanılan süsen otunun en iyisinin bu

bölgede yetiştiğini bildirmektedir. Bölgede üzüm ve zeytin üretimi de yoğun olarak yapılmıştır (Malay, 1983; Magie, 2002).

1. 4. 4. 2- Apia Ovası (Balıkesir Ovası)

Apia Ovası Mysia bölgesinde en az bilgiye sahip olunan yerlerden biridir. Strabon, Apia Ovası'nı Temnos Dağı'nın kuzeyinde, Thebe Ovası'nın yukarısında ve iç taraftadır diyerek tarif etmiştir (XIII, 1, 70; Cramer, 1832). Polybios, Palakes Dağı'nı geçince Makestos nehrine varıldığını belirtmiştir (V, 77, 9). Jones, İmparator Hadrianus'un kendi adına kurduğu kent olan Hadrianotherae'ı burada göstermiş ve ovayı Makestos nehrinin batısında olarak konumlandırmıştır (Jones, 1971). Munro ve H.M. Anthony'nin 1897'de yaptıkları Mysia yolculuğunda Apia Ovası'nı Şaphane Dağı yakınlarında aramışlar ancak bir sonuca varamamışlardır (1897). Aelius Aristides'in seyahatlerinden takip ettiği yollar hesaplanarak ovanın bugünkü Balıkesir Ovası'na tekabül ettiği kabul edilmiştir (Magie, 2002, dn.20; Mitchell, I, 1995; Ramsay, 1960).

1. 4. 4. 3- Kaikos Ovası (Bergama Ovası)

Strabon tarafından (XIII, 4, 2) *Mysia bölgesinin en bereketli ovası* olarak gösterilen Kaikos Nehri'nin suladığı yerler, efsanevi Mysia kralı Teuthras'tan itibaren Romalıların bölgeyi bir vasiyetle ele geçirmesine kadar sahiplerine sonsuz zenginlik kaynağı olmuştur (Malay, 1983). Cicero, Mithridates'in Anadolu'yu işgali sırasında bölgenin muhakkak elde tutulması gerektiğini Senatus'a bir söylev ile bildirmiş ve Kaikos Ovası'nın zenginlik bakımından Anadolu'nun diğer bölgelerden daha önde olduğunu belirtmiştir (*De Imperio Cn. Pompei*, VI, 14; Magie, 2002). Bölgenin verimliliğinden yararlanan Pergamon Kralları bu zenginliği müttefiklerini kendilerine bağlamak için bazen hububat, bazen de para vermek şeklinde bir araç olarak kullanmışlardır (Magie, 2001).

1. 4. 4. 4- Thebe Ovası (Havran Ovası)

Thebe Ovası, Mysia bölgesinin batısında, Adramytteion Körfezi'nin doğu alanını oluşturmaktadır. Eskiçağdan beri zenginliği ile ünlü yöre pek çok tarihi metine konu olmuştur (Magie, 2004). Homeros destanlarında

Kilikyalıların yerleşim bölgesi ve Akhilleus'un yağma yaptığı yer olarak zikredilmiştir. Bölgeyi Akhilleus'tan başka Pergamon kralları zamanında Makedonyalı V. Philippos (MÖ 201) ve III. Antiokhos da (190) yağma etmiştir (Polybios, XVI, 1,7; Livius, XXXVII, 19, 8; Magie, 2004). Bölgenin verimliliği ekonomik kalkınmışlığı da beraberinde getirmiştir. Eskiçağda esans ve şarap yapımında kullanılan kokulu bir tür üzüm yetiştirilen bölgede zeytin de ekonomik getirisi nedeniyle tercih edilmiştir (Athenaeos, 577 B; Magie, 2002).

1. 5- KENTLER VE TAPIM GÖREN TANRILAR

1. 5. 1- Kyzikos (Belkıs)

Kyzikos, Arktonnesos yarımadasının güneyinden başlayarak Arkton Oros denen Ayılar Dağı'na ve Dindymos Dağı'na (Murat Dağı) kadar geniş bir alana yayılmış ve Strabon tarafından Propontis içinde kıyıya köprülerle bağlı bir ada üzerinde olarak tarif edilmiştir (XII, 8, 11). Plinius ise bu adanın anakaraya Büyük İskender tarafından bağlandığını aktarmaktadır (V, 40, 141). Kentin kuruluşu hakkında sahip olduğumuz bilgiler iki farklı anlatıma dayanmaktadır. Bunlardan birincisini ve mitolojik olanını Troia Savaşları öncesi kökeni kesin olarak bilinmeyen ancak araştırmacıların Thrak kökenli olabileceğini belirttikleri Dolionların bölgeye gelip yerleşmesi oluşturur (Apollonios, *Argonautika*, I, 935-1024; Ertüzün, 1964; Texier, 2002; Sevin, 2001; Hüryılmaz, 2003). İkinci anlatım ise genel olarak kabul gören ve tarihi kaynaklar tarafında da desteklenen kentin kuruluşuna ilişkin bilgileri içerir (Strabon, XIII, 1, 6; Plinius, V, 40, 142; Akurgal, 1956, s.42;).

Homeros destanlarından beri bölgede yaşayan pek çok halk olmasına rağmen ismi öne çıkan halklar olarak Dolionlar, Mysler, Phrygler ve Grekler gösterilmektedir (Apollonios, I, 936 vd; Strabon, XII, 8, 9; Hasluck, 1910; Jones, 1971; Sevin, 2001; Magie, 2003). Mitolojik olarak kent, Aisepos'tan Rhyndakos'a kadar bir bölgeye yayılan Dolionların kralı Kyzikos veya babası tarafından kurulmuştur (Valerius Flaccus, *Argonautika*, II, 630; Hyginus, *Fabulae*, XVI; Hasluck, 1910). Antik dünyanın ilgisini çeken Argonaut destanının kahramanı olan Iason, Kolkhos'tan altın postu getirmek için yola çıktığında Dolionların yaşadığı bölgeye uğramış ve kral Kyzikos tarafından büyük bir misafirperverlikle karşılanmıştır. Birkaç gün sonra tekrar yola çıkan

Argonautlar ansızın çıkan bir rüzgar sebebiyle gece vakti bilmedikleri bir yere sürüklenmişlerdir. Sürüklenerek geldikleri yer de Dolionların yaşadığı yerlerdir. Karanlıkta birbirlerini tanımayan Dolionlar ve Argonautlar arasında meydana gelen çatışmada kral Kyzikos öldürülmüştür (Hyginus, *Fabulae*, XVI; Pekman, 1970). Kral Kyzikos'un ölümünden sonra muhtemeldir ki siyasi bir boşluk olmuş ve bölgeye yoğun bir Pelasg göçü başlamıştır (Hüryılmaz, 2003).

Kaynakların belirttiği kentin kuruluşu ve kent devleti kimliğine bürünmesi MÖ 756 yılına rastlar (Hasluck, 1910, s. 163; Akurgal, 1956). Ege kıyılarından başlayarak Karadeniz'in en kuzeyine kadar sürecektir Miletos kolonizasyonuna maruz kalan Propontis kıyılarında bu tarihten başlayarak baskın bir Yunanlaşma görülür (Strabon, XIV, 1, 6). MÖ 675 yılında ikinci kolonizasyonun yaşanmasıyla özellikle Kyzikos, Artake ve Prokonnesos gibi yerler büyük ve modern kent görünümüne kavuşmuştur (Akurgal, 1956; Strabon, XIV, 1, 6; Sevin, 2001; Hüryılmaz, 2003).

Lydia Krallarının güçlenip Anadolu'nun batısına hakim oldukları MÖ VII. yüzyılın başlarından VI. yüzyılın ortalarına kadar Kyzikos yöresi de Lydialılara tabi olmuş ve yarı bağımsız bir statü kazanmıştır (Hasluck, 1910; Ertüzün, 1964). Pers Kralı Kyros'un Lydia Devletinin siyasi varlığına son vermesiyle Anadolu satraplar aracılığıyla yönetilmeye başlanmış ve Kyzikene yöresi de merkezi Daskyleion'da kurulan Kuzey Anadolu satraplığına bağlanmıştır (Hasluck, 1910; Sevin, 2001; Hüryılmaz, 2003). Dareios'un takip etmiş olduğu kentlerin tiranlar aracılığı ile yönetilmesi siyaseti Kyzikos'ta da kendini göstermiş ve kent Aristagoras adında bir tiran tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Hasluck, 1910). Ionia ayaklanmasına katılan kent sakinleri, Fenike gemilerinin ayaklanmaya katılanları cezalandırmaya geldiğini görünce Daskyleion'da bulunan Pers satrabı Megabazos'un oğlu Oebareos ile anlaşarak yıkım felaketinden kurtulmuşlar ancak bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir (Herodotos, VI, 33; Hasluck, 1910; Ertüzün, 1964). Pers-Yunan savaşları sırasında Perslere bağlılığı devam eden Kyzikos, MÖ 478 yılında Atina'nın gücünü kabul ederek Delos konfederasyonunun bir üyesi olmuş ve birliğe yılda 9 talent gibi yüksek bir vergi ödemeye başlamıştır (Hasluck, 1910; Ertüzün, 1964). Atina, toplanan vergileri kendi çıkarı için kullanmaya başladığında birliğe üye kentler arasında bir huzursuzluk

meydana gelmiş ve Peloponnesos savaşlarında bu konfederasyon bozularak kentler birlikten ayrılmışlardır (Hasluck, 1910; Ertüzün, 1964). Bu durumdan istifade eden Persler eskiden kendilerine bağlı olan kentleri tekrar egemenlikleri altına almak için teşebbüste bulunmuş ve Spartalı amiral Mindaros'un yardımıyla Kyzikos ve Propontis kıyısındaki kentleri işgal etmiştir (Diodoros; XIII, 49, 4; Hasluck, 1910; Ertüzün, 1964). Tekrar güçlenmeye başlayan Atina, Propontis kıyılarındaki bu gelişmelere tepkisiz kalmamış ve Alkibiades komutasında bir deniz gücünü satrap Pharnabazos ve Mindaros'un üzerine göndermiştir (Ksenophon, *Hellenika*, I, 1, 11-20; Diodoros, XIII, 49, 5-6). MÖ 411 yılında meydana gelen Kyzikos savaşında Mindaros öldürülmüş, satrap Pharnabazos kaçmış ve Kyzikos kenti Atinalıların egemenliğini tanıyarak yüklü bir tazminat ödemiştir (Thukydides, VIII, 107; Hasluck, 1910). MÖ 405 yılında meydana gelen ve Spartalıların kazandığı Aegospotami savaşından sonra Propontis'in güney kıyılarındaki bulunan kentler Sparta egemenliği kabul etmiştir (Hasluck, 1910). Antalkidas Barışı ile tekrar Perslere bırakılan Kyzikos ve diğer şehirler, Atinalı general Timotheus'un yardımıyla bağımsızlığa kavuşmuştur (Diodoros, XV, 86, 1; Hasluck, 1910).

Hellenistik dönemde bağımsızlığını sürdüren Kyzikos, MÖ. 278/77 yıllarından itibaren Anadolu'ya gelen Galat istilacıları ile uğraşmış ve bu zamanda güney Mysia'da büyük bir krallık kurmaya çalışan Attaloslar ile dostane ilişkiler kurmaya başlamışlardır (Livius, XXXVIII, 16; Cassius Dio, XIX, 20; Hasluck, 1910; Kaya, 2000; Magie, 2001). Bu ilişkiler MÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşına kadar bozulmamış ve MÖ 188 yılında yapılan Apemia Barışı ile tüm Mysia toprakları Romalılar tarafından Attaloslara bırakılmıştır (Polybios, XXI, 45, 9-10; Livius, XXXII, 56; Eutropius, IV, 4; Magie, 2001). Pergamon Kralları tarafından korunup gözetilen Kyzikos kenti, III. Attalos'un bölgeyi bir vasiyetle Roma'ya bırakmasıyla Kyzikos Roma'nın Asia Eyaletine bağlı bir kent olarak bağımsızlığını korumuştur.

Kyzikos tarihi boyunca en sıkıntılı günlerini Mithridates VI. Eupator'un kenti kuşatma altında tuttuğu Roma döneminde yaşamıştır (Cicero, *Pro Murena*, XV, 33; Aslan, 2007). Roma Devleti'nin müttefikliğine sadık kaldığı için Mithridates tarafından kuşatılan Kyzikos, yine onun tarafından Küçük Asia'ya giriş kapısı olarak düşünüldüğü için ağır bir kuşatmaya maruz

kalmıştır (Cicero, *Pro Archia Poeta Oratio*, IX, 21; Strabon, XII, 8, 11; Plutarkhos, *Lucullus*, IX vd; Appianos, LXXII vd; Eutropius, VI, 6; Aslan, 2007). Kuşatmadan halkın cesurca karşı koyması ve Romalı komutan Lucius Lucullus'un yardıma gelmesiyle kurtulmuş olan kent özgürlüğüne Romalıların yardımıyla kavuşmuştur (Strabon, XII, 8, 11; Plutarkhos, *Lucullus*, IX vd; Appianos, LXXII vd; Eutropius, VI, 6; Aslan, 2007). Tacitus'un naklettiği bir hikayeye göre, Kyzikos halkı İmparator Tiberius zamanında tanrısal Augustus'a ibadetlerini aksattıkları için özgürlükleri ellerinden alınmış ve Gaius zamanında bu hakları tekrar iade edilmiştir (Tacitus, *Annales*, IV, 36; Texier, 2002; Lloyd, 2003).

Mysia bölgesinin ve antik Anadolu'nun en ünlü kentleri arasında bulunan Kyzikos, ticaret yollarının üzerinde bulunması sebebiyle kısa zamanda zenginleşmiş ve küçük Asia kıyısının en güzel kentlerinden biri olmuştur (L. Annius Florus, I, 40, 15; Akurgal, 1956; Ertüzün, 1964). Tapınakları, gimnasiumları ve tiyatroları ile üne kavuşmuş olan kent, büyük bir çekim ve kültür merkezi olmuş ve eskiçağda oldukça popüler olan gladyatör dövüşleri için dövüşçü yetiştirmiştir (Cassius Dio, LI, 7, 3; Korkmaz, 2000; Koçhan, 1991). MÖ V. yüzyılda elektron sikke basmaya başlayan Kyzikos'un paralarında genellikle ton balığı figürü kullanılmıştır (Tekin, 1992).

Kentin bastığı paralarda şu tanrısal figürler görülmektedir. Zeus, Zeus Ammon, Athena, Apollon, Herakles, Dionysos, Poseidon, Nike, Demeter, Aphrodite, Helios, Kore Soteria (BMC *Mysia* no 5; Cook 1914; Schwertheim, 1980, 1983; Şahin, 2001).

1. 5. 2- Artake (Erdek)

Artake Arktonnesos yarımadasının güneyinde Dindymos Dağı'nın (Murat Dağı) eteklerinde Miletoslular tarafından kurulmuştur (Strabon, XIV, 1, 6; Hasluck, 1910, s.16). Kentin ismini nereden aldığı bilinmemekle beraber üzerinde fikir yürütülecek iki kaynak vardır. Bunlardan birincisi, Apollonios tarafından anlatılan Argonautlar destanında geçer (*Argonautika*, I, 1046). Argonautlar, Dolionlarla yaptıkları savaşta Itomeneos'u ve orada bir kentin lideri olan Artakeos'u öldürmüşlerdir. Bölge sakinleri yiğitliklerinden dolayı bu iki kahramanı onurlandırmışlardır. Artakeos ismi Artake biçimine dönüşmüş olabilir. Bunun dışında bu olayla ilgili başka bir kayıt olmadığı için ne yazık ki

tahminlerle bu sonuca ulaşmaktayız. Kentin ismine dair ikinci görüşü Strabon zikretmektedir. Ona göre Kyzikos adasının güney batısında Artake adlı bir orman bulunmaktadır ve ormanın kıyısında yer alması sebebiyle kente ormanla aynı isim verilmiş olabilir (XII, 8, 11). Diğer yazarların Artake ismini sadece zikretmiş olması dolayısıyla kent hakkında bilinenler azdır. Kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla İonia ayaklanmasına katıldığı için Fenike gemileri tarafından yakılıp yıkılmış ve Kyzikos'a bağlanmıştır (Herodotos, VI, 33; Sevin, 2001; Ertüzün, 1964).

Artake, Delos konfederasyonuna yılda 2000 drakhmi vergi ödeyerek bağımsızlığını korumaya çalışmış olmasına rağmen Kyzikos'un yanında yer almak gibi bir dezavantaj yüzünden boşalmıştır (Hasluck, 1910). MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kyzikos'un bir mahallesi olarak anılan kent Kyzikoslular tarafından yönetilmiştir (Prokopios, *Bellum Persike*, I, 25, 35-42).

1. 5. 3- Prokonnesos (Marmara Adası)

Prokonnesos, Propontis'in içinde, Arktennesos yarımadasının kuzeyinde bulunan adadır. Ada üzerinde gelişmiş ve güzel bir kent bulunmaktadır (Strabon, XIII, 1, 16). Miletoslular tarafından kurulan kent güney komşuları ile paralel bir siyasi varlık göstermiştir. Prokonnesos'un antik çağda en göze çarpan özelliği kaliteli ve meşhur mermerleridir. Önemli bir ticaret eşyası olan mermeri tüm Anadolu'ya satan kent ekonomik olarak refaha kavuşmuştur. Vitruvius'un aktardığına göre Halikarnosos (Bodrum) tiranı Mausolos'un mezarı bu mermerden yapılmıştır (II, 8, 10). British Museum of Coins Catalogue Mysia'da olan kente ait tek tanrısal figür Aphrodite'dir (BMC *Mysia* no 16).

1. 5. 4- Miletopolis (Melde Bayırı)

Miletopolis, araştırmacıların Karacabey ile Kemalpaşa arasında bulunan Melde Bayırı'na yerleştirdikleri antik bir kenttir. Kent, Miletoslu Kyzikoslular tarafından Kyzikene denen kendilerine ait yörenin iç kesimlerinde kurulmuştur (Apollonios, II, 762; Strabon, XII, 8, 10; XIV, 5, 29; Cramer, 1832; Hasluck, 1910; Sevin, 2001). Hasluck'a göre Miletopolis'in kurucusu Sadyattes'ten (MÖ 625-610) Daskyleion'a kaçan Lydia kralı Meles'in oğlu (Herodotos, I, 84) Miletos'tur (1910, s.76). Ancak kaynaklarda

verilen bilgilerin mitolojik unsurlar taşıması kentin kurucusunun kimliğini şüpheli kılmaktadır. Miletopolis, Hellenistik ve Roma İmparatorluğu döneminde ekonomik olarak gelişmiştir. Kent paralarında görülen tanrı figürü Athena'dır (BMC *Mysia*, no 8).

1. 5. 5- Daskyleion (Ergili)

Daskyleion, araştırmacıların yoğun çabaları sonucunda Miletopolis gölünün güneydoğusunda bulunan Ergili Köyü civarına yerleştirdikleri antik kentlerden biridir (Hasluck, 1910; Akurgal, 1956; Coşkun, 2006). Kaynakların bahsettiği Daskyleion (Eşkel Limanı) ile Mysia bölgesinde bulunan Daskyleion'un sürekli karıştırılması sorunu 1950'li yıllarda Ekrem Akurgal tarafından yapılan kazılarla aydınlığa kavuşmuştur.

Daskyleion kelimesi muhtemelen Lydce olmalıdır. Gyges'in babasının adı Daskylos'tur ve yine muhtemelen şehir Gyges tarafından kurulmuştur²³ (Herodotos, 1, 8; Pausanias, IV, 21, 5; Hasluck, 1910; Sevin, 2001). Gyges döneminde Lydia hakimiyeti tüm Mysia'yı kapsayacak biçimde genişlemiş olduğu görülmektedir. Kentin kuruluşu karışık olmakla birlikte kaynaklar onu önemli bir yerleşim merkezi olarak göstermektedir. Daskyleion, Perslerin Küçük Asia'yı işgali sırasında ele geçirilen toprakların kuzeybatısını yönetmek için oluşturulmuş satraplık merkezlerinden biridir. Perslerin bölgedeki hakimiyetleri süresince satraplara ev sahipliği yapan Daskyleion, Mysia'nın en önemli kentlerinden biri olmuştur. Özellikle Ksenophon tarafından tasvir edilen ve bu satraplar tarafından kurulan düzenli parklar ve bahçeler burasının MÖ V. yüzyılda gayet iyi organize olmuş ve gelişmiş bir kent olduğunu göstermektedir (*Hellenika*, IV, 1, 15). Ayrıca satrapların hazinelerinde bulunan altın ve gümüşün çokluğu düşünüldüğünde kentin zenginliğinin kaynağı ortaya çıkmaktadır (*Hellenika Oxyrhnhia*, XXII, 3).

1. 5. 6- Poemanenum (Eski Manyas)

Poemanenum, Miletopolis gölünün ve Manyas ilçesinin güneyindedir (Sevin, 2001). Kaynaklar, kentin erken tarihine dair bilgi vermediği gibi kent hakkında bilinenler de çok azdır (Hasluck, 1910). Hasluck, kentin kuzey

²³ Apollodoros'a göre, (*Bibliotheke*, II, 5, 9) Lykos'un babası olan Daskylos Mysia bölgesinde kraldır.

Yunanistan'dan gelen bir grup göçmen tarafından Poemes adlı bir kahramanın adına Roma'nın İmparatorluk döneminde kurulduğunu bildirmektedir (1910, s. 115). Hasluck, bu bilgiyi Plinius'un bölge kentlerini sayarken Macedones Asculacae ile Poemaneni'yi yan yana vermesinden çıkarmaktadır V, 32, 123; Hasluck, 1910). Antik Anadolu coğrafyası hakkında en güvenilir ve en detaylı bilgileri aldığımız Strabon kent hakkında bilgi vermemektedir. Bunun nedeni Strabon'un burayı gözden kaçırmaması ya da küçük bir yerleşim yeri olması olabilir. Antik kaynaklarda ilk defa Plinius'ta rastladığımız kent, Aelius Aristides zamanına kadar büyüüp gelişmiş olmalıdır (Plinius, V, 32; Aristides, *Hieroi Logoi*, IV, 3). Tarihte ilk kez rüyalarının notlarını tutan Aristides, Poemanenum'un bir Mysia kenti olduğunu belirtir ve orada Asklepios'un büyük bir şifa tapınağının bulunduğunu nakletmektedir (IV, 3). Kaynaklarda bundan başka bilgi bulunmayan kentin paralarında görülen tanrı figürü Zeus'tur (BMC *Mysia*, no 14)

1. 5. 7- Hiera Germe (Ilıca)

Ptolemaios'dan başka hiçbir antik yazar tarafından söz edilmeyen kent, bazı araştırmacılar tarafından Perikharaksis ile Poemanenum arasında bulunan bugünkü modern İlıca kasabasına yerleştirilmiştir (Ptolemaios, V, 2, 2,14; Sevin, 2001). A.H.M Jones ve W. Ramsay ise bu yerleştirmeyi biraz daha kuzeydoğuya kaydırarak Kemalpaşa yakınlarına koymuşlardır (Ramsay, 1960; Jones, 1971). Geç dönemde geliştiği anlaşılan kentin basmış olduğu paralarda Roma İmparatorluğu dönemine ait imparator portreleri bulunmaktadır (BMC *Mysia*, s.16).

1. 5. 8- Hadrianeia / Hadrianoi (Dursunbey)

Kaynaklarda, sadece Philostratos tarafından Aelius Aristides'in doğum yeri olarak bahsedilen ve bundan başka hakkında bilgi bulunmayan ancak kilise listelerinde Phrygia kentleri arasında yer alan Hadrianeia, İmparator Hadrianus tarafından Olympos Dağı'nın güneyi boyunca uzanan Olympene yöresindeki göçebeleri yerleştirmek için kurulmuş bir şehirdir (Jones, 1971). Kentin ismi bir yanlışlık sonucu kaynaklara geçmiştir. Ramsay ve Behr'e göre Hadrianoutherae olması gereken kent, Philostratos tarafından Hadriani

biçiminde yanlış verilmiştir (Philostratos, *Bion Sophiston*, II, 581, s. 214; Aelius Aristides and The Sacred Tales, s. 3, dn 3; Ramsay, 1960). Eskiçağ tarihi kaynakları içinde en az sözü edilen ve birkaç kayıt dışında hemen hemen hiç bahsedilmemiş olan Olympene yöresi hakkında Epigrafik ve nümizmatik kaynaklar vasıtasıyla bilgi sahibi olmaktayız (Schwertheim, 1987).

1. 5. 9- Hadrianotherae (Balıkesir Yakınları)

Hadrianotherae kenti İmparator Hadrianus'un başarılı bir ayı avı sonucu o günün anısına imparator tarafından kurulmuştur (Cassius Dio, LXIX, 10, 2, Historia Augusta, XX, 13; Munro- Anthony, 1897; Hasluck, 1910; Jones, 1971; Mitchell , 1995; Sevin, 2001). Kentin yeri tam belli olmamakla beraber Aileus Aristides'in seyahatlerinden anlaşıldığı kadarıyla Pergamon'a giden yol üzerinde bulunmaktadır (Ramsay, 1960; Jones, 1971). Eskiçağda kuzeyden Pergamon'a doğru iki farklı yönden gidilmektedir. Bu yollardan biri Perikharaksis'ten, diğeri ise Hadrianotherae içinden geçmektedir. Uzmanların yaptığı hesaplamalar neticesinde Aristides'in ancak Hadrianotherae yolunu kullanması halinde verdiği yolculuk sürelerine bakılarak yaklaşık olarak Balıkesir ilinin yakınları elde edilmektedir. Kent, Hadrianus'un MS 124 ile 128 yılları arasında Asia Eyaleti gezisinde kurulmuştur (Syme, 1988; Erdem, 1998). Kent paralarında görülen tanrı figürü Zeus ve Asklepios'tur (Petz, 1992; Şahin, 2004).

1. 5. 10- Kadoi (Gediz)

Strabon ismini vermediği yazarların Mysia bölgesinde saydığı Kadoi'yi Phrygia Epiktetos kentleri arasında saymıştır (XII, 8, 12). Ramsay'ın belirttiği gibi Kadoi Abbaitis yöresinde ve Kilise listelerinde Phrygia kentleri arasında sayılmaktadır (Ramsay, 1887; Ramsay, 1960)

1. 5. 11- Stratonikeia (Siledik)

Jones'un I. Antiokhos'un İndeipedion Ovası'nda kurduğunu belirttiği Stratonekeia kenti antik kaynaklarda sadece Aristonikos isyanı ile anılmaktadır (Jones, 1973; Strabon, XIV, 1, 38). Kentin ismini nereden aldığı bilinmemekle beraber Pergamon Kralılarından II. Eumenes'in karısı

Stratonike'den gelmiş olması muhtemeldir. II. Eumenes ve II. Attalos dönemlerinde görülen yeni kentler kurulması ya da kentlerin refah düzeyinin yükseltilmesi faaliyetleri neticesinde Stratonikeia, modern yapılarla zenginleştirilmiştir (Sevin, 2001). Kent, Ramsay'ın Radet'ten aktardığına göre Kırkağaç ilçesinde bulunan Siledik mevkiye konumlandırılmıştır (Ramsay, 1960). Roma İmparatoru Hadrianus zamanında kentin ismi Hadrianopolis olarak değişmiştir (Ramsay, 1960).

1. 5. 12- Gambreion (Kınık)

Antik kaynaklarda ilk defa ve sadece Ksenophon tarafından değinilen Gambreion IV. yüzyılın başlarında Gorgion'un krallık yaptığı kent olarak belirtilmiştir (Hellenika, III, 1, 6; Umar, 1993). Ramsay, Gambreion bugünkü Bergama'nın güney doğusunda bulunan Yunt Dağı'nın kuzey eteklerinde olduğunu ifade etmektedir (1960,). Gambreion'da erken dönemden itibaren para basılmaya başlanmıştır (B.M.C *Mysia*, s.62).

1. 5. 13- Pergamon (Bergama)

Mysia bölgesinin ve Küçük Asia'nın en güzel ve en önemli kentlerinden olan Pergamon'un kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir (Pekman, 1970). Antik kaynaklarda ilk defa Ksenophon tarafından değinilen kent, Büyük İskender dönemine kadar bölgede varlık gösterememiştir (Ksenophon, *Hellenika*, III, 1, 6; *Anabasis*, VII, 8, 8; VII, 8, 23; Duyuran, 1948; Bayatlı, 1959; Malay, 1987; Brewster, 1993; Magie, 2001; Radt, 2002). Pausanias, Pergamon'un ismini nereden aldığını mitolojik olarak açıklamaya çalışmıştır. Ona göre Pergamon kentinin adı Akhilleus'un on beşinci kuşaktan akrabası olan Pyrrhos'un oğlu Pergamos'tan gelmektedir (Pausanias, I, 11, 2). Pergamos, Arkadia'dan Asia'ya geçip Teuthrania tiranı Areios'u teke tek bir mücadelede öldürüp krallığına el koymuş ve Teuthrania kentine kendi ismini vermiştir. Ksenophon'un kentten bahsederken sıradan küçük bir kasaba biçiminde söz etmesi ve ayrıca Teuthrania'dan da hala var olan bir kent olarak bahsetmesi Pausanias'ın anlattıklarını boşa çıkarmaktadır (*Anabasis*, II, 1, 13, VII, 8, 17)

Homeros destanlarında da geçen *Pergamos* kelimesi kale demektir ve Radt'ın tespitlerine göre Teuthrania kalesinde yerleşim alanları olduğu için

daha korunaklı ve yerleşime daha müsait olan Kale Dağı Teuthranialıların yeni mekanı olmuş ve kente muhtemelen kale biçiminde olan konumu sebebiyle Pergamon adı verilmiştir (*İlyada*, IV, 508, V 446; Radt, 2002, s.39). Kentin talihi Lysimakhos'un yaklaşık 2.700.000 Cumhuriyet Altını tutarındaki 9000 talentlik²⁴ hazinesini bu korunaklı yere saklamasıyla değişmiştir (Magie, 2001, s. 5). Yeni sahipleri tarafından kenti güzelleştirmek için kullanılmış olan bu hazine sadece Pergamon kentinin değil aynı zamanda Mysia bölgesinin de kaderini değiştirmiştir. Pergamon krallarından I. Attalos'un (MÖ 241- 197) siyasi alandaki başarıları II. Eumenes'in (MÖ 197- 159) başa geçmesiyle kültürel alana kaymış ve Pergemum daha MÖ II. yüzyılda antik dünyanın en ilgi çeken ve en gösterişli kenti durumuna gelmiştir (Radt, 2002).

Büyük Zeus Tapınağı, Athena Tapınağı ve Asklepios kutsal alanında bulunan diğer tapınaklar, günümüz insanını bile hayrete düşürecek derecede kusursuz ve ihtişamlıdır. Bu yüzden Aziz Yuhanna Pergamon'da inşa edilen tapınaklara bakarak buraya *Şeytanın Kenti*²⁵ benzetmesini yapmıştır (Bean, 1997; Lloyd, 2003). Bu ihtişamın oluşturulabilmesi için I. Attalos zamanında antik dünyanın pek çok kenti yağmalanarak buralarda bulunan heykeller ve sanat eserleri Pergamon'a taşınmıştır (Tacitus, *Annales*, XVI, 23; Magie, 2001).

Krallar Pergamon'un ününü eskiçağ dünyasının her yanına duyurmak için kenti sanat galerisi haline getirmişler, kütüphaneler kurmuşlar ve bilimle uğraşan herkesi kente çekmeyi başaramışlardır. Kütüphanelerdeki kitapların sayısını artırmak ve gelen bilim adamlarının üretmesini sağlamak için Mısır'dan *papirüs* ithal edilmiştir. Mısır'a hükmeden Ptolemaioslar, Pergamon Krallarına karşı papirüsü bir silah olarak kullanmaya çalışmış ve papirüsün Pergamon'a ihracını yasaklamıştır. Kitabın hammaddesi olan papirüs sıkıntısı bile üretimi azaltamamış ve *pergamene* denen parşömenin icat edilmesiyle kitaplar deri üzerine yazılmaya başlanmış ve kitap üretiminde yeni bir çağ başlamıştır (Bean, 1997).

Kentin paralarında görülen tanrı figürleri Apollon, Asklepios, Athena ve Herakles'tir (BMC *Mysia* no 10).

²⁴ Zamana ve mekana göre değişkenlik gösteren ağırlık ve para birimidir. David Magie de geçen ağırlık yaklaşık olarak 26.196 kg'dır. bkz Anadolu'da Romalılar I, s. 5.

²⁵ *Yuhanna*, 2, 13

1. 5. 14- Teuthrania (Kalargatepe)

Strabon, adını Mysia kralı Teuthras'tan alan Teuthrania'nın, Eleia, Pitane, Atarneos ve Pergamon kentleri arasında ve her birine yaklaşık 70 stadion uzaklıkta olduğunu belirtmektedir (Strabon, XIII, 1, 69; Hyginus, C; Jones, 1971; Sevin, 2001; Texier, 2002). Antik kaynaklar kentin kuruluşunu Troia Savaşı öncesine dayandırır. Efsaneye göre Herakles ve Auge'nin oğlu olan Telephos, Teuthrania kralı Teuthras tarafından evlat edinilmiştir²⁶. Apollodoros, Troia Savaşına bizzat Telephos'un katıldığını söylemesine rağmen başta Homeros'un destanları olmak üzere savaşa katılan Mysialılar arasında Telephos sayılmamaktadır (*İlyada*, II, 858-862; Apollodoros; *Epitome*, III 17-20). Herodotos'un yaşadığı çağda büyük bir yerleşim görünümünde olan kent, Dareios tarafından kendisine sığınan Sparta Kralı Damaratos'a bağışlanmıştır (Herodotos, II, 10; Ksenophon, *Anabasis*, II, 1, 13; *Hellenika*, III, 1, 6). Plinius'un Aiolis kentleri arasında saydığı Teuthrania, Pergamon'un başkent olarak siyasal, sosyal ve kültürel alanda yükselmeye başlamasıyla önemini yitirmiştir (Plinius, V, 33, 126).

1. 5. 15- Atarneos (Kaletepe/Dikili)

Atarneos, lokalizasyonu tam olarak yapılamamış ancak antik kaynakların verdiği bilgilerden Bergama kentinin batısında modern Dikili kenti civarına konumlandırılmıştır. Kent erken dönemden itibaren yerleşim görmesine rağmen hakkında bilinenler azdır. Atarneos hakkında ilk bilgi, Skylaks tarafından verilmektedir. Skylaks (*Peripulos*, XCVIII) bölgenin diğer yerleşim alanları gibi Atarneos'u da Lydia kenti olarak saymaktadır. Aslında dönemin siyasal koşulları düşünüldüğünde bu bilgide doğruluk payı vardır. Lydia kralları Küçük Asia da denen bölgenin büyük bir kısmına sahip olmuşlardır. Herodotos'un yaşadığı dönemde Lydia krallarının gücünün kırılması ve Küçük Asia'da yeni yönetim şeklinin ortaya çıkmasıyla kentler ait oldukları bölgenin bir parçası olarak algılanmaya başlamıştır. Herodotos,

---

²⁶ Auge ve Telephos Teuthrania'ya gelişi, Pausanias, Apollodoros ve Hyginus'ta farklı şekillerde anlatılır. Pausanias, Auge'nin ve Telephos'un Arkadia'dan Teuthrania'ya kadar sandık içinde geldiklerini yazar. Apollodoros, Auge'nin bizzat babası tarafından Teuthras'a verildiğini anlatır. Hyginus'un olaya bakışı daha farklıdır. Ona göre Auge babasından korktuğu için Teuthras'a kaçmıştır. Bu üç yazar Telephos'un Teuthrania'ya gelişini de farklı şekilde anlatılmıştır. Aristoteles'e göre, bu mitolojik olayın çıkış noktası Euripides'tir (*Retorik*, III, 2, 30)

Atarneos'un Lydialı Paktyas'ı satarak zengin olan Khioslular (Sakız Adası) tarafından satın alındığını ortaya koymaktadır (I, 160; VI, 28; VIII, 16; VIII, 106). Pausanias, kentin Khioslular tarafından ele geçirilmesini yine Paktyas'a bağlamakta, ancak satın alma yoluyla değil, Kyros tarafından ödül olarak kendilerine verildiğini belirtmektedir. Ksenophon'un kayıtlarında kentte Khiosluların hakimiyeti devam ediyor gözükmemektedir (*Hellenika*, III, 2, 11). Plinius, Aiolis bölgesi kentlerini sayarken Atarneos'un da bu kentler arasında bulunduğunu söylemekte, ancak kentin artık kaybolduğunun bilgisini vermektedir (V, 32, 122). Strabon ile Plinius çağdaş yazarlar olmalarına rağmen Strabon kentten hala varlığını sürdüren bir yerleşim olarak bahsetmektedir (Strabon, XIII, 1, 51; XIII, 1, 69; XIV, 5, 28). İki kaynağın birbirine zıt ifadeler vermesi anlaşılabilirlikte birlikte muhtemelen MS I. veya II. yüzyılda önemini kaybetmiş ve bölgede daha güçlü kentlerin bulunması yüzünden unutulup gitmiştir.

Atarneos, MÖ IV. yüzyıldan itibaren para basabilecek kadar güçlenmiştir. Kent paralarında Apollon figürü görülmektedir (BMC *Mysia*, no 4).

1. 5. 16- Perperene (Aşağıbey)

Strabon tarafından (XIII, 1, 59) Pyrrha Burnu'nun karşısına, Adramytteion kentinin güneyine ve iç kesimlere konmuştur. Plinius'un (V, 32, 122) kent devleti olarak saydığı yer, MÖ ikinci veya birinci yüzyılda para basmaya başlamıştır ve paralar üzerinde Apollon ve Athena figürü görülmektedir (BMC *Mysia*, no 11).

1. 5. 17- Adramytteion (Karataş/Ören)

Adramytteion kenti, aynı isimle anılan körfezin güneydoğu ucunda Burhaniye civarında küçük bir tepenin üzerinde kurulmuş eski bir yerleşim yeridir (Texier, 2002; Magie, 2003). Kentin kuruluşu ihtilafli olmakla beraber iki görüş öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve kabul edileni Stephanos Byzantinos'un aktardığı Lydia Kralı Alyattes'in oğlu Adramytus tarafından kurulduğu şeklindedir (Strabon, XIII, 1, 65; Stephanos Byzantinos, *Ethnikon*, Adramytteion; Cramer, 1832; Jones, 1971; Sevin, 2001). İkinci görüşe göre kentin kuruluşu Troia Savaşı öncesine kadar gitmektedir. Leleglerin kenti olan Pedasus ile özdeşleştirilen Adramytteion, Kroisos'un kardeşi Adramys

tarafından süslendiği için onun adıyla anılmaya başlamıştır (Plinius, V, 32; Texier, 2002; Hüryılmaz, 2003). Kent, MÖ 422 yılı gibi geç bir tarihte satrap Pharnakes tarafından Atinalılar'ın yerlerinden kovduğu Delos adası sakinlerine yerleşmeleri için verilmiş olmasına rağmen MÖ VI yüzyılda bölge hakkında bilgi veren Skylaks tarafından yöre kentlerinin Yunan havası taşıdığı aktarılmaktadır (Skylaks, XCVIII; Thukydides, V, 1; Diodoros, XII, 73, 1; Pausanias, IV, 27, 9; Jones, 1971; Sevin, 2001). MÖ 201 yılında V. Philippos, MÖ 190 yılında da III. Antiokhos tarafından yağmalanan Adramytteion kenti ve bölgesi Romalılar tarafından Pergamon Krallarına bırakılmıştır (Polybios, XVI, 1, 7; Livius, XXXVII, 19,7; Sevin, 2001; Magie, 2003). Mithridates, Anadolu'yu işgal ettiği MÖ 88 yılında Asia eyaletinde yaşayan tüm Romalıları öldürtme sürecinde Adramytteion kentine sığınanlar da katledilmiş ve Strabon'a göre Adramytteion Ksenokles adlı bir hatip sayesinde kurtulabilmiştir (Strabon, XIII, 1, 66; Appianos, *Rhomaika*, XXIII; Arslan, 2000b)

Adramytteion yörenin en önemli ve en büyük kentlerinden biri olduğu için yargı merkezi anlamında olan *Conventus* bölgesine merkezlik yapmıştır (Plinius, V, 32; Çapar, 1995a; Roux, 2006). Kent paralarında görülen tanrı figürleri ise Zeus, Apollon ve Athena'dır (BMC *Mysia* no 2)

1. 5. 18- Killa (?)

Homeros destanlarında Kilikalıların yaşadığı yer olarak gösterilen kent, daha Strabon ve Plinius zamanında yok olmuştur (Strabon, XIII, 1, 63; Plinius, V, 32, 122). Killa'ya ait paralara rastlanmamış olması şehrin erken dönemde terk edildiğini göstermektedir. Günümüzde hala tespit edilemeyen yerleşim yeri, Strabon'un verdiği bilgiler esas alınarak Antandros ile Adramytteion arasında olduğu kabul edilmektedir (XIII, 1, 63).

1. 5. 19- Astyra (Ilıca)

Astyra, Strabon tarafından Adramytteion ile Antandros arasında küçük bir köy olarak zikredilmektedir (XIII, 1, 51). Günümüzde yeri tam olarak tespit edilememiş ancak verilen bilgiler ışığında sıcak su kaynaklarına yakın olan kent hakkında ilk bilgi Skylaks tarafından verilmiştir (XCVIII). Erken dönemde önemli bir yerleşim yeri olan Astyra, Strabon tarafından Akhilleus'un tahkimat

yaptığı kent olarak bahsedilmiştir (XIII, 1, 65). Strabon tarafından Mysia kenti olarak bahsedilen Astyra, Plinius tarafından Aiolis kentleri arasında sayılmış ve onun zamanında yok olduğunu bildirmiştir (V, 32, 122). Astyra'nın sahip olduğu sıcak su kaynakları ve Astyra Artemis'i, bölge hakkında bilgi veren tüm kaynaklar tarafından zikredilmiştir (Ksenophon, *Hellenika*, IV, 1, 41; Satrabon, XIII, 1, 51, XIII, 1, 65; Pausanias, IV, 35, 10; Çelgin, 1986; Friedel, 2004; James, 1960; Tuğrul, 1958; Tulunay, 1990).

1. 5. 20- Argyra/ Argiza/ Erizii (Pazarköy)

Strabon, Skepsisli Demetrios'un "*Gümüşün doğum yeri*" olarak uydurduğunu söylediği kent, bazı epigrafik materyalin yardımıyla Troas Mysia sınırının doğusunda bulunan Pazarköy'e konumlandırılmıştır (Strabon, XIII, 1, 45; Hasluck, 1910; Jones, 1971; Sevin, 2001). Kent, *gümüş* anlamına gelen Argyra ismi ile Strabon tarafından zikredilir. Plinius, kentin isminden Adramytteion Conventus'una bağlı olarak Erizii olarak söz eder (Plinius, V, 32, 123; Çapar, 1995). Eskiçağda gümüş madeni çıkarılan ve maden dolayısıyla zengin olması gereken kent ne yazık ki Strabon ve Plinius dışında hiçbir yazarın dikkatini çekmemiştir (Malay, 1983).

1. 5. 21- Perikharaksis/ Ergasteria (Balya)

Bugünkü Balya kenti civarına yerleştirilen Perikharaksis hakkında Galenus'tan başka hiçbir antik yazar bilgi vermemiştir (Cramer, 1832; Hasluck, 1910; Ramsay, 1960)²⁷. Eskiçağda Pergamon'dan Kyzikos'a giden yol üzerinde bulunan ve gümüş madeni ile ünlü kente Galenus tarafından atölye anlamında *Ergasteria* denmiştir (Jones, 1971; Malay, 1983).

1. 5. 22- Artamea (Gönen)

Artamea, lokalizasyonu W. Ramsay tarafından yapılan ve kaplıcalarından dolayı modern Gönen ile eşleştirdiği kenttir (Hasluck, 1910; Ramsay, 1960). Bizans kaynaklarında geçen Baris kentinin Gönen ile eşleştirme çabaları kabul görmemiştir (Hasluck, 1910). Aelius Aristides'in seyahatlerinden çıkartılan kent, ismi kesin olarak bilinmemekle beraber Artemis Thermaea'nın tapınağının bulunması sebebiyle Artamea olarak

²⁷ Kaynaklar kısmında da açıklandığı gibi bu kaynağa ulaşılamamıştır.

anılır. Aristides, tedavi amaçlı gittiği bu yerin ismini vermemekle beraber aşağı Aisepos vadisinde olduğunu belirtmektedir (*Hieroi Logoi*, IV, 4). Aşağı Aisepos vadisinde bulunan sıcak su kaynakları bu bölgede başka termal merkez bulunmaması sebebiyle Aristides'in sözünü ettiği yer olarak kabul görmüş ve lokalizasyonu bu şekilde yapılmıştır.

Kaynaklarda geçen bu kentlerden başka varlığı epigrafik ve nümizmatik kaynaklarla tespit edilmiş ya da geç dönemde kilise listelerinin kayıtlarına girmiş kentler de bulunmaktadır. Bu kentler, İmparator Tiberius zamanında (MS 14-37) kent seviyesine yükselmiş Abbaitis yöresinden Tiberiopolis (Emet), İmparator Nero zamanında (MS 54-68) kent olabilmiş Synnaos (Simav) ve Ankyra'dır (Kiliseköy /Boğazköy). Güneye doğru geç dönemde kilise listelerine girmiş Keraseis, (Savaştepe) vardır. İskra ve Kerge gibi kentlerin ise henüz yerleri tespit edilebilmiş değildir.

Daha güneyde bulunan Germe, (Soma) geç dönemde gelişen kentlerdendir. Mysia'nın batısında bulunan daha pek çok kent erken dönemden itibaren küçülmüş ve zamanla yok olmuştur. Attaea ve İolla gibi daha erken dönemde kent seviyesine yükselerek para basabilmiş kentler zamanla yok olmuş ve bu gün yerleri hala tespit edilebilmiş değildir (Jones, 1973; BMC *Mysia*)

1. 6- PERGAMON KRALLIĞI

Büyük İskender'in Granikos Savaşında (Biga Çayı) Persleri yenmesiyle Küçük Asia batıdan başlayarak Pers boyunduruğundan kurtulmuş ve başta Mysia kentleri olmak üzere bölge kentleri Perslere yardım etmediği için İskender tarafından vergilerini vermek şartıyla özgür ilan edilmiştir (Flavios Arrianos, I, 17, 1-2; Hasluck, 1910; Mansel, 1999; Ertüzün, 1964). Büyük İskender'in 10 Haziran 323'te ölmesinden sonra kurmuş olduğu imparatorluk, halefleri (Diadokhoi) arasında paylaşılmış ve Hellespontos Phrygiası da denen Propontis'in güneyi Leonnatos'a bırakılmıştır (Hasluck, 1910, s. 174; Ertüzün, 1964, s. 27; Mansel, 1999, s. 459; Arslan, 2000, s. 32). MÖ 321 yılında generaller arasında yapılan yeni bir anlaşma ile tüm Mysia bölgesi *Tek Gözlü* (Monophtalmos) lakaplı Antigonos'un krallığının bir parçası olmuştur (Mansel, 1999; Arslan, 2000; Magie, 2001). Lysimakhos ile

Seleukos'un birleşik orduları MÖ 301 yılında Afyon'un Çay ilçesi yakınlarında olduğu tespit edilen ancak yeri tam olarak belirlenememiş olan İpsos mevkiindeki savaşta 81 yaşındaki Antigonos öldürülmüş ve krallığı Halys Irmağı'nın batısını Lysimakhos, doğusunu Seleukos topraklarına katmıştır (Mansel, 1999; Kaya, 2000; Arslan, 2000). Lysimakhos'un baskıcı tutumu ve karısı Arsinoe'nin entrikalarından rahatsız olan başta Pergamon kalesinin yöneticisi Philetairos olmak üzere Arsinoe'nin öldürttüğü Lysimakhos'un oğlu Agatokles'in yakın dostları Seleukos'u Lysimakhos'a karşı kışkırtmışlar ve onu ortak düşmana karşı saldırıya ikna etmişlerdir (Strabon, XIII, 4, 1; Pausanias, I, 10, 3-5; Mansel, 1999; Arslan, 2000; Kaya, 2000; Magie, 2001). Her iki ordu Hermos Irmağının kuzeyindeki Kurupedion Ovası'nda karşılaşmış ve Büyük İskender'in hayatta kalan iki generalinin kozlarını paylaşması Seleukos'un kazanmasıyla ve Lysimakhos'un ölümüyle son bulmuştur (Strabon, XIII, 4, 1; Magie, 2001). Kurupedion Ovası'ndaki galibiyeti ile Seleukos, Thrakia'dan Hindistan'a kadar büyük bir krallığın sahibi olmuştur. Seleukos, Philetairos'un yardımlarını karşılıksız bırakmamış ve Lysimakhos'un kendisine bahşettiği mevkide kalmasına müsaade etmiştir (Malay, 1987; Magie, 2001; Mitchell, 2004).

Philetairos, Pontos Euksenos²⁸ kıyısında bulunan Tieion (Filyos/Hisarönü) kökenli ve bazı kaynaklara göre zenginlerle düşüp kalkan Boa isimli hafif meşrep bir kadının oğludur (Strabon, XIII, 4, 1; Athenaeos, 577B). Talihin getirdiği bir şans veya şanssızlık eseri küçüklüğünde bir cenaze törenindeki sıkışıklıkta hadım olmuş ve bu hadımlık ona Pergamon kentini bağışlamıştır (Strabon, XIII, 4, 1). Bu hadımlığı sayesinde efendisi Lysimakhos'un gözüne giren ve 9000 talentlik hazineyi yönetmeye başlayan Philetairos, oluşan siyasi havayı iyi okuması sayesinde bu hazinenin yeni sahibi olmuştur (Strabon, XIII, 4, 1; Malay, 1987; Mitchell, 2004). Yeni efendisine sadık kalacağını temin etmek için de yeğeni Attalos'u Thrakia'da öldürülen Seleukos'un oğlu Antiokhos'un yeğeniyle evlendirmiştir (Magie, 2001). Bundan sonra Pergamon'u tahkim etmeye ve çevresinde bulunan kentler ile iyi geçinmek amacıyla onlara cömert yardımlar yapmaya çalışan Philetairos, böylece MÖ 133 yılına kadar sürecektir güçlü bir krallığın

---

²⁸ Karadeniz

temellerini MÖ 280 yılında atmıştır (Malay, 1987). Hayatının sonuna kadar bu serveti korumaya çalışan ve bu uğurda mücadele veren Philetairos'un ölümüyle yerine I. Eumenes (MÖ 263) geçmiştir (Malay, 1987; Magie, 2001). Eumenes'in ilk icraatı, bölgeyi yağmalamaya gelen Galatlardan barışı satın almak olmuştur (Magie, 2001). Topraklarını genişletmek için ücretli askerler toplayarak, Ege kıyısında ve Mysia'nın iç kesimlerinde bulunan kentleri krallığına katmıştır. Bu uğurda oldukça dirayetli davranarak geri adım atmamış ve kendisine karşı çıkan efendisi I. Antiokhos'u Sardeis (Sart) yakınlarında yaptığı savaşta yenmiştir (Strabon, XIII, 4, 2). Eumenes'in MÖ 241 yılındaki ölümünden sonra krallığın başına I. Attalos geçmiştir.

Pergamon kralları içinde cesareti, ihtirası ve ileri görüşlülüğü ile öne çıkan I. Attalos, saltanatına, Küçük Asia'yı haraca bağlayan ve selefleri tarafından haraç verilerek yatıştırılan Galatları yenerek başlamıştır (Magie, 2001, s. 12). Bu zaferle kral (basileos) ve Hellen kentlerinin kurtarıcısı ünvanını alan Attalos, topraklarını genişletmek için girişimlere başlamıştır (Polybios, XVIII, 41, 7; Livius, XXXVIII, 21; Polyenos, IV, 20; Pausanias, I, 8, 1;). Bu amaçla Seleukosların Batı Anadolu'daki kralı Hieraks (Atmaca) lakabıyla tanınan Antiokhos ile bir dizi savaşa girişmiş ve bu savaşlardan galip çıkarak geçici olarak topraklarını genişletmeyi başarmıştır (Magie, 2001). III. Antiokhos adına idareyi ele alan Seleukos hanedanından Akhaios, kısa sürede Attalos'un kazandığı toprakları geri almakla kalmamış onu sınırları Pergamon kentini aşmayan çizgiler arasına hapsetmiştir (Polybios, IV, 48, 1 vd.). Akhaios'un taht iddiacısı olarak isyan etmesiyle Seleukos Krallığı iç çekişmelere dalmış ve I. Attalos bu bulanık siyasi ortamı iyi değerlendirerek eski müttefikleri olan kentlere hakimiyetini tekrar kabul ettirmiştir. Bunun için daha önce defalarca yendiği ve düşman olmasına rağmen Akhaios'un gücünü kırmada ihtiyaç duyduğu Galatlar ile anlaşarak kuzeye yönelmiş ve Mysia bölgesinin kuzeyini ve doğusunu kendisine bağlamayı başarmıştır (Polybios, V, 77, 7,8).

I. Attalos sadece Pergamon Krallığı'nın değil, aynı zamanda Anadolu'nun da kaderini değiştiren siyasi yakınlıklar kurmuştur. Hellen kentlerinin koruyucusu sıfatıyla onlar için bir tehlike oluşturan Makedonya kralları ile Roma İmparatorluğunun yanında savaşmış ve bu müttefiklik onun başı her sıkıştığında müracaat edebileceği bir gücün bulunmasına vesile

olmuştur (Magie, 2001). Makedonya kralı Philippos'un Anadolu'daki ilerleyişine Romalılar sayesinde direnebilen Attalos, Romalıların krala barışı zorla kabul ettirmesiyle rahatlamış ve bölge üzerindeki gücünü koruyabilmiştir (Livius, XXXIII, 30; Magie, 2007). Attalos'un MÖ 197'deki ölümüyle krallığının başına en az onun kadar gözü pek olan oğlu II. Eumenes geçmiştir.

II. Eumenes (MÖ 197- 159) babası Attalos'un takip ettiği Roma ile müttefikliğe sıkıca bağlı kalmış ve bu sayede krallığını Batı Anadolu'nun en büyük gücü haline getirmiştir. O, Seleukos Kralı III. Antiokhos'un (MÖ 223-187) hakimiyetini Ege denizine kadar yayma girişimine Roma İmparatorluğunun ordusuyla MÖ 190 yılında Magnesia Ad Spylum (Manisa) savaşında dur demeyi başarmıştır (Livius, XXXVII, 39; Magie, 2001; Magie, 2007). MÖ. 188 yılında yapılan Apemia (Dinar) Barışı ile topraklarını kuzeyde Bithynia'ya, doğuda Galatia'ya ve güneyde de Taurosların (Toros Dağları) batısına kadar genişleterek krallığını MÖ II. yüzyılın önemli bir gücü haline getirmiştir (Polybios, XXI, 45, 9-11; Livius, XXXVII, 56; Strabon, XIII, 4, 2; Özsait, 1985; Dudley, 1991; Rawlinson, 1993; Magie, 2007). Tüm Mysia bölgesi ilk defa II. Eumenes döneminde Pergamon Krallığının kontrolüne geçmiş ve bölgenin krallıklar arasındaki bölünmüşlüğü sona ermiştir (Schwertheim, 1988). Eumenes annesi Apollonis vasıtasıyla Mysia şehirleri ile diyaloga geçmiş ve Kyzikos'a yaptığı yardımlar sayesinde Kyzikos modern binalara ve tapınaklara kavuşmuştur. Strabon, Pergamon kentinin Eumenes tarafından görkemli tapınaklar ve kitaplıklar yaptırılarak süslendiğini aktarmaktadır (XIII, 4, 2). Eumenes'in MÖ 159'da ölmesiyle yerine oğlu Attalos'u varis tayin etmiş fakat kardeşi II. Attalos'u da ona vasi bırakmasına rağmen kardeş Attalos krallığı hiçbir zaman bırakmamıştır

II. Attalos (159- 138) tahta çıktığında tereddüt göstermeksizin Roma'nın müttefikliğine ve korumasına sadık kalmıştır. Hatta onlardan cesaret alarak Apemia Barış Antlaşması'nda bağımsız olarak bırakılan Pamphylia'ya saldırmış ve orada Attaleia (Antalya) kentini kurmuştur (Magie, 2001). Bu esnada Mysia bölgesini talan eden Bithynia Kralı II. Prusias'ı Roma Senatus'nun yardımıyla etkisiz hale getirmiş ve yine senatus'un isteğiyle kendisine tazminat ödenmiştir (Appianos, *Rhomaika*, (*Mithridateios*) III). II. Attalos'un Mysia ve tüm Küçük Asia'ya armağanı, onun *Cistophori* adı verilen gümüş paraları basmasıyla Cistophorlar bölgenin geçerli yeni parası

olmuş ve MS V. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Attalos'un ölümüyle vasiliğini üzerine aldığı Eumenes'in oğlu olan Attalos, III. Attalos olarak tahta çıktı²⁹ .

III. Attalos (138- 133), saltanatı boyunca sevilmeyen, entrika düşkünü biri olarak tanınmaktadır (Malay, 1987, 18; Magie, 2001). Magie onun, sarayda yaşayanlara ve hapisanedeki mahkumlara zehirli yiyecekler ve çiçekler göndererek deneyler yaptığı bildirmektedir (2001). III. Attalos MÖ 133 yılında çocuk bırakmaksızın öldüğünde mirasını Roma İmparatorluğuna bir vasiyetle bırakmış ve böylece Mysia bölgesi de dahil olmak üzere Batı Anadolu Roma İmparatorluğunun bir eyaleti olmuştur (Strabon, XIII, 4, 2; Livius, Periochae, LVIII, 4; Velleius Paterculus, II, 4; Plutarkhos, *Tiberius Gracchus*, XIV, 1; Florus, I,35, 20, 1-4; Eutropius, IV, 18; Magie, 2001; Kaya, 2005).

Mali açıdan sıkıntıda olan Roma İmparatorluğunda bu miras ilgi uyandırmış ve dönemin konsülü Tiberius Gracchus hazinenin derhal Roma'ya getirilerek vatandaşlar arasında dağıtılmasını istemiştir (Plutarkhos, *Tiberius Gracchus*, XIV, 1). Her Romalı bu mirasa o kadar sevinmemiş olacak ki Horatius'un şiirlerinde bile mirasın kabul edilmesi hoş karşılanmamıştır (Horatius Flaccus, II, 18, 5).

Romalılar için bölgede hakimiyetin kurulması Eumenes'in oğlu olduğunu iddia eden Aristonikos'un bölgede bir isyan çıkarmasıyla zora girmiştir. Bazı yazarlara göre Aristonikos'un kraliyet ailesi ile akrabalık bağı olmadığı gibi yalan yere tahtta hak iddiasında bulunmuştur (Velleius Paterculus, II, 4, 1). Strabon, Aristonikos'un kraliyet ailesinden geldiğini ve bu yüzden kendisine saygı duyulduğunu belirtir (XIV, 1, 38). O, Roma ordusunu üç yıl gibi uzun bir süre oyalayarak bölgeyi kontrol altına almaya başarmıştır (Florus, I,35, 20, 4; Rawlinson, 1993). Aristonikos, yaşam koşullarından memnun olmayan, çaresiz durumdaki insanları ve *Heliopolitai* adı verilen tutsakları etrafına toplayarak Leukria kentinde isyan bayrağını açmıştır. Malay'a göre Aristonikos, bu isyanını felsefi bir zemine oturarak daha geniş katılımlı bir köle ayaklanması haline getirmek istemiştir (Malay, 1987, s. 39). Aristonikos'un bu düşüncesi isyanın başlangıç sürecinde tutmuş olmalı ki en

---

²⁹ Strabon'un kaydına göre III. Attalos Eumenes ile Kappadokia Kralı Ariarethes'in kızı Stratonike'den doğmadır (XIII, 4, 2). (Çeviride yanlış olarak bu Attalos II. Attalos olarak verilmiştir). David Magie'ye göre Eumenes'in oğlu olan Attalos Stratonike'den doğma değil, saraydaki bir odalıktan olma gayri meşru çocuktur. Bkz Anadolu'da Romalılar I, s. 55, dn 76

azından Lydia kenti olan Stratonecia kentini kuşatmış, Tyateira'ya saldırmış ve Apollonis kentini ele geçirmiştir (Strabon, XIV, 38; Broughton, 1934). Roma'nın müttefikliğine önem veren kentler Bithynia ve Kappadokia krallarını yardıma çağırarak belayı savuşturmaya çalışmışlardır. Romalı komutan Publius Crassus ve Marcus Perperna ordularıyla isyanı bastırmak için yoğun bir çaba harcamışlar ve neticede Aristonikos yakalanarak Pergamon Krallarının hazineleri ile birlikte Roma'ya götürülmüştür. İsyen batıda Phokaia'dan (Foça) doğuda Mysia Abbaitis yöresine kadar geniş bir alana yayılmış ve Aristonikus'un yakalandığı MÖ 130 yılından sonra özellikle Abbaitis yöresinde iki yıl daha küçük çapta devam etmiştir (Malay, 1987).

Pergamon kralları kendilerini hiçbir zaman Mysialı olarak görmemiş ve krallıklarını da Mysia bölgesi içinde kurmuş olmalarına rağmen Hellenik bir ön geçmişe dayandırmışlardır. Bunun için II. Eumenes kendilerini Arkadia'dan gelen Telephos'a bağlayarak hakimiyetlerini *tanrisal* bir zemine oturtmaya çalışmışlardır. Hüküm sürdükleri bölgelerde pek çok yeni kent kurarak ve müttefiki oldukları kentlere yardımlar yaparak zenginliklerini medeniyetin gelişmesi için kullanmışlardır. Mysia bölgesinin önde gelen kentlerinden Kyzikos ve kraliyet başkenti Pergamon'u yaşadıkları çağın en önemli sanat ve kültür merkezi konumuna yükseltmişlerdir.

II. BÖLÜM

KAYNAK ÇEVİRİLERİ

2. 1- TROİA SAVAŞI PERSPEKTİFİNDEN MYSİALILARIN ANADOLU'YA GELİŞİ

HOMEROS, *Ilias*

X, 427–433,

Dinle bak, anlatayım sana dosdoğrusunu,
kıyılara yakın Karialılar kıvrık yaylı Paionlar var,
bir de Leegler, Kaukonlar, tanrısal Pelasglar,
Lykialılarla Mysialılar Thymbre çevresindeler,
Phrygialılar, atlı arabalarla dövüşen Maionialılar da orada.

XIII, 5-10,

Bıraktı onları orda, acılarla baş başa,
uzaklara çevirdi ışıltılı gözlerini,
çevirdi at besleyen Trakialıların toprağına,
göğüs göğüse dövüşen Mysialılara baktı,
sütle beslenen şanlı Hippemolgalara,
insanların en doğruları ağabeyoğullara baktı.

XIV, 509-513,

Olympos'ta oturan Musa'lar söyleyin şimdi bana,
Yeri sarsan ünlü tanrı zaferi eğdirince Akhalara,
Kanlı soykaları Akhalardan ilkin kim kaldırdı?
Önce Telamanoğlu Aias vurdu Hyrtius'u,
katı yürekli Mysialıların başbuğu Gyrtias'ın oğluydu o.

II, 858-862,

Mysialıların başında Khoromis'le³⁰ bilici Ennomus³¹ var,
biliciliği kurtaramaz onu kara ölümden,

---

³⁰ Mysialı önder

³¹ Mysialı önder, Akhilleus tarafından öldürülür

Çevik ayaklı Aikus'un torunu öldürecek onu,
nasıl ldürecekse birçok Troialıyı ırnak başında.

APOLLODOROS, *Bibliotekhe*

III, 9, 1, (Arkas'ın) oğlu Aleos'un Pereos'un kızı Neaera'dan Lykurgus ve Kepheos adında iki oğlu ve Auge isminde bir kızı vardı. Auge Herakles tarafından iğfal edildi ve rahibeliğini kendisinin yaptığı Athena'nın bölgesinde bebeğini gizledi. Fakat toprak oraklaşmaya başlayınca kahinler Athena'nın bölgesinde tanrıya saygısızlık yapıldığını açıkladılar. O fark edildi ve babası tarafından ldürölmesi için Nauplios'a teslim edildi ve Mysia prensi Teuhras onu aldı ve evlendi. Fakat Parthenius Dağı'nda terk edilen bebek, dişi bir geyik tarafından emzirildi ve bundan dolayı ona Telephos dendi. ocuk Korythus tarafından temiz kalpli olarak yetiştirildi. O, anne babasının ardından Delphoi'ye gitti ve tanrıdan aldığı bilgiyle Mysia'yı düzene koydu ve Teuthras'a evlatlık oldu. Teuthras öldüğünde prensliğin başına geçti.

HYGINUS, *Fabulae*

XCIX, Aleos'ın kızı Auge; Herakles tarafından hamile bırakıldı, doğum zamanı yaklaştığında Parthenius Dağı'nda bir ocuk doğurdu ve onu orada her türlü tehlikeye açık olarak bıraktı. Aynı anda Iasius'un kızı Atalanta da bir ocuk doğurdu ve ocuk Meleager tarafından oraya bırakıldı. Bir geyik Herakles'in çocuğunu emzirdi. obanlar bu çocukları buldular ve onları alıp götürdüler ve onları yetiştirdiler. Geyiğin emzirdiği Herakles'in oğluna Telephos, Atalanta'nın çocuğuna ise Parthenius Dağı'nda annesi tarafından bakire olarak doğurulduğu ve burada bulunduğu için Parthenopaeus adını verdiler. Babasından korkan Auge, Mysia'ya kral Teuthras'a kaçtı. Teuthras çocuğu olmadığı için onu çocuğu olarak aldı.

C, Aphareos'un oğlu İdas, Mysia Kralı Teuthras'ın krallığını yağmalamak istedi. Telephos, arkadaşı Parthenopaeus ile kehanete uygun olarak annesini aramaya geldiği zaman Teuthras eğer onu düşmanlarından korursa evlenmesi için kızı Auge'yi ve krallığını vereceğine söz verdi. Telephos kralın teklifini ciddiye aldı ve Parthenopaeus'un yardımıyla İdas'ı yendi. Kral sözünü yerine getirdi ve krallığını ve akrabalıktan haberi olmaksızın Auge'yi eş olarak ona verdi. Herakles'e sadık olan o, hiçbir ölümlünün vücuduna sahip

olmamasını dilediği için Telephos'un oğlu olduğunu anlamadan öldürmeye niyet etti. Böylece onlar düğün odasına/gerdek odasına girdikleri zaman Auge Telephos'u öldürmek için kılıç çekti. O zaman tanrıların iradesiyle kocaman olduğu söylenen bir yılan sessizce aralarına girdi ve Auge onu görünce kılıcı elinden düşürdü ve kendisini Telephos'a açıklamaya çalıştı. Onun annesi olduğunu anlamayan Telephos, bunu duyduğunda Auge'yi öldürmek üzereydi, fakat Auge kendisine ait olan Herakles'i yardıma çağırdı. Bunun üzerine Telephos annesini tanıdı ve onu kendi ülkesine götürdü.

Cl, Auge'nin ve Herakles'in oğlu olan Telephos'un Khiron'un mızrağıyla savaşta Akhilleos tarafından yaralandığı söylenir. Dayanılmaz acı ile ızdırap çektiği zaman ilaç olsun diye Apollon'dan ilahi tavsiye aradı. Cevap onu yaralayan mızraktan başka hiçbir şeyin onu iyileştiremeyeceği biçiminde geldi. Telephos bunu duyduğunda kral Agememnon'a gitti ve Klitemnestra'nın tavsiyesiyle eğer Akhalar kendisini iyileştiremezse bebek Orestes'i öldürmek tehdidiyle beşiğinden kaptı. O zaman Akhalara Troia'nın Telephos'un liderliği olmaksızın alınamayacağına dair bir kehanet verildiği için, onlar seve seve Telephos'u rahatlattılar ve Akhilleus'a onu iyileştirmesi için yalvardılar. Akhilleus, ona iyileştirme sanatını bilmediği cevabını verdi. O zaman Odysseus dedi ki: "*Apollon sana söylemez fakat yaranın acısına mızrağı/oku çağırır.*" Onlar yarayı sıyırdıklarında o çoktan iyileşmişti. Akhalar Troia'ya saldırmak için ona yalvardıklarında o, Priamos'un kızı Laodike ile evli olduğu için isteklerini yapmadı. Fakat dönüşte onu iyileştirip yardım ettikleri için yolları ve yerleri işaret ederek onları oraya götürdü. Oradan Mysia'ya hareket etti.

APOLLODOROS, *Epitome*

E III,17, Fakat onlar [Akhalar] Troya'ya giden yolu bilmediklerinden Mysia'ya girdiler ve orasını Troya sandıkları için harap ettiler. Şimdi Mysialıların kralı Herakles'in oğlu Telephos harap edilmiş kenti gördüğünde Mysialıları silahlandırdı, kalabalık olan Yunanlıları gemilere kovaladı ve birçoğunu öldürdü ki onlar arasında ün yapmış olan Polynikes oğlu Thersander de vardı. Fakat Akhilleus ona rastladığı zaman, Telephos hücum geçmediği için kovalandı, kovalama esnasında bir üzüm dalına takıldı ve kalçasından bir mızrakla yaralandı.

E III, 18, Mysia'dan ayrılan ,Yunanlılar, denizde şiddetli bir fırtınanın içine düştüler. her biri ülkelerine gitmek için yola çıkmışlardı. Yunanlılar işte o zaman geri döndüler ve derler ki savaş yirmi yıl uzatıldı. Helena'nın kaçırılışının ikinci yılıydı. Yunanlılar, hazırlıklarını tamamlayarak Mysia'dan Yunanistan'a çekildikten sonraki uzun yolculukta sekiz yıl geçti ve onlar tekrar Aulis'e ve Argos'a geri döndüler.

E III, 19, Bahsi geçen sekiz yıl aradan sonra Aulis'te tekrar bir araya toplandılar. Yolculukla ilgili hala büyük bir şaşkınlık içindeydiler. Çünkü onlara Troia yolunu gösterecek bir liderleri bile yoktu.

E III, 20, Feci şekilde yaralıydı, ve Apollo ona demişti ki onu yaralayan kişi hekimlik yapabilirse iyileşebilirdi. Bu yüzden Telephos, Mysia'dan Argos'a geldi. Paçavralarla sarınmıştı ve Troia'ya gidiş güzergahını göstereceğine söz vererek Akhilleus'tan yardım dilendi. Bu yüzden Akhilleus, mızrağındaki pası kazıdı ve onu iyileştirdi. Bu nedenle Telephos iyileşerek gidiş yolunu gösterdi ve verdiği bilginin doruluğu Kalkhas tarafından kendi kehanet sanatıyla tasdik edildi.

E III, 34, Geçen dokuz yıllık bir zaman diliminde müttefikler – civardaki şehirlerden Ankhises'in oğlu Aeneas, ve Antenor'un oğulları, Akamas ve Arkhelokhos ile birlikte Thrakialıların ve Dardanalıların liderleri Theanus, Kikoneli Eusoros'un oğlu Akamas, Paeonialı Troezenos'un oğlu Euphemos, Paphlagonialı Pyraekhmes, Zelia'dan Pylaimenes, Adrastia'dan Lykaon oğlu Pandaros, Arisbe'den Merops'un oğulları Amphios ve Adrastos, Larissa'dan Hyrtakos oğlu Asios, Mysia'dan Pelasgos oğlu Hippothous, Alizonalı Arsinous'un oğulları Ennomis ve Khromis, Phrygialı Mekisteos'un oğulları Epistrophos ve Odios, Maeonialı Aretaon'un oğulları Askanios ve Phorkys, Kariyalı Talaemenes'in oğulları Antiphos ve Mesthles, Lycialı Nomion'un oğulları Amphimakhos ve Nastes, Zeus'un oğlu Sarpedon ve Hippolokhus'un oğlu Glaukus Troia'ya katılmaya geldiler.

E V, 12, Sonradan Telephos'un oğlu Eurypylos yanında büyük miktarda Mysialı kuvvet getirerek Troialılar için savaşmaya gitti.

HERODOTOS, *Historiai*

VII, 20, Mısır'ın baş eğmesini izleyen dört yılı orduyu hazırlamak, ordu için gerekli servisleri kurmakla geçirdi. Korkunç kuvvetler başında sefere çıktığı zaman beşinci yıl doluyordu. Bizim bildiğimiz seferler içerisinde en önemlisi

budur. Dareios'un Skyth seferi bunun yanında hiç kalır. Skyth'lerin Kimmerler'i kovalayarak Media³² üzerine atılmaları ve bütün Yukarı Asya'yı ele geçirmeleri ve oralarda yerleşmeleri ile sonuçlanan sefer de öyle – Dareios, Skyth seferi ile bunun öcünü almak istiyordu -, hatta bize dediklerine göre, ne Atreusoğullarının İlion'a karşı açtıkları sefer, ne de Mysialıların ve Teukrialıların, Troia olaylarından önce, Bosphoros'u geçip Avrupa'ya atıldıkları ve bütün Trakları egemenlikleri altına aldıktan sonra İonia Denizine doğru indikleri ve güneyde Peneius Irmağına kadar ulaştıkları sefer onunla ölçüştürülebilir.

VII, 75, Thraklar savaşa tilki derisi başlıklarla gidiyorlardı; zırh gömleklerinin üzerine geniş, alacalı pelerinler atmışlardı; ayaklarında ve dizlerinde geyik derisinden pabuçlar vardı; mızrak, küçük hafif bir kalkan ve kısa bir hançer taşıyorlardı. Asya'ya geçtikten sonra Bithynialılar adını almışlardır. Kendi dediklerine göre, eskiden Strymonialılar adını taşırlarmış, çünkü Strymon³³ kıyılarında otururlarmış; Troialılarla Mysialılar, derler, bizi kovdular ata yurdumuzdan. Bu Asya Traklarının başında, Artabanus oğlu Bassakes vardı.

KSENOPHON, *Anabasis*

I, 6, 7, Kyros sorguya devam ederek sordu: 'peki daha sonra senin de kabul ettiğin gibi sana hiçbir haksızlık yapmadığım halde Mysialıların safına geçip eyaletime elinden gelen her türlü kötülüğü yapmadın mı?' 'doğru' dedi Orontas. Kyros devam etti: 'sonra bir kez daha güçsüzlüğünü anlayınca, Artemis sunağına gelip bana pişman olduğunu söylemedin mi? Söyleyinle beni etkiledikten sonra bana yeni teminatlar verip benden teminatlar almadın mı?

STRABON, *Geographika*

XIV, 5, 29, Lydialı Ksanthos, Phrygialıların Troia savaşından sonra Avrupa'dan ve Pontos'un sol kıyısından geldiklerinin ve Skamandrios'un onları Berekyntes ve Askania'dan getirdiğini söyler. Fakat Apollodoros bu söylenene, Ksanthos'ta adı geçen Askania'ya, Homeros'un dediğini ilave eder, "ve Phorkys ve tanrısız Askanius Phrygialıları uzaklardan, Askania'dan

---

³² Pers başkenti

³³ Makedonya Struma Irmağı

getirdi”³⁴. Şayet durum böyle ise, göç Troia savaşından sonra olmalıdır, hâlbuki ozan tarafından söylenen müttefik kuvvetler karşı taraftaki topraklardan Berekyntes ve Askania’dan gelmiştir. O zaman bu Phrygialılar kimlerdir.”³⁵ Sangarios boyunca kamp kuran” kimlerdir? Priamos çünkü ben de bunlar arasında sayılan bir müttefikim³⁶ diyor. Priamos, nasıl hiçbir antlaşması olmadığı Berykentler aracılığıyla Phrygialılardan yardım istemiştir? Sınırlarında yaşayan ve müttefiki olduğu kişilere çağrıda bulunmamıştı ve daha önce kimlerle müttefikti?

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

X, 28, 8, Daha sonra Eurynomos, Iphimedeia ve Arkadialı Auge gelir. Auge Mysia’da Teuthras’ın evini ziyaret etti. Heraklesle birlikte olan bütün kadınlar hiçbirinin kendisi gibi Herakles’e bir oğul doğuramadığını söyledi.

2. 2- MYSIALILARIN KÖKENİ SORUNU

HERODOTOS, *Historiai*

I, 171, İonia’ya baş eğdiren Harpagos, Karialılar, Kaunoslular³⁷ ve Lykialılar üzerine yürüdü; yanında İonialıları ve Aiolialıları götürüyordu – Bu üç ulustan birisi Karialılar, anakaraya adalardan gelmişlerde. Eskiden Leleg adı altında adalarda otururlardı ve Minos uyruğundaydılar; bana anlatılanlara pek uymamakla beraber, vergi vermezlermiş, yalnız Minos vergi istediği zaman, ona gemilerde çalışacak adamlar gönderirlermiş. Ve Minos, savaşları kazandığı ve birçok ülkeye baş eğdirdiği için, Karialı soyu da, o zamanlar soyların en ünlüsü ve en kalabalığı olmuş. Şu üç şeyi onlar bulmuşlardır ve Yunanlılar da onlardan almışlardır: Savaş başlığının üzerine konan sorguç, kalkan üzerine işaretler kazımak bize onlardan geçmiştir ve bir de kalkanını tutmak için kulp yapmak da onların icadıdır; o zamana kadar kalkan elle kulpundan tutulmaz, boyundan geçirilen bir kayışla sol omuz üstüne alınır ve böyle kullanılırdı. – Çok sonraları Dorlar ve İonlar, Karialıları adalardan çıkarmışlar, onlar da bunun üzerine anakaraya göçmüşlerdir. Giritlilerin

³⁴ İlyada; II. 862

³⁵ İlyada: III. 187

³⁶ İlyada: III. 188

³⁷ Dalyan

Karialılar için anlattıkları budur; ama Karialıların kendileri bunu kabul etmezler; onlar anakaranın yerlisi olduklarını ve hep şimdiki adlarını taşıdıklarını söylerler. Mylasa'da³⁸ Karia Zeus'una ait çok eski bir tapınak gösterirler ki, buraya kardeş uluslar olarak Mysialılar ve Lydialılar da kabul edilirdi; zira, diyorlar, Lydos ve Myros, Kar'ın kardeşleriydiler. Bu iki ulus bundan ötürü kabul ediliyordu; ama başka soydan olanlar, Karia dili konuşsalar bile, bu tapınağa sokulmazlardı.

VII, 74, Lydialıların silahları Yunanlılarınkine çok benziyordu, Lydialılar eskiden Maionialılar adını taşırlardı; şimdiki adlarını Atys'in oğlu Lydos'tan almışlardır ve eski adları unutulmuştur. Mysialılar kendi ülkelerinin başlıklarını giyiyorlardı, ellerinde küçük kalkanlar ve ateşte sertleştirilmiş demirden kargılar vardı. Bu Mysialılar Lydia kolonlarıdır ve Olympos Dağı'na komşu oldukları için bunlara Olymposlular da denilir. Lydialılarla Mysialıların başında, Datis ile birlikte Marathon çıkartmasını yapmış olan Artaphrenes oğlu Artaphrenes vardı.

STRABON, *Geographika*

XII, 3, 3, Bithynlere gelince, çoğu yazarlar vaktiyle bunları Mysler olarak adlandırdıkları halde, bu yeni ismi, söz konusu ülkeye yerleşmiş olan Thraklar'dan aldıklarını – Thrakialı Bithynler ve Thynler olarak kabul ederler ve delil olarak, bugün bile Thrakia'da belirli insanların Bithynler olarak çağrıldıklarını ve Thynler için de, Apollonia ile Salmydessos yakınındaki kıyının Thynia olarak adlandırıldığını ileri sürerler. Kanımca bu insanlardan önce Mysia'ya yerleşen Bebrykler de Thraktılar. Mysialıların dahi, şimdi Moislere denilen Thrakların kolonicileri olduğu söylenir. Bu halk hakkındaki söylentiler böyledir.

XII, 3, 20, ... Özellikle, barbar kavimler arasında isimlerin çok değiştiği zamanlarda, Alybe'nin Khalybe olarak değiştiği kabul edilmezse, şimdi Khaldai isminin Khalybe'den çıktığını kanıtlamak da olanaksız olur. Örneğin, Thrak'ların bazılarını Sinti'ler, sonra Sint'ler, daha sonra da Sai'ler denmiştir; bunların ülkesinde Arkhilokhos kalkanını bıraktığını söyler, ... Bu aynı insanlara şimdi Sapai'ler denir; çünkü bütün bunlar, Abdera'nın etrafında

---

³⁸ Milas

Lemnos'un dolaylarındaki adalarda yaşarlar. Aynı şekilde Bryg'ler ve Phryg'ler aynı insanlardır; ve Mys'ler ve Maion'lar ve Meonesde aynıdır; fakat bu konuda fazla genişlemenin anlamı yoktur.

PLINIUS, *Naturalis Historia*

V. 41, ... Bazı otoriteler, Mysialılar, Phrygialılar ve Bithynialıların göç ettikleri toplulukların adını aldıklarını söylerler. Onlar orada yaşayan Moesler, Brygler ve Thynler'in kolonicileridir.

STRABON, *Geographika*

XII, 8, 3, Homeros'un Meiones dediği Lydialılar ve Maionalılar bir bakıma hem bu insanlarla hem de birbirleriyle karıştırılmaktadırlar. Çünkü bazıları bunların aynı, bazıları da farklı olduklarını söylemektedir. Bunların bir kısmı Mysialıların Thrak'lardan olduklarına inanmakta ve bu da Lydialı Ksanthos ve Eleialı Menekrates'in yaptığı eski açıklamaya uymaktadır. Bu açıklamaya göre Mysia isminin aslı Lydialılarda gürgen ağacına verilen isimden³⁹ çıkmıştır. Olympos Dağı'nın dolaylarında çok sayıda gürgen ağacı vardır. Gene bu açıklamaya göre halkın onda biri buraya yollanmıştır.⁴⁰ Ve bunların torunlarına 'oksya' ağacından dolayı Mysialı denmiştir ve dillerinde de bunu doğrulayan kanıtlar vardır. Mysialıların dilleri bir bakıma Lydia ve Phrygia dillerinin bir karışımıdır. Çünkü Mysialılar Olympos Dağı dolaylarında bir süre yaşadıkdan sonra, Thrakia'dan gelen Phrygialılar, Troia ve dolaylarını çevirerek burayı ele geçirinca bunlar da Lydia'ya komşu olan Kaikos kaynağının üst tarafına yerleşmişlerdir.

XII, 8, 4, Bu çeşit efsanelerin doğmasına oradaki kabilelerin karışması ve Halys'in bu tarafındaki ülkelerin, özellikle kıyıların çok verimli olması neden olmaktadır. Bu yüzden birçok yerlerden ve deniz aşırı ülkelere buraya devamlı saldırılar yapılmış ve komşu olan kabileler de birbirleriyle çatışmışlardır. Özellikle Troia Savaşı sırasında ve ondan sonra istila ve göçler baş göstermiştir, çünkü aynı zamanda hem barbarlar ve hem da Helenler başkalarının ülkelerine sahip olmak hevesine kapılmışlardır; fakat Troia Savaşından önce de bu böyleydi çünkü, evvelce de söylediğim gibi

³⁹ Hellenler tarafından oksya denen gürgen ağacının ismi Lydialılarda *mysos*'tur. (çn)

⁴⁰ Dinsel bir adağa uyarak halkın onda biri memleketlerinden çıkartılarak Olympos Dağı çevresinde yerleştirilmiş ve bir tanrıya vakfedilmiştir. (çn)

Kaukonlar ve Lelegler gibi Pelasglar da eski devirlerde Europa'nın birçok yerlerinde başıboş dolaşırlardı. Ozan bu kabileleri Troialıların deniz aşırı olmayan müttefikleri olarak gösterir. Phrygia ve Mysialılara ait söylentiler Troia Savaşlarından önceye dayanır. İki ayrı Lykia grubunun bulunuşu, bunların aynı kabileden olup olmadıkları kuşkusunu uyandırmaktadır. Acaba Troialı Lykialılar mı Troia'yı kolonize ettiler?⁴¹ Belki aynı şey Kilikialılar için de doğrudur, çünkü bunların da iki ülkesi vardır.⁴² Bununla birlikte şimdiki Kilikia kabilesinin Troia savaşlarından önce var olduğuna dair elimizde yukarıdakine benzer bir ipucu yoktur. Telephos'un annesiyle Arkadia'dan geldiği düşünülebilir. Misafiri bulunduğu Teuthras'la annesinin evlenmesi üzerine o da Teuthras'ın oğlu olarak kabul edilmiş ve sonradan da Mysia tahtına geçmiştir.

VII, 3, 2 Yunanlılar Getleri Thrakialılardan zannederlerdi ve Getler, Mysialılar gibi İster(Tuna) nehrinin her iki yakasında otururlar. Moesler, şimdi Troialılar, Phrygialılar ve Lydialılar arasında yaşayan Mysialılar gibi Thrakia'dan çıkmışlardır. Bryg kökenli olan Phrygler, ve benim kanaatime göre Mariandinler, Thynler, Bithynler, Medobithynler, Bebrükler, Mygdonlar da Thrakialıdır. Bu halklar muhakkak ki Avrupa'dan gelmişlerdir, ancak Mysialılar hala orda oturmaktadırlar. Homeros'un Mysialıları Avrupa'da gösterdiğinde –bence orası Thrakiadır – onun tezi bana da doğru gibi görünüyor.

O “Uzaklara çevirdi ışıltılı gözlerini, çevirdi at besleyen Thrakialıların toprağına, göğüs göğse dövüşen Mysialıların toprağına baktı⁴³ dediğinde hiç şüphe yok ki birisi ozanın Asia'daki Mysialıları demek istediğini söylerse bu durum birbiriyle çelişmez. Aslında ozanın, Zeus'un gözlerini Troialılardan Thrakialıların topraklarına çevirdiğinde dediğinde Asia Mysialılarının ve Thrakialıların uzak olmayan toprakları arasında söyleniş bağlantısını anlamayanlar, onu kıtaları şaşırılmış bir adam olarak algılayabilir. Gerçekte Troialıların, arkalarında bulunanlarla ve geniş Hellespontos vasıtasıyla birbirinden ayrılan Thrakialılarla ortak sınırı vardır. “Geriye çevirdinin anlamı arkaya olduğu için – o bakışlarını Troialılardan ya arkasındaki ya da

---

⁴¹ Bkz Strabon XII. 3. 7

⁴² Strabon XIII. 1. 60

⁴³ İlyada; XIII, 5 -10

yanındaki halklara çevirdiğinden – aslında söylenmek istenen uzağa değil kesinlikle arkayadır. Ozanın, hakikatte göçebe İskitler ve Sarmatlar'dan olan Abiiler⁴⁴, Galactophogiler⁴⁵, Hippomolgiler⁴⁶ ile Mysialılarla ilişkisini gösteren cümleyi tekrar ilave etmesi pek çok görüşe kanıt teşkil eder.

VII, 3, 3 Poseidonios, Mysialıların dinlerine uygun olarak kendi sürülerinden dahi canlı bir şey yemekten sakındıklarını söylemeye devam eder. Bu yüzden onlar, yaşamlarını huzurlu bir şekilde sürdürmek için yiyecek olarak peynir, süt ve bal kullanırlar ve bu sebeple de hem tanrıdan korkan, hem de capnobatae (yiyeyeğe değer vermeyen insanlar) olarak adlandırılırlar....

VII, 3,10 Homeros'un dizelerindeki Mysialıların izahını Apollodoros'a sormak kurallara uygundur. O, ya ozan göğüs göğüse dövüşen Mysialıları ve şanlı Hippemolgeri dediğinde bunlarında uydurma olduğunu düşünür ya da Asia'daki Mysialıları demek istediği sonucunu çıkarır. Şimdi eğer o ozanın Mysialıları Asia'da dediğini kabul ederse daha önce söylediğim gibi ozanı yanlış yorumlayacaktır. Fakat yazılanları Thrakia'da hiç Mysialı yoktur anlamında telaffuz ederse gerçekleri saptıracaktır. Bizim zamanımızda bile Aelius Catus, Getler arasından Trakialılar gibi aynı lisanı konuşan bir kabileyi ülkeden Tuna nehrinin uzağına Thrakia'ya nakletti. İster (ozanın belirttiklerine ve tarihe ne kadar aykırı olursa olsun) eskiçağda Thrakia'da yaşayan Mysialıları olsun, isterse Anadolu'da isimleri Mysialılar şekline dönüşmüş eskiçağların halkı olsun, onlar Thrakia'da yaşarlar ve Moesler diye adlandırılırlar.

VII, 3, 13, ... Getler, Tuna nehrinin her iki yanına yaptıkları ve hala devam eden göçleri nedeniyle ve üstelik Thrakialılar ve Mysialılar ile karıştıkları için Yunanlılar arasında daha iyi bilinirler. ...

HERODOTOS, *Historiai*

I, 28, Günler günlere katıldı. Halys ırmağının beri yakasındaki ulusların, Kilikia ve Lykia'dan gayri hepsi boyun eğmiş, Kroisos'un egemenliğini tanımışlardı. Bunlar; Lydialılar, Phrygialılar, Mysialılar, Mariandyner, Khalybler, Paphlagonialılar, Traklar, Bithynialılar ve Karlar, İonlar, Dorlar, Aiollar, Pamphyliyalılardı.

⁴⁴ Kökeni araştırılmamış bir halk

⁴⁵ Ekşimiş lor yiyen

⁴⁶ Kısırak sütü üretenler

I, 29, Bu uluslar baş eğmişler ve Kroisos'un Lydia İmparatorluğuna katılmışlardı ki, o zamanlar işe yarar diye bilinen ne kadar adam varsa Yunanistan'da, ki böyleleri hep oraya koşarlardı ...

III, 90, İonialılar, Asya Magnesialıları, Aiolialılar, Karialılar, Iykialılar, Milialılar, Pamphilialılar, (bunların hepsi vergi bakımından bir arada sayılıyorlardı) hazineye dört yüz talant gümüş ödüyorlardı. Birinci hükümet burasıydı. Mysia, Lydia, Lasonia, Kabalia ve Hytenneia beş yüz talant. İkinci hükümet buydu. ...

IX, 32, Mordonios'un safa soktuğu belli başlı ulusları saydım, bunlar en gözde olanlar ve en değerli sayılanlardır. Arkada başka uluslardan, Phrygialılar, Mysialılar, Thrakialılar, Paionialılar vb. gibi çeşitli askerlerden oluşan bir kalabalık ta vardı ...

KSENOPHON, *Anabasis*

I, 9, 14, Savaşta yararlılık gösterenleri çok özel bir biçimde onurlandırdığı herkesin bildiği bir olgudur. Önce Pisidialılarla ve Mysialılarla savaştı. Bu halklara karşı bizzat yönettiği sefer sırasında, birinin gönüllü olarak tehlikeye atıldığını gördü mü, fethettiği ülkenin yönetimini ona verir, ayrıca başka armağanlarla onurlandırır.

II, 5, 13, Mysialıların sizi kaygılandırıldığını bilmekteyim; oysa komutam altındaki birliklerle onların boyunlarını size eğdirebileceğimi sanmaktayım...

III, 2, 23, Ama ırmaklar geçmemize izin vermese ve hiçbir kılavuz bulamasak bile (o zaman bile) cesaretimizi kaybetmememiz gerekir. Gerçekten, bizden daha cesur olduklarını sandığımız Mysialıların, kralın ülkelerinde onun isteğine karşın birçok güzel ve büyük şehirde oturduklarını biliyoruz; ovalara hakim müstahkem yerleri ellerinde tutan Lykaonialıların, Perslerin topraklarını kendi çıkarlarına işlettikleriniyse gözlerimizle gördük.

III, 2, 24, Bizim de ülkemize gitmek için yola çıkacağımızı belli etmememiz, tersine burada yerleşecekmiş gibi davranmamız gerekir bence. Gerçekten Mysialılar ülkesinden çıkmak isteseler, kralın onlara güvenlik içinde yurtlarına dönmeleri için pek çok kılavuz ve rehine vereceğine, dört atlı arabalarla dönmek isteseler onlar için bir yol bile yaptıracağına eminim...

VI, 1, 12, Bunun üzerine onların şaşkınlığını gören Mysialı, kadın bir dansçısı olan bir Arkadialıya kadının meclise çıkmasına izin vermesini söyledi; sonra

kadını elinden geldiğince süsleyip eline hafif bir mızrak verdikten sonra ortaya çıkardı. Kadın, Pyrrikhe'yi çok çalاک bir biçimde oynadı.

VI, 1, 13, Herkes alkışladı ve Paplagonialılar Yunanlıların yanında kadınların da savaşa katılıp katılmadıklarını sordular. Yunanlılar cevap olarak, kral ordugahlarından kadınların kovulmuş olduğunu söylediler. Bu akşam böyle sonuçlandı.

KSENOPHON, *Hellenika*

III, 1, 13, ... emrindeki paralı Yunan askerlerini surlara hücum ettirirken, kendisi hareketi bindiğı arabasından izledi. Gözüne girenlere, kimsenin küçümseyemeyeceğı armağanlar verirdi: bu sayede paralı askerleri ile ünlü şanlı bir kuvvet meydana getirmişti. Pharnabazos'un düzenlediğı seferlere, özellikle Mysialılara ve Psidyalılara karşı yapılan seferlere o da katılmaktan geri kalmıyordu, çünkü bu kavimler kralın ülkesine zarar veriyorlardı...

STRABON, *Geographika*

XIV, 2, 1, Şimdi Maiandros'un öte kıyısına geliyoruz. Geriye kalan anlatılacak kısımlar tümüyle Karialılara aittir. Lydialılar ve Karialılar artık bir arada yaşamadıklarından, Miletoslular ve Mysialılar tarafından deniz kıyısında işgal edilmiş olan bir bölümün dışında kalan bütün ülkeyi Karialılar ele geçirmiştir...

XIV, 2, 23, ... Rahiplik görevi, yaşam boyunca kentin en seçkinleri tarafından yapılırdı. Şimdi bu tapınaklar özellikle kente aittir; fakat Karia Zeus'una ait olan bir üçüncü tapınak vardır ki, bütün Karialıların genel mülkiyetindedir ve kardeş olarak aynı zamanda bunda Lydialıların ve Mysialıların da payı vardır...

XIV, 5, 29, ... Phrygialılar hakkında bu şekilde konuştuktan sonra Mysialılar hakkında bununla bağdaşmayan bir öykü ekler.⁴⁷ Mysia'da da Askania olarak adlandırılan bir kasaba vardır ve aynı adı taşıyan bir gölün kıyısındadır. Bu çay, 'Mysia Askanios'unun suları yanında' diye Euphorion'da ve 'Silenos'la Melia'nın oğlu olan Dolion'un oturduğu Askania Gölü ve Askania Çayı kıyılarında evleri olanlar' şeklinde de Aitolialı Aleksandros'ta geçer. O, Miletopolis'e giderken, Kyzikos dolaylarındaki toprakların Dolion ve Mysia

---

⁴⁷ Apollodoros

olarak adlandırıldığını söyler. Şayet bu böyle ise, o vakit her ikisi de şairlerin tanıklığıyla, onlar tarafından gösterilen yerden doğmuştur. Acaba Homeros'un, Ksanthos'un sözünü ettiği Askania'yı değil de bu Askania'yı söylemesini ne önleyebilirdi? Mysialıları ve Phrygialıları anlatırken bunu daha önce tartışmışım, bu nedenle artık bu konunun sonunu getirelim.

AISKHYLIOS, *Persai*

49 Kutlu Tmolosun komşuları ant içmişler
50 Yunana takmaya kölelik boyunduruğunu,
51 Mardon, Tharubis, o mızrak örsleri
52 Birliklerinde Mysialılar, kargı ustaları
53 Altın dolu Babil salmış hışımla
54 Karmakarışık ordusunu, denizciler gemilerinde
321 O yiğit Ariomardos, Sardeis'e dehşet salan
322 Mysialı Seisames, Lurnalı Tharybis, tam
323 iki yüz elli
324 geminin komutanı o yavuz savaşçı da
325 düştü yazık yazık talihsiz bir vuruşla
Serhas (Xerkses)
1053 Göğsüne bağrına da vur
1054 Koyver Mysialı çılgınlığını!

CICERO, *Pro Flacco*

XXVII. 65. ... Bana göre senin bahsettiğin Asya, Phrygia, Mysia, Karia ve Lydia'dan ibarettir. Phrygialıların genellikle dövülerek adam edildiğini belirten sizin ve bizim bir atasözümüz yok mudur? Daha ne mi var? Eğer tehlikeli bir deney yapılmak isteniyorsa, bunu bir Kariyalı üzerinde denemenin daha iyi olacağı, hepinizin Karia'nın bütünüyle ilgili ortak bir sözü değil midir? Üstelik Yunan diyaloglarında, birisi hakkında aşağılayıcı konuşulduğu zaman o kişiye Misyalıların en alçağıdır denilmesinden daha sıradan ve daha iyi bilinen bir söz var mıdır?

2. 3- BÖLGENİN COĞRAFİ SINIRLARI

STRABON, *Geographika*

XII, 1, 3, Bununla birlikte bugünün yazarları Taurosların bu tarafındaki ülkeye bütün Asia kıtasının ismini kapsatarak Asia demektedirler. Bu Asia, doğudaki ilk ulusları, Paphlagonialıları ve Lykaonialıları ve ondan sonra Bithynialıları ve Mysialıları, Epiktetos'u⁴⁸ ve bunların yanında Troas'ı ve Hellespontos'u ve bunlardan sonra denizlerde, Hellen olan Aiolisli ve İonialıları ve geri kalanlar arasında Karialılar ve Lykialıları ve iç tarafta Lydialıları içine alır...

XII, 3, 21, Bazıları, isimleri Alazon'lar diğerleri Amazon'lar olarak ve Alybe'den sözcüğünü Alope'den veya Alobe'den şeklinde okuyarak ve Borysthenes Irmağı ötesindeki Skyth'lere Alazon'lar ve aynı zamanda Kallipid'ler ve daha başka isimler vererek – ki bu isimler, Hellenikos ve Herodotos ve Eudoksos tarafından bize zorla kabul ettirilmişlerdir – ve Amazonları Kyme yakınındaki Mysia, Karia ve Lydia arasına yerleştirmek suretiyle ki bu, Kyme'li Ephoros'un da fikridir, metni değiştirmişlerdir...

2. 3. 1- Troas- Mysia Sınırı

SKYLAKS, *Periplus*

XCIV, Phrygia: Mysia'dan sonraki ülke Phrygia'dır ve aşağıdaki Hellen şehirleri vardır: Rhyndakos ile Myrlea, bir nehir, Besbikos'un ilerisinde, bir ada, ve bir şehir, kıstağın haricinde Kyzikos ve Plaika ve kıstağın içinde Artake. Prokonnesos şehri olan bir adadır ve iyi limanlı diğer ada da Elaphonnesosdur. Prokonnesoslular orada çiftçilik yaparlar. Ve anakarada bir şehir vardır, Priapos; Parion; Lampsakos; Perkote; Abydos ve burası Sestos ile Prokonnesos'un ağzıdır.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 3, ... fakat daha sonraki yazarlar aynı sınırları vermiyorlar ve bizim çeşitli seçimler yapmamıza olanak sağlayan farklı sınırlar çiziyorlar. Bu farklılığın başlıca nedeni Hellenlerin kolonizasyonudur. Gerçekten bu az çok böyledir. İon kolonizasyonu Troastan çok uzaktadır. Fakat Aiollerin kolonileri Kyzikene'den Kaikos Çayı'na kadar bütün ülkeye dağılmış ve daha da ileri

⁴⁸ Yunanca *Epiktetos* sonradan kazanılmış toprak demek, çn

giderek, Kaikos ve Hermos ayları arasındaki toprakları kaplamıştır. Gerçekten Aiol kolonizasyonunun İon kolonizasyonundan dört kuşak önce olduğunu fakat geciktirmelerden ötürü daha uzun sürdüğünü çünkü, Orestes'in göç seferinin ilk lideri olduğunu fakat onun Arkadia'da öldüğünü ve oğlu Penthilos'un onun yerine geçtiğini ve Thrakia'ya aşağı yukarı Heraklidlerin Peloponnesos'a dönüş tarihi olan Troia Savaşlarından altmış yıl sonra vardığını; ve sonra Penthilos'un oğlu Arkhelaos'un seferini Daskyleion yakınında şimdiki Kyzikene'ye yönelttiğini; ve Arkhelaos'un küçük oğlu Gras'ın Granikos ayı'na kadar ilerlediğini ve daha iyi silahlanarak ordusunun büyük kısmını Lesbos'a geçirip burayı işgal ettiğini söylerler...

XIII, 1, 4, Aioller sonradan, daha önce de söylemiş olduğum gibi, ozanın Troialıların ülkesi dediği toprakların her yanına dağılmışlardır. Bu nedenle, hiçbir şeyde birbirleriyle tam olarak anlaşamayan sonraki yazarların bazıları bu adı bütün Aiolis için, bazıları onun yalnız bir kısmı için, bazıları da bütün Troia için ve bir kısmı ise sadece onun bir parçası için kullanmışlardır. Örneğin, Propontisteki yerler hakkında başvurduğumuzda, Homeros Troas'ı Aisepos Irmağından; Eudoksos ise, Priapos'un tam karşısındaki Kyzikene Adasındaki Artake'den başlatır ve böylece sınırları daraltır; ... Ve aynen Ephoros da Aiolis'i Abydos'tan Kyme'ye kadar uzatır.

XIII, 1, 8, İşte Troia Savaşları sırasında durum böyleydi. Fakat sonradan pek çok değişiklikler oldu. Praktios'a kadar uzanan Kyzikos dolayları Phrygialılar, Abydos dolayları Thrak'lar ve ikisinden önce de Bebryk'ler ve Dryoplartarafından kolonize edildiler. Bundan sonra gelen ülke Thrak olan Trer'ler, Thebe Ovası ise, sonradan Maion'lar olarak adlandırılan Lyd'lerle önceleri Teuthras ve Telephos'un tebaası olan Mys'lerin selefleri tarafından kolonize edildi. Ozan, Aiolis'le Troia'yı birleştirdiğinden ve Aiolis'lileri Hermos Irmağı'ndan Kyzikos'a, deniz kıyısına kadar olan bütün ülkeyi ele geçirerek kentlerini kurduğundan beri; ben de Hermos Irmağı'ndan Lekton'a ve ondan sonra gelen ve Aisepos Irmağı'na kadar uzanan ve halen Aiolis denilen yeri yanlış tanımlarsam suçlu sayılmam...

XII, 4, 6, Ve ozanın kendisi tarafından Aisepos, Mysianın sınırı olarak verilmiştir, çünkü kendisinin Dardania dediği, Aineias'a tabi olan İlion'un üst tarafında bulunan Troia'nın etrafındaki tepelerin isimlerini saydıktan sonra, Pandaros'a tabi olan ve içinde Zeleia'nın bulunduğu Lykia'yı kuzeye doğru

ikinci olarak söyler ve ' onlar ki, Zeleia'da, İda Dağı'nın son eteklerinde yaşadılar, zengin insanlar, Aisepos'un karanlık sularından içen Troialılar' şeklinde söz eder. Zeleia'nın alt tarafında Adresteia Ovası, Tereia Dağı ve pitya (yani genel olarak söylenirse Priapos yakınında bugünkü Kyzikene) bulunur. Ozan bunlardan daha sonra söz eder; ve doğuya ve Aisepos'un ötesine doğru uzanan kısımlara tekrar dönerek Aisepos'a kadar olan ülkenin, Troas'ın kuzey ve doğu sınırı olduğunu işaret eder. Gene de kesinlikle Mysia ve Olympos Troas'tan sonra gelir. Antik gelenek kabilelerin durumunu böyle gösterir. Fakat çeşitli değişiklikler bugünkü farklı duruma neden olmuştur, çünkü çeşitli zamanlarda çeşitli yöneticiler buralara sahip olmuşlar ve bazı kabileleri birleştirmişler ve bazılarını da dağıtmışlardır. Çünkü Troia'nın alınmasından sonra hem Phrygialılar hem de Mysialılar ve daha sonra Lydialılar ve onlarla beraber Aiolisliler ve İonialılar ve ondan sonra Persler ve Makedonialılar ve son olarak da Romalılar buralarda egemen olmuşlardır ve bu çeşitli yönetimlerde ülke değişik parçalara bölündüğünde halk diyalekt ve isimlerini kaybetmiştir. Şimdiki durumları açıklarken bu meseleyi, eski durumlara da yeteri kadar ilgi göstererek göz önüne almak benim için daha iyidir.

2. 3. 2- Aiolis- Mysia Sınırı

SKYLAKS, *Periplus*

XCVIII, Antandros'un ve Aiolis bölgesinin aşağısı şimdi Lydiadır fakat eskiden buralara Teuthrania'ya kadar Mysialılar sahipti. Mysialılar içerilere doğru göç etmişlerdir. Orada ve Lydia'da şu Hellenik şehirler vardır: içinde Artemis'in tapınağının bulunduğu Astyra ve Adramytteion. Bölge Lesboslularındır. Bunun üzerinde Khiosluların bölgesi ve Atarneos şehri ve bu yerlerin aşağısında liman kenti Pitane ve Kaikos Nehri vardır. Pitane'den sonra Eleia, Gryneion, Akhaiların limanı: ... Lydia ve Mysia kıyılarında yapılan yolculuk Astyra'dan Maiandros nehrine kadar iki gün ve bir gece sürer.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 2, ... Lekton'dan Kaikos Çayı'na ve Kanai'ye kadar olan bölge; Assos'u, Adramytteion'u Aterna'yı, Pitane'yi ve Elaitikus körfezinin içerir. Bu yerlerin karşısında kıyı boyunca Lesbosluların adası uzanır. Bundan sonra Aiolis'in bitimini ve İonia'nın başlangıcını oluşturan, Hermos ve Phokaia'ya

kadar uzanan Kyme dolayları gelir. Kentlerin durumu böyleydi. Homeros genel olarak Troialıların, Aisepos Çayı boyunca ve bugünkü Kyzikene'den Kaikos Çayı'na kadar olan bölgede egemen olduklarını ve ülkelerinin *dynastes*'ler tarafından sekiz veya dokuz parçaya bölündüğünü söyler...

XIII, 4, 6, Bazıları Sardeis'e, bazıları da akroppolisine Hyde der. Fakat Skepsis'liye göre, Arim'lerin Mysia'daki Katakekaumene'ye yerleştiren yazarlar en güvenilir olanlardır.⁴⁹

PLINIUS, *Naturalis Historia*

V, 32, Daha sonra Eleia kentine, Mysia'dan akan Kaikos Nehri'ne Pitane kentine ve Kanaios nehrine gelinir. Şu saydığım şehirler artık yoktur. Kanae, Lysimakhia, Atarneos, Karene, Kisthene, Killa, Kokylium, Thebe, Astyra, Khrysa, Palaeskepsis, Gergitha ve Neandros. Daha sonra Herakleotes'in bölgesi ve hala ayakta duran Perperene şehrine, Koryphas kentine, Olios ve Grylios nehirlerine, eskiden Politice Orgas ismine sahip Aphrodisias bölgesine, Skepsis bölgesine ve Euenos nehrinin geçtiği bakımsız halde bırakılan Miletos ve Lyrnesos kasabalarına geldik. Bu bölgeler de İda Dağı'nda ve eskiden Pedasus denilen Adramytteion sahil kıyılarındadır. Körfeze ve yargı bölgesine onun adı verilmiştir. Diğer nehirler İda Dağı'ndan akan Hieros, Alabastos, Krianos, Kormalos ve Astron'dur. İçerde dağla aynı adı taşıyan Gargara şehri vardır. Sahilde tekrar eskiden Edonis denilen Antandros ve ondan sonra Apollonia da denen Assos ve Kimmeris ile karşılaşırız. Palamedium'un kenti eskiden burada ayakta idi. Lekton Burnu Aiolis'i Troas'tan ayırır. Aiolis'te eskiden aynı zamanda Khrysa ve daha sonra Larissa denen Polymedia şehri vardı. Smintheos tapınağı hala ayakta duruyor, fakat içerdeki Kolone harap olmuştur. Rhyndakos nehri yakınlarında olan Apollonialılar, Ereziler, Miletopolisliiler, Poemanenumlular, Makedonialı Askulakeler, Polikhnaelılar, Piontalılar, Kilikalı Mandanekiler ve Mysia Abretteneliler Hellespontoslular olarak bilinir ve bunlar hukuki meselelerde Adramytteion'a bağlıdır.

---

⁴⁹ Skepsisli Demetrios

PLINIUS, *Naturalis Historia*

V, 33, Troas'ın bir bölümü olan yukarı Aiolis'te içerde eski zamanlarda Mysialılar tarafından yerleşilen Teuthrania denen bir yer vardır. Daha önce bahsedilen Kaikos Nehri buradan doğar. Teuthrania, Mysialılar Aiolis'in tamamını ele geçirdiklerinde oldukça güçlü bir millettir. Orda; Pionia, Andera, Kale, Stabulum, Konisium, Teium, Balcae, Tiare, Teuthrania, Sarnace, Halisarna, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oksyopum, Lygdanum, Apollonia ve Pindasos Dağı'ndan doğan Ketius nehri ve içinden Selinos Nehrinin aktığı tüm Asia'nın en meşhur şehri Pergamon şehri vardır. Bu bölgenin yargılama merkezi Pergamon'dur, ...

2. 3. 3- Lydia- Mysia Sınırı

STRABON, *Geographika*

XII, 8, 2, Fakat buralarda sık sık söylediğim gibi sınırlar birbiri içerisine girmiştir ve eskilerin Phrygia dedikleri Sypylos Dağı dolayındaki ülke de böyledir. Vaktiyle Phrygialı Tantalos, Pelops ve Niobe'nin yaşadığı söylenen bu ülkenin büyük Phrygia'da mı yoksa küçük Phrygia'da mı olduğu kesin değildir. Fakat her iki görüşten hangisi doğru olursa olsun sınırların karışıklığı açıkça görülmektedir; çünkü Kaikos'un denize döküldüğü Pergamene ve Elaites ve bu iki ülke arasında bulunan, Teuthras'ın ve onun yerine geçen Pelops'un yaşamış olduğu Teuthrania, Hellespontos'la Sipylos dolaylarındaki ülke ve dağın eteğindeki Magnesia arasında uzanır; ve bu nedenle, evvelce de söylediğim gibi sınırları belirtmek bir görevdir ('Mysialıların ve Phrygialıların sınırları ayrıdır')

XIII, 4, 10, Lydia'dan sonra Mysia ve daima depremlere maruz kalan Philadelphia kenti gelir...

XIII, 4, 11, Bu bölgeden sonra, beş yüz stadion uzunluğu, dört yüz stadion genişliği olan Mysia ve Maonia denen (her iki isim de kullanılmıştır) ve Katakekaumene olarak adlandırılan ülkeye gelinir. Burada hiç ağaç yoktur; sadece, kalite olarak ünlü şarapların hiçbirisinden aşağı olmayan Katakekaumene şaraplarının elde edildiği bağlar vardır. Toprağın yüzü küllerle kaplıdır, dağlık ve kayalık olan ülke sanki yangından olmuş gibi siyah renktedir. Bazıları, bunun yıldırımlardan ve ateşli yeraltı patlamalarından olduğunu tahmin etmektedir ve bunlar Typhon'un efsanevi hikayesinin

burada olduğunda tereddüt etmemektedirler. Ksanthos, buna, Arimos adında birinin, bu bölgenin kralı olduğunu ekler. Fakat kaynağı şimdi tükenmiş olan ve yerden fışkıran bir alev nedeniyle olabileceği yerine, bütün bu ülkenin bir seferde böyle bir olayla yanmış olacağını kabul etmek mantıksızdır. Burada birbirlerinden kırk stadion kadar uzaklıkta olan physas⁵⁰ denen üç çukur görülür. Bunların yukarısında, mantıklı olarak tahmin edildiği takdirde, topraktan çıkan sıcak kütle oluşmuş tepeler uzanır. Bu tür toprak bağcılığa iyi uyum sağlar. Halen en iyi ve bol miktarda şarap elde edilen, üzeri kütle kaplı katana toprağında olduğu gibi. Bazı yazarlar bu gibi yerlere bakarak, Dionysos'a (Phrygenes)⁵¹ denmesinin iyi bir nedeni olduğu hükmüne varmışlardır.

XIII, 4, 12, Bu bölgeden sonra, güneye doğru Tauros'lara kadar uzanan kısımlar o kadar iç içe girmişlerdir ki, Phrygialılar, Karialılar, Lydialılar ve Mysialılar, birbirlerine karıştıklarından beri, bunları ayırt etmek zordur. Bu karışıklığa, Romalıların onları kabilelere göre bölmemelerinin en küçük bir katkısı olmamıştır; fakat Romalılar onların halk meclislerini ve mahkemelerini koruyarak, yargı organlarını başka bir tarzda organize ettiler ...

XIII, 4, 5, Sardeis büyük bir kenttir... Zirvesinde Perslerin, beyaz mermerden yaptığı kemerler vardır. Buradan bütün çevredeki ovalar, özellikle Kaistros Ovası görülür. Bu dağın çevresinde Lydialılar, Mysialılar ve Makedonialılar yaşar...

XII, 8, 18, Lydia ve Mysialılar tarafından iskan edilen Phrygia Katakekaumene bu adlandırılışını aşağıdaki bazı nedenlerden alır; yakınındaki Philadelphia kentinin duvarları dahi güvenlikte değildir, hatta sarsıntıdan her gün çatlar.⁵² ...

---

⁵⁰ Koruk

⁵¹ Ateşten doğmuş

⁵² *Katakekaumene* yanıp bitmiş kül olmuş anlamına gelir. (çn.) Yazar Katakekaumene'yi devam eden satırlarda şöyle açıklıyor. Doğrudan Mysia ile alakası olmadığı için burada verilmesi daha uygun görülmüştür.

Burada yaşayanlar, arazinin yarattığı huzursuzluğa karşı daima dikkatlidirler ve bütün yapılarını ona göre planlarlar. Bu durumdaki diğer kentler arasında Apameia, Kral Mithridates'in seferinden önce depremlerle sarsılmış, o da bu ülkeye gelip de kentin harap olduğunu görünce tekrar imar edilmesi için yüz talanton vermiştir; aynı şeyin Büyük İskender zamanında da olduğu söylenir. Burası iç kesimde olduğu halde, büyük bir olasılıkla Poseidon, bu nedenle bu ülkede kutsanırdı [Poseidon sadece deniz tanrısı değil, aynı zamanda dünyayı sarsıcı bir fonksiyonu da vardı (Enosikhthon – yeri sarsan -) lakabı poseidon için Homeros tarafından sık sık kullanılmıştır.]ve gene bu nedenle Poseidon'un Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan oğlu Kelanos'a izafeten ya da yanan

XIV, 1, 42, Magnesia'dan sonra yol Tralleis'e ulaşır. Mesogis Dağı solda, yolun sağında, Lydialılar, Karialılar, İonialılar, Miletoslular, Mysialılar ve de Magnesia'nın Aiolislileri tarafından işgal edilen Maiandros Irmağı'nın ovası bulunur. Aynı tür topografya Nysa ve Antiokheia'ya kadar devam eder...

2. 3. 4- Phrygia- Mysia Sınırı

KSENOPHON, *Anabasis*

I, 1, 13, Oradan iki günde on fersenk yol aşır Peltai şehrine vardı. Orada üç gün kaldı; bu arada Arkadialı Ksennias kurban kestirip oyunlar düzenleyerek Zeus Lykaios şenliklerini kutladı; oyunlarda ödül alanlara altın kaşağalar verildi. Yarışmayı Kyros bizzat seyretti. Oradan iki günlük yürüyüşle on iki fersenk aşır, Phrygia'nın Mysia yönündeki son şehri olan çanak çömlek pazarı şehrine vardı.

STRABON, *Geographika*

XIV, 3, 3, ... Şairler ve özellikle tragedia şairleri, Troialılar, Mysialılar ve Lydialıları Phrygialılar diye adlandırarak karıştırırlar ve bunun gibi Lykialılara Karialılar derler.

XII, 8, 12, Aizanoi, Nakolia, Kotiaeion, Midaeion, Dorylaion Phrygia Epiktetos'un kentleridir; keza bazı yazarlara göre Mysia'ya ait olduğu kabul edilen Kadoi da bunlar arasında yer alır. Mysia iç kısımda Olympene'den Pergamene'ye ve Kaikos adını taşıyan ovaya kadar uzanan bir alanı kaplar ve bu nedenle İda Dağı ve Katakekaumene arasında uzanır. Katakekaumene'yi bazıları Mysia'da bazıları da Maionia'da kabul eder.

XII, 4, 4, Bithynialılarla Phrygialılar ve Mysialılar hatta Kyzikos dolayındaki Dolionlar ve Mygdonlar ve Troialılar arasındaki sınırı belirtmek zordur ve her kabilenin diğerinden ayrı olduğu gerçeği kabul edilmiştir (en azından Phrygialılar ve Mysialılar hakkında şu atasözü vardır. 'Mysialıların ve Phrygialıların sınırları ayrıdır'; fakat aralarındaki sınırları belirtmek zordur).

---

taşların siyahlanmış olmasından, kente Kelainai(siyah) denmektedir. Sipylos Dağı'na ve onun mahvolmasına dair anlatılanlar efsane olarak kabul edilmelidir. Çünkü bizim zamanımızda bu dağın eteklerinde bulunan Magnesia kenti ve Sardeis birçok yerlerdeki en ünlü kentler gibi depremle yıkılmıştır. Fakat imparator (Tiberius) para yardımı yaparak bu kentleri yenilemiştir; tıpkı daha eskiden, Tralleis sakinleri felakete uğrayınca (Gymnasion ve kentin diğer kısımları yıkıldığında) babasının buraları ve Laodikeialıların kentlerini yenilediği gibi."

Buna neden, oraya giden yabancıların barbar ve asker olmaları nedeniyle, fethedilmiş olan ülkeyi devamlı bir şekilde elde tutamamaları ve çoğu zaman göçebe olduklarından önlerine gelen halkları kovaladıkları ve sırası gelince diğerleri tarafından kendilerinin de ülkeden sürülmüş olmalarıdır. Bütün bu kabilelerin Thrak kökenli oldukları varsayılır. Çünkü Thraklar hemen öbür tarafta otururlar ve her iki taraftaki halk birbirlerinden çok farklı değildir.

2. 3. 5- Bithynia- Mysia Sınırı

SKYLAKS, *Periplus*

XCIII, Mysia; ve Thrakia'dan sonraki ülke Mysia'dır. Kios'a ve Kian körfezine körfezine bir yelkenlidir ve Olbian körfezinin sol tarafındadır. Mysia bir anakaradır. Orada aşağıdaki şu Hellen şehirleri vardır. liman kenti Olbia, liman kenti Kallipolis, Kian körfezi burnu ve Kios'un solunda bir şehir, Kios ve bir nehir. Mysia'dan Kios'a kıyıda deniz yolculuğu bir gün sürer.

STRABON, *Geographika*

XII, 4, 8, Bithynia'nın Mysialılar tarafından iskan edildiği ilk defa Karyandalı Skylaks tarafından kanıtlanmıştır. Herodotos IV, 44 Skylaks Askania Gölünün etrafında Phrygialılar ve Mysialıların yaşadığını söyler; bundan sonra Dionysios, kentlerin kuruluşları hakkında kitabında, şimdi Thrakia Bosphoros'u denem Khalkedon ve Byzantion'daki boğazın eski devirlerde Mysia Bosphoros'u adını taşıdığını yazar. Bu da Mysialıların Thrakialı olduklarına bir kanıt sayılabilir. Bundan başka Euphorion, 'Mysia Askanios'un kıyılarında' ve Aitolialı Aleksandros 'Silenos ve Melia'nın oğlu olan Dolionlar yaşamış olduğu Askania gölü kıyılarında ve Askania ırmakları boyunca yaşayanlar' derken aynı şeyi kanıtlamış oluyor, çünkü Askania gölü, buradan başka hiçbir yerde bulunmamaktadır.

XII, 8, 1, Evvelce söylendiği gibi Bithynialıların güney sınırında, Mysia Olympos'u denem dağın etrafında oturan Mysialılar ve Phrygialılar vardır. Bu kabilelerin her biri ikiye ayrılmıştır. Phrygia'nın bir kısmına büyük Phrygia denir; burada Midas hüküm sürmüştür ve bir kısmı Galatialılar tarafından işgal edilmiştir. Hellespontos üzerindeki ve Olympos'un etrafındaki kısım küçük Phrygia yani Phrygia Epiktatos denem yerdir. Mysia da aynı şekilde iki kısma ayrılır; birincisi Bithynia ve Phrygia Epiktatos'un devamı olan ve

Artemidoros'a göre İstros'un uzak kıyılarında yaşayan Mysialılar tarafından kolonize edilmiş olan Olympene ülkesi, ikincisi ise Kaikos Irmağı ve Pergamene dolaylarıyla ırmağın denize döküldüğü yere ve Teuthrania'ya kadar uzanan bölgedir.

XII, 4, 5, Fakat gene de zannedebildiğimiz kadarıyla Mysia'yı Bithynia'yla Aisepos ırmağının denize döküldüğü yere, kıyıda Olympos'a kadar olan alan içerisine yerleştirebiliriz ve Epiktetos'un Mysia dolayında olduğunu; fakat hiçbir yerde kıyıya ulaşmadan Askania gölünün ve topraklarının doğu kısımlarına doğru uzandığını kabul edebiliriz; çünkü bu topraklar gölle aynı ismi taşıyordu ve topraklarının bir kısmı Phrygia, diğer kısmı da Mysia idi. Fakat Phrygia kısmı Troia'ya nazaran en uzak olandı ve gerçekten bir kimse ozanın⁵³ Phorkys ve tanrısız Askanios uzaktan, Askania'dan gelen Phrygialıları yönetiyordu' sözlerini bu şekilde, yani burasının Phrygia Askania'sı olduğu şekilde yorumlanabilir. Ozan 'arkadaşlarını kurtarmak için verimli Askania'dan gelmiş olan Palmys ve Askanios ve Hippotionos'un oğlu Morys (Morys göğüs göğse çarpışmış Mysialıların önderidir)' sözleriyle Troia'ya daha yakın, şimdiki Nikaia'nın dolayında başka bir Askania'yı, Mysia Askania'sını ima eder. Eğer Phrygialıların lideri olarak Askania'dan gelen Askanios'la, gene Askania'dan gelen fakat Mysialıların lideri olan başka bir Askanios'tan bahsederse bu önemsenmemelidir, çünkü Homeros'ta böyle isim benzerliklerine ve kişilerin ırmak, göl ve yer adlarına izafeten isimlendirilmelerine sık sık rastlanır.

PLINIUS, *Naturalis Historia*

V, 40, Oradan, Granikos Nehrine ve eskiden ayakta olan Artake limanına geldik. Onun ilerisinde büyük İskender'in karaya bağladığı ve eskiden Arktonnesos denen Miletos şehri olan Kyzikos vardır. Dolionlar ve Dindymisler yukarda Dindymos Dağı'nın doruklarındadır. Oradan Ariake, Plakia ve Mysia Olympos'u olarak bilinen Olympos Dağı'nın arkasındaki Skylake'ye ve oradan Olympene şehrine geldik. Eskiden Lycus denen Rhyndakos ve Horisios nehirleri oradadır. Rhyndakos nehri Miletopolis yakınındaki Artynias gölünden doğar ve Makestos'a karışır ve diğer birçok

---

⁵³ Strabon, Homeros'tan kitabının değişik yerlerinde ozan diye bahsediyor

dereler Asia ile Bithynia arasındaki yolları bölerler. Bu ülke ilk önce Kronialıların, daha sonra, Thessalis ve daha sonra Malianda ve Strymonis adıyla anılmıştır. Homeros tarafından Holizonlar olarak zikredilen oranın insanları gerçekte denizle kuşatılmış bir halktı. Eskiden burada Attussa isimli kayıp bir şehir vardı; şimdilerde Gordiucome ile arasında on iki şehir, diğer tarafta Iuliopolis ve sahilde Daskyleion vardır. Daha sonra Gelbes nehrine ve içerde Helgas veya diğer adı Booseaete Apemia –şimdilerde daha çok Myrlea olarak bilinen- olan Germanicopolis şehrine ve Mysia'nın başlangıcı ve Troas'ın eski sınırı olan Etheleus nehrine geldik.

AMMIANUS MARCELLINUS, *Rerum Gestarum Libri Qui Supersunt*
XXII, 8, 5, O zaman Marmara denizi körfezinde geniş toprakların karşısında yarım daire çizerek ayrılan, ve sonradan Kral Nikomedes'den dolayı Nikomedia diye adlandırılan Astacos, Kios ve Apamia kutsal Dindyme Ana'nın mukaddes yeri, Dindyma ve Kyzikos'un doğusunu kaplar.

2. 4- BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI VE EKONOMİK ZENGİNLİKLERİ

COLUMELLA, *De Re Rustica*

I, 1, 24 Bazı topraklar renkleriyle, bazısı niteliğiyle bizi yanıltabilir, Campania'da olduğu gibi bazı bölgelerde pulla dedikleri kara toprak tercih edilmektedir; diğer yerlerde yağlı yapışkan toprak daha iyi yanıt verir, Asia'da ve Mysia'daki sert ve yapışkan toprak oldukça verimliyken, Afrika ve Numidia gibi bazı ülkelerde ufalanmış kumlu toprak verimlilik açısından en sağlam araziye bile geride bırakır.

III, 8, 4. Mysia ve Libya'nın tahılın önemli bir miktarını ürettiklerini söylerler fakat Apulia ve Campania tarlaları zengin tahıl ürünlerinden yoksundur. Tmolos ve Korykos safran çiçeğiyle, Iudaea ve Arabia oldukça hoş kokularıyla bilinmektedir...

CICERO, *De Imperio Cn. Pompei*

VI, 14; ... Gerçekten Anadolu öylesine verimli ve üretkendir ki, tüm ülkeler arasında hem yeraltı zenginliği hem tarıma uygun topraklarının bolluğu ve

meyve, sebze türlerindeki çeşitliliği hem de ihraç ettiği ürünlerin fazlalığı bakımından birinci sıradadır.

VERGILIUS, *Georgica*

I, 100-103

Yağmurlu yazlar, güneşli kışlar dileyin ey çiftçiler!
Kışın tozuyla bereketli olur buğday, tarla bereketli olur,
Mysia hiçbir ekimde bu kadar övünmez,
Gargaros'un kendisi bile şaşırıp kalır ekinlerine.

IV, 370-374

Anio sularının, çağıl çağıl akan kayalık Hypanis'in,
Mysialı Kaikos'un şu alnında boğa gibi çifte boynuzla
Taçlanmış Eridanos'un;
Ondan başka hiçbir nehir böyle güçlü akmaz
Lacivert denize, ekin dolu tarlalar arasından.

STRABON, *Geographika*

II, 5, 31, ... Cis-Halys denen ülke, Pontos ve Propontis'e bitişiktir.
Paphlogonia, Bithynia, Troas'ın bir parçası olan ve Phrygia Hellespontos'u
denen Mysia'yı kapsar.

VIII, 3. 31, ... Sophokles *Mysialılar*'ında şöyle der: yabancılar bütün ülkeye
Asia derler fakat Mysialıların şehirlerine Mysia derler.

2. 4. 1- Göller

2. 4. 1. 1- Aphnitis Gölü (Daskylitis)

HELLENİKA OXYRHNKHIA

XXII, 8, 3, [Agesilaos] ordusunu Mysia'da Kios kentine getirdi, orada on gün mola verdi ve Olympos yakınlarındaki hainlikleri için Mysialılara hesap sordu. Daha sonra Yunanlıları Phrygia kıyılarına götürdü ve orada Miletou Teichos denen yere saldırdı. Orasını alamadığı için askerlerini daha ileri götürerek kral tarafından tahkim edilmiş güçlü bir yer olan Daskyleion kentinin aşağısında bulunan Daskylitis gölüne vardı. Pharnabazos'un sahip olduğu altın ve gümüşü o kentte sakladığı söylenmektedir.

DIONYSIOS, *Rhomaikes Arkhaiologias*

I, 47, 5. Aeneas, bu şartları kabul ederek ve vaziyetteki en iyi duruma bakarak Phrygialı şekçin müttefikleri ve en büyük oğluyla Daskylitis ülkesine Askanios'a gitti. Askanios gölü civarında olduğu için o adı almıştı ve o bölge sakinleri tarafından davet edilmişti

STRABON, *Geographika*

XII, 8, 10, Tarif ettiğimiz Olympos Dağı'nın kuzey dolayları Bithyn'ler, Mygdon'lar ve Dolion'lar, öte yanı ise, Mys'ler ve Epiktet'ler tarafından iskan edilmişti. Şimdi Kyzikos dolaylarındaki halk, Aisepos Çayı'ndan Rhyndakos Çayı'na ve Dakylitis Gölüne kadar Dolion'lar olarak adlandırılır. Halbuki, bunlardan sonra gelen ve Myrleialılar ülkesine kadar uzanan halka Mygdon'lar denir. Daskylitis Gölü'nün üst tarafında, biri büyük olan Apolloniatis ve diğeri Miletopolitis olmak üzere iki göl daha vardır. Daskylitis Gölü'nün yakınında Rhyndakos üzerindeki Apollonia isimdeki kent bulunur. Bugün bu yerler Kyzikoslulara aittir.

2. 4. 2- Nehirler

2. 4. 2. 1- Rhyndakos Nehri

APOLLONIOS RHODIOS, *Argonautika*

I, 1160, Mysia'ya istekli bir şekilde ulaştıklarında Aegeon'un mezarını ve Phrygia'dan uzak olmayan Rhyndakos'un ağzını geçtiler

FRONTINUS, *Strategamata*

III,17,5. ...Flavius Fimbria, Mithridates'in oğluna karşı Asia'da Rhyndakos Nehri yanında savaş verdiğiinde, yanlara ve önlerine hendekler kazdırdı...

2. 4. 2. 2- Makestos Nehri

Bkz. Böl.2. 3. 5

2. 4. 2. 3- Tarsios Nehri

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 10, ... Bu yerler Zeleia'nın aşağısındadır; fakat halen Kyzikoslular ve kıyıda uzakta bulunan Priapenler tarafından işgal edilmiştir. Zeleia'nın yanında ozan tarafından sözü edilen Heptaporos Irmağı'nda olduğu gibi, aynı yol tarafından yirmi defa kesilen Tarsios Irmağı vardır...

2. 4. 2. 4- Euenos Nehri

Bkz. 2. 5. 19

2. 4. 2. 5- Kaikos Nehri

PLUTARKHOS, *Moralia*

XXI, Mysia'daki Kaikos Nehri, Neptun'ün oğlu Astraeos'tan dolayı eskiden Astraeos olarak bilinirdi. Çünkü o, Minerva'nın huzurundaki gece törenlerinde, yanlışlıkla kız kardeşine çiçekler takarak parmağındaki bir yüzüğü aldı. Ertesi gün yapmış olduğu hatayı anladı ve büyük bir üzüntüyle kendini Adurus nehrine attı ve bundan dolayı da Astraeos olarak adlandırıldı. Bu olaydan dolayı daha sonradan Kaikos haline dönüştü. Hermes ve Okyrrhoe'nin oğlu olan Kaikos, bölgenin önde gelenlerinden Timander'i öldürdüğünden ve onun akrabalarının intikam almasından korkarak kendini Astraeos nehrine attı ve o kazadan sonra nehir Kaikos olarak adlandırıldı. Bu nehirde meyve yerine çekirdek taşıyan bir tür haşhaş/gelincik yetişir. Bunların bazıları harp şeklinde ve siyahtır, Mysialılar onlarını sürülmüş tarlalarına atarlar ve eğer çekirdekler atıldıkları yere düşerseler bu kurak bir yılı işaret eder fakat eğer onlar çekirgeler gibi uçup giderseler bereketli bir hasadı müjdelerler. Timagoras *Nehirler*'in birinci kitabında şöyle der: Aynı nehirde Elipharmakos denen bir bitki de yetişir ve hekimler bunu rahatsızlık veren düzensiz kan akışlarında kullanırlar.

Kaikos Nehrinin her iki yakasında adını Mysialıların kralı Teuthras'tan alan bir dağ vardır. ...Bu dağda Antipathes ya da dayanıklı adında bir çekirdek yetişir. Ezilip şarapla karıştırıldığında cüzzama (vebaya) ve yaraları tedavi etmek için son derece etkilidir. Knidili Ktesias Dağlar'ın ikinci kitabında bunu bize anlatmaktadır.

2. 4. 3- Dağlar

2. 4. 3. 1- Olympos Dağı

HERODOTOS, *Historiai*

I, 36, Bu adam böylece Kroisos'un sarayına yerleşti. Bu sıralarda Mysia'nın Olympos Dağı eteklerinde azman bir yaban domuzu türemişti; dağ yönünden geliyor, Mysia köylülerinin ekinini silip süpürüyordu, köylüler hayvanı yakalamaya gidiyorlar, ama bir şey yapamıyorlar, kendileri onun kurbanı oluyorlardı. Sonunda Mysia elçileri gelip Kroisos'a başvurdular ve dediler. 'Kral, bir yaban domuzu azmanı türedi bizim oralarda; ekinimizi bozuyor, çok

uğraştık yakalayamadık. Şimdi senden dileğimiz, oğluna ve yiğitlerine buyur, köpeklerini alıp gelsinler bizi kurtarsınlar.’ Dilekleri buydu ...

HELLENİKA OXYRHNKHIA

XXI, 2, O, ilerleyişinde Mysia Olympos’u denen yerin ortasına geldiğinde, yolun daraldığını ve zorlaştığını gördüğünden ve güvenli bir geçiş yolu istediğinden bazı kişileri Mysialılara gönderdi ve onlarla uzlaşarak ordusunu gideceği yöne doğru götürdü.

STRABON, *Geographika*

XII, 4, 3, Prusa, Mysia Olympos’u eteklerinde kurulmuş ve iyi idare edilen bir kenttir. Phrygialılar ve Mysialılarla sınır komşusu olan kent, Kroisos’a karşı savaştan Prusias tarafından kurulmuştur.

XII, 8, 8, Propontis’e hakim durumda, Mysia Olympos’u ve İda adında iki dağ vardır... Olympos Dağları iyi bir şekilde iskân edildikten başka aynı zamanda tepelerinde sık ormanları ve haydut çetelerini barındıran, dağ tarafından korunmuş yerler de içermektedir. Bu çeteler arasında, egemenliklerini uzun süre sürdürebilen tiranlar da çıkmıştır. Örneğin benim zamanımda Kleon haydutları çetesinin reisiydi.

XII, 8, 9, Kleon, Gordion kasabasıydı. O, sonradan burayı genişleterek bir kent haline getirmiş ve luliopolis adını vermiştir. Fakat başından beri kalelerin en kuvvetlisi olan Kallydion adını taşıyan yeri haydutların hareket üssü ve sığınağı olarak kullanmıştır. Vaktiyle Asia’ya hakim olan Labienus’un⁵⁴ adına haraç alanlara karşı saldırıya geçerek gerçekten Antonius’a yararı dokunmuştur. Fakat Actium Savaşı sırasında Antonius’a isyan ederek Caesar’ın⁵⁵ generalleriyle birleşmiş ve layık olduğundan fazla itibar görmüştür. Bundan böyle Antonius’tan elde ettiklerine ilaveten Caesar’ın verdiklerine de sahip olmuştur; öyle ki, haydutluktan hükümdarlık katına erişmiştir. Bir Mysia tanrısı olan Zeus Abrettenos’un rahibi olmuş ve keza Abrettene gibi Mysia da olan Morene’nin bir kısmını da tabiiyetine almış ve son olarak da Pontos Komana’sı rahipliğini elde etmiş; fakat Komana’ya gelişinden sonra bir ay içinde ölmüştü...

⁵⁴ MÖ 40-39 yılı tribün Titus Labienus

⁵⁵ Augustus

2. 4. 3. 2- İda Dağı

DIDOROS, *Bibliotheke*

XVII, 7, 4, Bazı hikayeler bu dağın adının Melisseos'un kızı İda'da geldiğini anlatır. Bu dağ Hellespontos bölgesinin en yüksek dağıdır ve o dağın ortasında olağanüstü bir mağara vardır ve derler ki burada tanrıçalar İskender tarafından sorguya çekilmiştir.

XVII, 7, 5, Bu dağda İdalı Daktyls'in yaşadığı zannedilir. O, tanrıların anasından ustalığı öğrenerek demiri ilk işleyen kişidir. Başka hiçbir yerde bilinmeyen bu dağ ile ilişkili tuhaf bir olay gözlenmiştir.

XVII, 7, 6, Yaklaşık olarak akyıldızının yükseldiği zamanda, eğer birisi en yüksek noktada durursa, çevredeki atmosferin hareketsizliği; zirvenin, rüzgarın hareketiyle yukarı doğru yükseldiği izlenimini verir ve hala gece iken güneşin yükselişi görülebilir. Onun ışınları dairesel bir yörünge çizmez fakat onun alevi pek çok yere dağılır, bu yüzden ufuk boyunca yanan pek çok benek olduğunu düşünebilirsiniz.

XVII, 7, 7, O zaman halihazırda, bunlar eni üç plethra'ya ulaştığında kocaman bir alevin içine birbirlerini çekerler. Sonunda gün ağarırken genellikle güneşin kazandığı büyüklük gözlenir ve normal gün ışığı ortaya çıkar.

LUKIANOS, *Aleksandros*

I, 2 ... Biliyorsun, Arrianos da uğru Tillorobos'un yaşamını yazılmaya değer görmüştü. Bizim adını andığımız uğru çok daha büyük bir uğrudur, öyle ki, bu uğru ormanlarda, dağ başlarında değil, kentlerde uğruluk yaptı; yalnız Mysia'yı, İda'yı haraca kesip, Asya'nın ıssız bir parçasını soyup soğana çevirmedi, onun uğruluğu baştan aşağı bütün Roma İmparatorluğunu sardı.

2. 4. 3. 3- Kane Dağı

Bkz. Böl. 2. 4. 4. 3

2. 4. 4- Ovalar

2. 4. 4. 1- Kyzikos Ovası

HOMEROS, *Ilias*

II, 828-831

Adresteia'da, Apaisos ülkesinde oturanlar gelir sonra,

Pityeia'da, Tereie'nin⁵⁶ sarp eteklerinde oturanlar,
başlarında, kendirden zırh giymiş Andrestos'la Amphios var,
Perkote'li Mereops'un oğludur ikisi de.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 11, Aisepos Irmağı'nın denize döküldüğü yerin ...⁵⁷ stadion aşağısında Memnon'un kasabası bulunan ve Tithonos oğlu Memnon'un mezarı olarak gösterilen bir tepe vardır. Çoğunlukla Adresteia Ovası'ndan geçen Granikos Irmağı Aisepos'la Priapos kentleri arasından akar. Büyük İskender, Dareios'un satraplarını burada yenerek Tauros ve Euphrates'in berisindeki bütün ülkeyi ele geçirmiştir. Granikos üzerinde, aynı adı taşıyan, geniş topraklara da sahip olan Sidene kenti kurulmuştu; fakat bugün yıkıntı halindedir. Sınırdaki Priapos'la Kyzikos toprakları arasında Harpagia denilen bir yer vardır, bazı efsane yazarlarına göre Ganymedes buradan, bazılarının göre de Dardanos dolaylarındaki Dardanion Burnu'ndan kaçırılmıştır.⁵⁸

XIII, 1, 13, Tıpkı, Thebe ve Thebe Ovası, Mygdonia ve Mygdonia Ovası'nda olduğu gibi, halkın aynı yere iki ad vermesi geleneğine uyularak, bu ülke Adresteia ve Adresteia Ovası olarak adlandırılmıştır. Kallisthenes'e göre burası adını, ilk defa bir Nemesis Tapınağı kurmuş olan Kral Adrestos'tan almıştır. Halen kent Priapos'la Parion arasındadır ve aşağı kısmında, üzerinde Apollon Aktaios ve Artemis'in...⁵⁹ bir kehanet ocağı bulunan ve kentin adını taşıyan bir ova vardır. Fakat tapınak yıkıldığı zaman bütün eşyası ve taşları Parion'a taşınarak, orada ölçüleriyle çok dikkati çeken ve Hermokreon'un yapıtı olan bir sunak yapılmıştır; fakat kehanet ocağı, Zeleia'da olduğu gibi zamanla terk edilmiştir. Burada görünürde ne Adresteia ne de Nemesis Tapınağı bulunmaktadır. Antimakhos şöyle der: 'Burada ulu tanrıça Nemesis vardır. Adresteia adı altında kutsandığı Aisepos Irmağı kıyılarında ona ilk defa bir sunak yaptıran Adrestos'tur.

XII, 3, 22, ... Miletoslu Hekataios, Ksenokrates'in öğrencisi olan Elailalı Menekrates ve ayrıca Palaiphatos'un fikirlerini doğrular. Bunlardan birincisi *Dünyanın Çevresi* isimli kitabında şöyle demektedir: 'Alazia kenti yakınında

⁵⁶ Mysia'da bir dağ

⁵⁷ Metinde eksiklik var. çn

⁵⁸ Zeus, kartal şekline girerek genç çoban Ganymedes'i pençeleriyle kapıp götürmüştür. Çn.

⁵⁹ Metnin bu kısmı eksiktir çn.

Odrysses Irmağı bulunur; bu, batıda Daskylitis Gölü'nden çıkarak Mygdonia Ovası'ndan geçer ve Rhyndakos'a dökülür.' Fakat daha ileri giderek Alazia'nın şimdi terk edilmiş olduğunu ve Alazon'ların içinden Odrysses Irmağı'nın aktığı birçok köylerin iskan edildiğini ve bu köylerde özellikle Kyzikene sınırında, Apollon'a özel bir onur verildiğini söylemektedir. Menekrates Hellespontos'un Çevresi isimli yapıtında Myrleia Bölgesi'nin üst tarafında Halizon'lar kabilesi tarafından işgal edilmiş olan komşu bir bölge bulunduğunu ve isminin ikiyle (2) yazılmasının gerekli olduğunu söyler; fakat ozan ölçüden ötürü bunu birle yazar. Palaiphatos, o vakit Alope'de; fakat şimdi Zeleia'da yaşayan Amazonlardan meydana gelen bu orduyla, Odios ve Epistrophos'un sefer yaptığını söyler. Şu halde, bu kişilerin fikirleri nasıl kabul edilebilir? Bu yazarlar hem eski metni değiştirmişler, hem de bize ne gümüş madenlerini, ne Myrleia Bölgesi'nde Alope'nin yerini, ne de, gerçekten bir Alope veya Alazia'nın var olduğu kabul edilse bile, oradan Troia'ya nasıl gittiklerini göstermemişlerdir; çünkü pek doğal olarak bunlar Troas'a Ephesos dolayındaki yerlerden daha yakındır. Fakat Demetrios gene de Amazon'ların Ephesos ve Magnesia ve Priene arasındaki Pygela dolaylarında yaşadığını iddia edenlerin saçma söylemiş olduklarını, çünkü çok uzak deyiminin bu bölge için uygun olmayacağını söyler. Şu halde bu deyim, Mysia ve Teuthrania bölgeleri için daha uygundur.

CASSIUS DIO, *Rhomaika*

XIX, 20, ... Galatlar [Yunanistan ve Thrakia'dan] Bithynia'ya geçtiler. Phrygia'nın, Paphlagonia'nın ve Mysia'nın Olympos'a bitişik olan bazı bölgelerini ayırdılar ve buralara yerleştiler...

2. 4. 4. 2- Apia Ovası

HELLENIKA OXYRHNKHIA

XXI, 1, Agesilaos, Spartalılar ve müttefiklerinin ordusuyla Hellespontos'u geçti ve Tithraustes ile yapılan anlaşmaya sadık kalmayı istediği için bölgede yaşayanlara hiçbir zarar vermeden Lydia'ya doğru gitti. Fakat o Pharnabazos'un ülkesine saldırdı ve bölgeyi yağmalayarak ve zarar vererek ordusuyla ilerledi. Thebe Ovası'nı ve Apia Ovası denen yeri geçince Mysialılara saldırdı ve onlara mücadelelerine katılmayı emrederek itaat altına

aldı. Mysialıların çoğu krala bağlı değildi ve özgür insanlardı. O, bu Mysialılara seferine katılmalarını sağlamak için zarar vermedi ancak bölgenin geri kalanını harap etti.

POLYBIOS, *Historiai*

V, 77, 7

[Attalos] İlerlemesine devam ederek Lycus nehrini geçti ve Mysialı kabilelere doğru ilerledi, onlarla bir anlaşma yaptıktan sonra Karseae'ye ulaştı. 8 Didymateiche (Dimetoka) garnizonunun ve şehrinin halkına gözdağı vererek o, aynı Themistokles'in Akhaios'un vasıtasıyla bölgenin sorumluluğunu generale bıraktığındaki gibi bu yerlerin sahipliğini üzerine aldı ve onları generale teslim etti. 9. Apia Ovası'nı harap etmeye oradan başlayarak Pelekas Dağı'nı geçti ve Megistos (Makestos) nehrinin yanında kamp kurdu.

2. 4. 4. 3- Kaikos Ovası

HERODOTOS, *Historiai*

VII, 42, Ordu, Lydia'dan Kaikos Irmağı'na ve Mysia'ya yönelmişti; Kaikos'u geçtikten sonra Kane Dağı'nı sola alarak Atarneos içinden Karene kentine doğru yürüdü. Bu kentten sonra Adramytteion kentini ve Pelasg sitesi Antandros'u geçerek Thebe Ovası'na indi. İda Dağı'nı soluna alarak İlion toprağına geçti.⁶⁰ Ve orada gece İda eteklerinde konaklamışlarken bora patladı, zigzag gezinen yıldırımlar düştü ve oldukça önemli sayıda kurban verdirdi.

KSENOPHON, *Anabasis*

VII, 8, 21, Ama Ksenophon'un düşmanca niyetlerle yeni kurbanlar kestirdiğini ve tüm ordusuyla kendisine saldıracağını öğrenen Asidates, Parthenion kalesine bitişik köylerde açık ordugah kurdu.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 70, Ancak bunları bırakalım ve daha açık olan Homeros'a dayanarak Eurypylos'un Kaikos bölgesinde açıkça egemen olduğunu söyleyelim.

---

⁶⁰ Burada coğrafik açıdan bir yanlışlık var. Thebe ovasından İlion toprağına geçerken İda dağı solda değil sağda kalıyor. Bkz. Herodotos Tarihi s.350, 281 numaralı dipnot

Böylece, belki de kilikalıların bir kısmı ona tabiydi. Bu durumda ortaya iki değil, üç dynastes vardı. Bu ifade, Elaia denen arazide çok hızlı akan Keteion adındaki bir ırmağın varlığıyla desteklenir; bu ırmak kendisi gibi başka bir ırmağa, o da bir diğerine karışır ve birlikte Kaikos'ta son bulurlar. Fakat Kaikos Bakkhylides'in dediği gibi İda Dağı'ndan çıkmaz. Euripides'in Marsyas için söylediği 'İda'nın en uç noktasında çok ünlü Kelainai'da yaşar' sözü de doğru değildir, çünkü Kelainai İda'dan çok uzaktadır ve keza Kaikos'un kaynakları da. Çünkü bunlar bir ovadadır. Temnos Dağı bu ovayla Apia Ovası arasındaki sınırı oluşturur. Apia Ovası Thebe Ovası'nın üst tarafında ve içerdedir. Temnos'tan Mysios denen ırmak çıkar ve Kaikos'un kaynaklarının alt tarafında onunla birleşir. Bazıları Aiskhylos'un Myrmidon'lar adlı tragedia'sının girişinin başındaki pasajı şu şekilde yorumlarlar 'Ey sen Kaikos ve siz Mysia'nın akarsuları'. Kaynakların yanında Gergitha denen bir köy vardır. Attalos, Troas Bölgesi'ndeki yerlerini tahrip edince Gergithalıları buraya yerleştirmişti.

XIII, 4, 2, ... Kaikos, aynı isimle anılan Kaikos Ovası'nda Pergamon'un yakınından, Mysia'nın en iyi ve en bereketli topraklarından geçer.

2. 4. .4. 4- Thebe Ovası

HOMEROS, *Ilias*

VI, 396-399

Eetion, ormanlık Plakos'un eteğinde,
Thebe'de otururdu,
hükmederdi Kilikalı adamlara,
tunç tolgalı Hektor almıştı onun kızını.

KSENOPHON, *Anabasis*,

VII, 8, 7, Oradan Troas topraklarından ilerlenip İda Dağı aşıldı ve önce Antandros'a sonra deniz kıyısı izlenerek Mysia'da Thebai (Thebe) Ovası'na varıldı.

KSENOPHON, *Hellenika*

IV, 1, 41, O günkü durumda Agesilaos, Pharnabazos'a söz vermiş olduğu gibi, ülkeden çıkmak üzere derhal yola koyuldu. İlkbaharın gelmesine bir şey

kalmamıştı. Thebe Ovası'na varınca, Artemis Astyrene'nin tapınağının bulunduğu arazide ordugah kurdu ve ülkenin her bir yanından gelen takviye birliklerini mevcut kuvvetlerine kattı. Niyeti elinden geldiğince Asya'nın iç bölgelerine girmekti; böylece beride kalacak bütün kabilelerin kraldan ayrılacaklarını umuyordu.

LIVIUS, *Ab Urbe Condita*

XXXVII,19, 7-9. Barışı faydasız kılmak için gayret sarf eden Antiokhos, Elea ve Pergamon halklarına ait toprakları harap etmeye başladı. Burada Seleukos'u bıraktı ve Homeros'un şiirinde geçen "Thebe Ovası" diye bilinen zengin bölgeye erişene kadar, Adramytteion'a saldırı niyetiyle ilerlemesine devam etti. Asia'da başka hiçbir yerde krallığın asker gemileriyle güvenliği sağlanan yağmacılar bu kadar büyük değildi. Aemilius ve Eumenes filolarıyla yola çıkarak şehrin koruyucuları olarak Adramytteion'da daha önce göründüler.

STRABON, *Geographika*

XIII, 4, 4, Ovadan ve kentten doğuya doğru giderken, yüksekçe bir yerde kurulmuş olan Apollonia'ya doğru ve güneye doğru bir dağ silsilesi geçtikten sonra Sardeis yolu üzerinde sol tarafta, bazılarınca Mysialıların en uzaktaki kenti olarak bilinen, Makedonialılara ait bir kent olan Thyateira'ya gelinir.⁶¹ sağ tarafta Pergamon'dan üç yüz stadion ve Sardeis'ten aynı uzaklıkta bulunan ve Kyzikoslu Apollonis'e izafeten adlandırılan Apollonis ve ondan sonra da Hermos Ovası ve Sardeis gelir. Pergamon'un kuzeyindeki toprakların çoğu Mysialılar'a aittir, Abaeiton'un sağ tarafındaki ülkeyi kastediyorum. Bu ülkenin Bithynia'ya kadar uzanan sınırlarında Epiktetos vardır.

XIV, 4, 1, ... Kallisthenes'e göre, Troialı Kilikalıların bir kısmı Thebe Ovası'ndan Pamphylia'ya sürülmüşlerdir.

XIV, 5, 28, ...Priamos'un varlığı (zenginliği) Abydos dolaylarında Astyra altın madenlerinin (bugün hala az miktarda kalıntı vardır. Bu madenlerden çıkarılan toprak çok fazladır ve yapılan kazılar çok eski çağlardan beri

---

⁶¹ Akhisar

madenin işlediğini gösterir); ve Midas'inki Bermios Dağı dolaylarından Gyges, Alyattes ve Kroisos'un kiler Lydia'da topraklarının madenleri tüketilmiş olan küçük bir köyün bulunduğu Atarneos'la Pergamon arasındaki bölgeden elde edilmiştir.

VITRIVIUS, *De Architectura*

II, 6, 3, Bu yöreden çıkan süngertaşı türü her yerde bulunmaz; yalnız Aetna, Yunanlıların "Yanık Bölge" dedikleri Mysia tepeleri ve benzeri bazı bölgelerde çıkar. Bu gibi yerlerde kaplıcaların ve dağlarda yapılan kazılarda ılık buharların bulunduğu ve eskilerin anlattıklarına göre, bir zamanlar buralardaki tarlaları alevlerin kaplamış olduğu göz önüne alındığında tuf ve topraktaki nemin, tıpkı kireç ocaklarında olduğu gibi ateşin gücünden kaynaklanarak çıktığı kesin görünüyor.

2. 5- KENTLER VE TAPIM GÖREN TANRILAR

APOLLONIOS RHODIOS, *Argonautika*

I, 1172-1186

Şimdi adam tarla sürüp veya kazıp evine veya kulübesine mutlu döndüğü zaman; akşam yemeğini özler ve orada eşiğin üzerinde, tozla kaplanmış, yorgun dizlerini kırar. Sonra yorgunluktan yıpranmış ellerine ve göbeğine (karnına) bakarak pek çok lanet okur. O sırada kahramanlar Kios'un ve Arganthonian Dağı yanında Kainidos topraklarındaki evlerine ulaşırlar. Toprağın yerleşimcisi olan Mysialılar onları dostça karşıladılar ve onlara gerekli olan erzakı ve koyunları ve bereketli şarabı verdiler.

APOLLODORO, *Bibliotheka*

I, 9, 19, ... Böylece Polyphemos Mysia'da Kios'da bir kent kurdu ve bir kral olarak orada hüküm sürdü fakat Herakles Argos'a geri döndü. Ancak Herodotos der ki Herakles o zaman geri gitmemiştir, Omphale'nin sarayında bir köle olarak hizmet etmiştir.

HERODOTOS, *Historiai*

V, 122, İonialıları kovalamakla görevlendirilenlerden ve Sardeis seferine katılmış olanlardan Hymaias, Propontis üzerine yürümüş, Mysia'da Kios'u ele

geçirmiş, bundan sonra, Daurises'in Karia'ya gitmek üzere Hellespontos'tan ayrılmış olduğunu öğrenince Propontis'i bırakmış ve ordusunu Hellespontos üzerine sürmüştü. İlion topraklarındaki bütün Aiolları ve onlarla birlikte bu topraklarda kalmış olan eski Troialıları, yani Gergithleri de almıştı...

KSENOPHON, *Anabasis*

VII, 8, 15, Attıkları çığıklar ve yaktıkları işaret ateşleri, İtamenes'in birlikleriyle yardıma koşmasına yol açtı; Komania'dan Suriyeli ağır piyadeler kralın hizmetinde çalışan sekiz yüz kadar Hyrkania ağır piyadesi, sonra sekiz yüz kadar hafif piyade geldi. Parthenion'da Apollonia'dan ve en yakın şehirlerden süvarilerle gelenler de oldu.

2. 5. 1- Kyzikos

HYGINUS, *Fabulae*

CVI. Propontis içindeki bir adanın kralı Eusoros'un oğlu Kyzikos, Argonautları büyük bir cömertlik ve misafirperverlik ile karşıladı fakat onlar Kyzikos'tan ayrılıp bütün gün denizde yol aldıkları zaman, gece bir fırtına patladı ve fırtına onları aynı adaya sürükledi. Fakat Argonautlar bunun farkında değildi. Kyzikos, onların Pelasg düşmanları olduğunu düşünerek onlara saldırdı ve gece karanlığında kıyıda Iason tarafından öldürüldü. Iason ertesi gün, kıyıya geldi ve kralı öldürmüş olduğunu gördü. O bir cenaze töreni düzenledi ve krallığını oğluna devretti.

APOLLODOROS, *Bibliothēke*

I, 9, 18, Onlar, Lemnos'tan sonra kralı Kyzikos olan Dolionlar arasında karaya çıktılar. Kral onları iyi niyetle kabul etti. Fakat gece denize açılıp rüzgarla karşılaşınca rotalarını kaybettiler ve tekrar Dolionların arasına döndüler. Bununla birlikte Dolionlar, onları Pelasg ordusu sanarak (ki onlar sürekli Pelasglar tarafından rahatsız ediliyordu) birbirinden habersiz olduklarından birbirleriyle savaşa tutuştular. Argonautlar, Kyzikosluların pek çoğunu öldürdüler; fakat gündüz, ne yaptıklarını anladıklarında saçlarını kestiler ve yas tuttular ve Kyzikos'a çok gösterişli bir cenaze töreni düzenlediler ve daha sonra denize açıldılar, Mysia'ya vardılar.

APOLLONIOS RHODIOS, *Argonautika*

I, 936- 960, Propontis'in içinde denize eğilimli zengin Phrygia topraklarından uzak olmayan yüksek bir ada vardır. Orası, dalgalar tarafından su baskınına maruz bırakılan ana karanın önündeki kıstaktadır. Kıstağın iki sahili vardır ve onlar Aisepos'un ötesine uzanır. Onun çevresinde oturanlar ona Ayılar Dağı adası derler. Orada her biri ikisi güçlü omuzlarından ve dördü aşağıda mahrem taraflarına tutturulmuş yukarı kalkmış altı büyük kola sahip saygısız ve azgın insanlar oturur. İnsanoğlu için komşularını büyük bir hayretle gözlemek fanicedir. Onların evleri Doliones Ovası ve kıstağın etrafındadır. Onların kralı Aeneus'un oğlu Kyzikos'tur. Annesi, yalın, doğru Eusoros'un kızı Aenete'dir. Korkutucu olsalar da Poseidon'un koruması sayesinde bu fani yaratıklar asla kimseye zarar vermezler ve ilk Dolionlar onlardan düremiştir. Thrakia rüzgarının sürüklediği Argolar oraya üşüştüler. Tiphys'in öğüdüyle küçük çapalarını oraya attılar ve onu Artake çeşmesinin altında bıraktılar. Amaçlarına uydun olarak ağır bir başkasını aldılar. Fakat ilk önce Ionialılar, Neleus'un oğulları, mızrağın kehanetine göre günler sonra İason Athena'nın tapınağında bir taş bulup doğru olarak koydular.

STRABON, *Geographika*

XIV, 1, 6, Ephoros'a göre, Miletos önce Kretalılar tarafından denizden içerde, eski zamanların Miletos'unun bulunduğu yerde kurulmuş ve tahkim edilmiştir... Bu kentin başarıları sayısızdır; fakat en büyüğü kurmuş olduğu kolonilerin çokluğudur. Pontos Eukseinos'un her tarafı, keza Propontis ve diğer birçok bölge Miletoslular tarafından kolonize edilmiştir. Lampsakoslu Anaksimenes, İkaros ve Leros adalarını ve Hellespontos yanındaki Khersonesos'ta Limnai'ı, keza Abydos ve Arisba'yı, Asia'da Paisos'u, Kyzikos adasında Artake ve Kyzikos'u ve Troas Bölgesi'nin iç kısmında Skepsis'i Miletosluların kolonize ettiğini söyler...

XIV, 1, 6, Hem Miletoslular hem de Deloslular, sağlık ve şifa tanrısı olan Apollon Ulios'a dua ederlerdi, bu nedenle Ulein fiili sağlıklı olma anlamına gelir. Ule adı ve Sana sağlık ve bol neşe selam şekli buradan gelir, çünkü Apollon şifa tanrısıdır. Artemis, ismini insanları Artemeas⁶² yapmasından

---

⁶² Emin ve sağlıklı

ötürü almıştır. Helos'la⁶³ Selene⁶⁴ havanın ısısının nedeni olduklarından bunlarla çok sıkı işbirliği yaparlar. Hem ani ölümler, hem de veba cinsinden hastalıklar, bu tanrılara dayandırılır.

HERODOTOS, *Historiai*

IV, 13, Öbür yandan, Prokonnesos'ta doğma Kaystrabios oğlu Aristeas adında biri vardı, destan düzerdi, o da Apollon'un öfkesinden kaçarken İssedonosların ülkesine yanaştığını ve İssedonosların ötesinde tek gözlü Arimaspes ırkının yaşadığını, bunların ötesinde de kutsal altına bekçilik eden Griffonların, daha uzakta denize çıkan yerde Hyperbore uluslarının yaşadıklarını söyler...

IV, 14, Bu destanları düzen Aristeas'ın yurdu neresidir söylemiştim; onun hakkında Prokonnesos ve Kyzikos'ta edinmiş olduğum bilgileri de ekleyeceğim. Bana anlattıklarına göre, Aristeas, doğumu bakımından en büyük yurttaşlar katındandı; bir gün Prokonnesos'ta bir bez basma atölyesine girdi ve orada düşüp öldü. Basmacı, dükkanı kapattı, gidip ölünün yakınlarına haber verdi. Aristeas'ın ölüm haberi kentin içinde yeni yayılıyordu ki, Kyzikoslu birisi geldi, ölüm haberini yalanladı. Artake'den geliyordu ve Kyzikos yolunda Aristeas'a rastlamış, hatta onunla konuşmuştu. Adam dediğinden şaşmıyordu, o arada ölünün yakınları basmacının dükkanına gelmişler, cenaze kaldırmak için gerekli şeyleri getirmişlerdi. Kapıyı açıp girdikleri zaman, içeride Aristeas'ın ne ölüsü vardı, ne dirisi. Ama altı yıl sonra Prokonnesos'ta yeniden ortaya çıkmış ve bugün Yunanistan'da 'Arimaspea' adıyla tanınan destanları yazmış ve bestelemiştir. Bunları besteledikten sonra ikinci kez kaybolmuştur.

IV, 15, Prokonnesos ve Kyzikos'ta söylenen budur. Öte yandan Aristeas'ın ikinci kayboluşundan iki yüz kırk yıl sonra İtalya'da, Metapontum'da geçmiş bir olay daha biliyorum. Bu sayıyı, Prokonnesos'ta ve Metapontum'da verilen tarihleri karşılaştırarak buluyorum. Metapontumlular anlatırlar ki, Aristeas orada görünmüş, kendilerine emir vermiş, 'Apollon adına bir sunak yapınız', demiş ve hemen yanına kendi adı olan Prokonnesoslu Aristeas adında bir heykel konulmasını istemiş; Metapontum, diye açıklamış, Apollon'un İtalya'da

---

⁶³ Güneş tanrısı

⁶⁴ Ay tanrısı

uğramış olduğu tek yerdir ve kendisi de tanrının peşinden gelmiş, ama şimdiki görünüşünde değil, karga biçiminde...⁶⁵

IV, 138, Bu yolda oy kullanan ve büyük kraldan yana olan görüşe katılanlar, Hellespontos tiranları olan Abydos'tan Daphnis, Lampsakos'tan Hippoklos, Parion'dan Herophantos, Prokonnesos'tan Metrodoros, Kyzikos'tan Aristagoras ve Bizantion'dan Ariston'du; Hellespontos'tan olanlar bunlardı; ...

THUKYDIDES, *Peloponnesos Savaşı*

VIII, 107, Deniz savaşıdan sonraki dördüncü gün, Sestos'taki Atinalılar gemilerini çarçabuk onardıktan sonra, kısa süre önce isyan eden Kyzikos'a yelken açtılar. Harpagion ve Priapos dolaylarında demir atmış sekiz Bizans gemisini gördüler. Onlara saldırıp, karaya inmiş olan tayfaları yenerek gemileri ele geçirdiler. Sonra açık bir şehir olan Kyzikos'a gidip egemenlikleri altına alarak vergiye bağladılar.

KSENOPHON, *Hellenika*

I, 1, 11, Sestos'ta kalan Atinalılar, Mindaros'un altmış gemi ile saldırıya geçeceğini haber alınca, gece vakti Kardia'ya çekildiler. Klazomenai'de bulunan Alkibiades'de beş trier ve bir sürat gemisi ile oraya geldi. Peloponnesos donanmasının Abydos'tan Kyzikos'a gittiğini öğrenerek, karadan Sestos'a gitmek üzere yola çıktı, gemilerine de yarımadanın etrafını dolaşıp aynı yere gelmelerini emretti.

I, 1, 12, Gemiler gelince, düşmanla çarpışmak amacı ile denize açılacağı sırada, yirmi gemisi ile Makedonya'dan dönen Theramenes çıkageldi; derken gene yirmi gemi ile Thasos'dan Thrasybulos geldi; vergi toplamaktan dönüyorlardı.

I, 1, 13, Alkibiades, onlara büyük yelkenlerini açıp peşi sıra gelmeleri için haber göndererek, Parion'a sefer etti; seksen altı gemiden oluşan donanma Parion'da toplandı. O gece demir alıp ertesi gün kahvaltı vaktine doğru Prokonnesos'a ulaştılar.

---

⁶⁵ Burada bir yanlışlık var. Çünkü Kyzikos'un MÖ 670'li yıllarda Miletoslular tarafından kolonize edildiğini biliyoruz. Daha önceki yerleşimler hakkında bilgi yok Herodotos'un bu hikayeyi MÖ 440 da anlattığını varsayarsak 440+240 yaklaşık olarak MÖ 680 yılına tekabül ediyor ki bu pek mümkün görünmüyor. Bkz. Plinius NH V: 32 ayrıca A. Müfid Mansel, 1999

I, 1, 14, Mindaros'un ve piyadesi ile, Pharnabazos'un Kyzikos'ta olduklarını orada öğrendiler. O gün orada kaldılar; ertesi gün Alkibiades meclisi toplayıp askerlerine denizde, karada ve kentin surları etrafında dövüşmek gerektiğini söyledi; 'çünkü bizde para yok' dedi, 'oysa düşman kraldan istediği kadar para çekiyor'.

I, 1, 15, Bir gün önce demir attıkları vakit, gemilerinin sayısını düşmana bir bildiren olur korkusu ile, en küçüğüne varıncaya kadar, bütün gemileri bir arada tutmuştu; ayrıca, karşı sahile geçmeye çalışırken yakalanacak olanların idam edileceğini ilan etmişti.

I, 1, 16, Toplantıdan sonra, muharebe hazırlıklarını tamamlayarak, şiddetli bir yağmur altında Kyzikos yönünde denize açıldı. Kyzikos'a yaklaştığı sırada hava açtı, güneş çıktı. Mindaros'a ait altmış geminin limanın açıklarında manevra yaptığını, kendisinin onlarla liman arasına girmiş olduğunu gördü.

I, 1, 17, Peloponnesos'lular, Atina trierlerinin öncekinden çok daha fazla sayıda olduğunu ve limanın ağzına gelmiş bulduklarını görünce, sahile doğru kaçtılar; yan yana demir atıp üzerlerine gelen düşmanla dövüşmeye başladılar.

I, 1, 18, Fakat Alkibiades yirmi gemilik bir kuvvetle sahili dolaşıp başka bir noktada karaya çıktı. Bunun farkına varan Mindaros da karaya çıktıysa da dövüş esnasında vurularak öldü, yanındakiler ise çözülüp dağıldılar. Atinalılar düşman gemilerini toplayıp Prokonnesos'a götürdüler; ancak Syrakusaililer tarafından ateşe verildikleri için, Syrakusai gemilerine el koyamadılar. Ertesi gün Atinalılar oradan kalkıp Kyzikos'a doğru ağır ağır ilerlemeye başladılar;

I, 1, 19, Kyzikos ahalisi, kentlerinin Peloponnesoslular ve Pharnabazos tarafından terk edildiğini görerek, kapılarını Atinalılara açtılar.

I, 1, 20, Alkibiades orada yirmi gün kaldı; Kyzikoslulardan ağır bir vergi aldı ise de onlara daha başka kötülük etmeden, yeniden Prokonnesos'a dönmek üzere yola çıktı. Oradan Perinthos ve Silivri'ye yollandı.

I, 3, 13, Sonra Pharnabazos, krala giderek elçilerle Kyzikos'ta buluşmak üzere, hemen yola çıktı. Atinalıların elçi olarak gönderdiği adamlar Dorotheos, Philokydes, Theogenes, Euriptelemos ve Mantitheos'tu; Argoslular bu heyete Kleostratos'la Phrrholokos'u katmışlardı...

III, 4, 10, Agesilaos Lysandros'un bu ricasını yerine getirmeye karar verdi ve onu Helle denizi bölgesine gönderdi. Lysandros orada Pers Spithridates'in

Pharnabazos'un hakaretine uğradığını öğrenince, onunla temas kurdu ve çocukları, serveti ve iki yüz kadar süvarisi ile, kendi tarafına geçmesini sağladı. Spithridates'in çevresindeki insanları ve eşyalarını Kyzikos'ta bırakarak, onu ve oğlunu gemiye bindirip Agesilaos'un yanına getirdi. Agesilaos bundan çok memnun oldu ve derhal Pharnabazos'un yönetimi altında ülke ile ilgili bilgi istedi.

FRONTINUS, *Strategemata*

III, 9, 6, Atinalı General Alkibiades Kyzikos'a saldırmayı planlayarak geceleyin umulmadık bir şekilde kente yaklaştı ve borazancılara tahkimattan farklı olarak enstrümanlarıyla sesler çıkarmalarını emretti. Duvarın savunucuları çoktu fakat onlar saldırmak için kendi düşündükleri yöne akın ettiklerinde, Alkibiades direncin olmadığı noktada duvara tırmanmayı başardı.

HELLENİKA OXYRHNKHIA

XXI, 4, Spithridates, Pharnabazos ile yaşayan ve ona hizmet eden bir pers soylusudur. Daha sonra ona düşman olmuş tutuklanmaktan ve zarar görmekten korktuğu için derhal Kyzikos'a kaçtı ve daha sonra yakışıklı bir genç olan oğlu Megabates ile birlikte Agesilaos'un yanına geldi.

DIODOROS, *Bibliothēke*

XIII, 49, 4, Lakedaimonialı amiral Mindaros, Kyzikos'a yelken açtı. Bütün ordusunu karaya çıkardı ve kenti muhasara etti. Pharnabazos büyük bir orduyla oradaydı ve Mindaros'un yardımıyla Kyzikos'u kuşatmaya devam etti ve onu fırtına yardımıyla aldı.

XIII, 49, 5, Atinalı generaller Kyzikos'a yelken açmaya karar vererek bütün gemilerini suya indirdiler ve Kersenosos'un etrafını dolaşarak yola çıktılar. Onlar önce Eleos'a vardılar. Daha sonra çok sayıdaki gemilerini düşmana belli ettirmemek için geçişi gece Abydos'un özel bir noktasından yaptılar.

XIII, 52, 1, zafer haberi Atinalılara geldiğinde, insanlar, umulmadık iyi talihi düşünerek-ki şehre ilk önce felaket haberi gelmişti-, başarıları çok sevindirdi ve halktan biri tanrılara kurbanlar sundu ve kutsal birliği bir araya getirdi. Onların en güvenilir adamlarından seçilmiş bin hoplit ve yüz atlı ve bunlara

ilaveten onlar Alkibiades'e otuz trirem gönderdiler, yani şimdi denize onlar hakimdi. Onlar Spartalılara sempati duyan kentleri harabeye çevirebilirdi.

XIII, 52, 2, Diğer yandan Spartalılar felaketi duyduklarında Kyzikos için acı duydular ve Atina'ya barışı tesis etmek için başlarında Endios'un bulunduğu elçiler gönderdiler.

XV, 81, 5, Aynı zamanda Karadeniz Heraklea yerlisi olan Klearkhos, tiran olmak için düzenlemeler yaptı ve o emellerine ulaştığında, Syrakusa tiranı Dionysos'u taklit etmeye çalıştı ve Heraklea tiranı olduktan sonra on iki yıl boyunca göze çarpan bir başarıyla orayı yönetti.

XV, 81, 6, Durum böyle devam ederken Atinalı general Timotheus, hem piyadelerine hem de gemilerine emirler vererek Toroneyi ve Potidaea'yı kuşatma altına aldı ve onları kuşatılmaya çalışılan Kyzikos'u kurtarmaya getirdi.

XVII, 7, 1, Dareios Philippos'un ölümünden önce kral oldu ve Makedonya'da yaklaşmakta olan savaşa dönmeyi düşündü fakat Philippos öldüğü zaman o endişelerinden kurtuldu ve İskender'in gençliğini küçümsedi.

XVII, 7, 2, Ancak çok geçmeden, genç adamın üstün kabiliyeti ile ve bütün Yunanistan'ı çevikliği ve eylemlerindeki hızıyla tek başına ele geçirdiği zaman Dareios, uyarıyı dikkate aldı ve ordusunu ciddi bakıma alarak ödeme yapmaya başladı. Güçlü ordular topladı ve çok sayıda savaş gemisi tedarik etti, aynı zamanda en iyi kumandanlar seçti. Stratejik düşüncü ve üstün cesaretiyle Rodoslu Memnon'da onların arasındaydı.

XVII, 7, 3, Kral ona beş bin paralı asker verdi ve onlara Kyzikos'a doğru ilerlemelerini ve onu ele geçirmelerini emretti. Memnon'a bu orduyla İda Dağı'nı aştı.

XVII, 7, 8, Memnon bu dağı karşıdan karşıya geçti ve aniden Kyzikos'a saldırarak neredeyse onu alıyordu. O bunu başaramadı fakat pek çok ganimet topladı ve bölgelerini dağıttı.

STRABON, *Geographika*

XII, 8, 11, Kyzikos, Propontis'te bir ada olup kıtaya iki köprü ile bağlıdır. Sadece toprağının verimliliğiyle değil; fakat çevresinin beş yüz stadion oluşuyla da göze çarpar. Köprülerin yakınındaki aynı ismi taşıyan ve gerektiğinde kapatılabilen iki limanı ve iki yüzden fazla gemiyi alabilecek

büyüklükte barınağı bulunan bir kent vardır. Kentin bir kısmı düzlükte diğer kısmı ise Arkton Oros denen dağın yakınındadır. Bu dağın arkasında Dindymos denen başka bir dağ daha vardır. Tek bir zirve olarak yükselen bu dağda Tanrılar Anası Dindymene'nin Argonaut'lar tarafından yapılmış tapınağı bulunur. Kent; büyüklük, güzellik, hem barış hem de savaş zamanında yönetiminin mükemmelliği ile Asia'daki en başta gelen kentlerle yarışır durumdadır ve Rhodos, Massalia ve antik Karthago tarzında düzenlenmiştir. Şimdi ben birçok ayrıntıyı atlıyorum; fakat, kamuya ait üç yapının yönetimi ile uğraşan üç yöneticinin bulunduğunu söylemeliyim. Bu yapılar, hazine, silah ve savaş makineleri ve tahıl içerirlerdi. Onlar toprağa Khalkidike toprağı⁶⁶ karıştırarak çürümesini önlerdi. Mithridates Savaşları sırasında, yapmış oldukları bu hazırlığın sonuçlarından elde edilen avantajı kanıtladılar; şöyle ki kral, beklenmedik bir zamanda yüz elli bin kişi ve büyük bir atlı kuvvetiyle kentin karşısındaki Adresteia Dağı denilen dağı ve dolaylarını ele geçirmek suretiyle baskın yaptığı ve sonra ordusunu kente hâkim bir şekilde arazinin berzah kısmına geçirdiği ve onlarla yalnız karada değil; fakat dört yüz gemiyle denizde savaştığı zaman, Kyzikoslular bütün saldırılara karşı koydular ve karşı bir tünel kazdılar. Kyzikoslular az daha kralı kendi kazdığı tünelde canlı olarak ele geçireceklerdi. Fakat kral aldığı önlemlerle tünelden geri çekilerek buna engel oldu. Romalı general Lucullus'un geç de olsa geceleyin bir yardımcı kuvvet gönderebilmesi ve keza kralın önceden kestiremediği ve bu yüzden adayı terk edinceye kadar büyük insan kaybına uğramasına neden olan, kalabalık ordusu üzerine çöken açlık da Kyzikoslular için yardımcı sayılır. Romalıların ayrıcalık tanıdığı kent bugüne kadar iç bağımsızlığını korumuştur. Vaktiyle sahip olduklarına ilaveten Romalılar tarafından verilenlerle birlikte geniş toprakları vardır. Bunlar arasında, bir kısmı Byzantion'luların elinde olan Daskylitis Gölü'nün bazı kısımları ve Adresteia Ovası, Troia bölgesinde ise Aisepos'un karşı kıyısında Zeleia dolaylarının bazı kısımlarını yer alır. Dolionis ve Mygdonis'e ilaveten Apolloniatis ve Miletopolis göllerine kadar uzanan topraklar da onlara aittir. Rhyndakos Çayı bu bölgelerden geçer; bu çayın kaynakları azanitis'tedir ve sonra Mysia Abrettene'de diğer ırmaklarla birlikte,

---

⁶⁶ İçinde kalsiyum karbonat bulunan toprak. (çn)

Abaeitis'teki Ankyra'dan geçen Makestos'u alır ve Besbikos Adasının karşısında Propontis'e dökülür. Kyzikosluların bu adasında sık ormanlarla kaplı Artake adında bir dağ vardır. Bu dağın önünde aynı ismi taşıyan bir adacık bulunur ve onunda yakınında, kıyı yoluyla Kyzikos'tan Priapos'a giderken önünden geçilen, Melanos adında bir burun vardır.

XIII, 1, 10, Zeleia, Aisepos'un denize döküldüğü yerden yaklaşık seksen stadion ve Kyzikos'tan yüz doksan stadion uzaklıkta, İda Dağı'nın eteklerinin en ucunda kurulmuştur. Ozan, Aisepos Irmağı'ndan sonra gelen, kıyıdaki yerleri peş peşe saymaktadır. ... Bu yerler Zeleia'nın aşağısındadır; fakat halen Kyzikoslular ve kıydan uzakta bulunan Priapen'ler tarafından işgal edilmiştir. ...

CASSIUS DIO, *Rhomaika*

LI, 7, 3, Açıkladığım gibi bu adamlar [gladyatörler] zafer oyunları ve Caesar'ın devrilişini kutlamak için tutuluyordu ve Kyzikos'ta eğitiliyorlardı ve onlar ne olduğunu duyar duymaz Mısır'a hükümdarlarına yardım taşımak için yola koyuldular.

LVII, 24, 6, Bu zamanda tarihte yer almaya değer başka olaylar da vardır. Yapmaya başladıkları Augustus tapınağını bitirmediklerinden ve bazı Romalıları hapse attıklarından Kyzikos halkı bir kez daha özgürlüklerinden mahrum bırakılmışlardı,

TACITUS, *Annales*

IV, 36, her yılın aynı gününde yapılan Latin festivalinin gününde şehir Praefectus'u olarak Drusus ofisinin açılışı için yargılamaya çıktığında Calpurnius Salvianus onun önünde Sextus Marius'a karşı göründü. Bu imparator tarafından açıkça kınandı ve bu olay onun sürgüne gönderilmesine neden oldu. Daha sonra Kyzikos sakinleri tanrısal Augustus'a ibadeti aleni olarak savsaklamakla ve üstelik Roma vatandaşlarına şiddet uygulamakla suçlandılar. Onlar Lucullus'un yardımıyla ve kendi yiğitlikleriyle kralı geri püskürttükleri zaman -Mithridates savaşları zamanında- kazandıkları oy hakkından mahrum bırakıldılar.

APPIANOS, *Rhomaika (Mithridateios)*

LXXI, Lucius Lucullus bu savaş için konsul ve general seçilmişti, Roma'dan bir Legion askere önderlik etti ve Fimbria'nın iki legion askeri ile birleşti ve diğer ikisiyle birleşince 30.000 asker ve 1.600 at ile Kyzikos'ta Mithridates'in yakınlarında kampını kurdu. O, kralın ordusunun 300.000 kaçağtan oluştuğunu ve tüm erzakın yağmalarla ve deniz yoluyla sağlandığını öğrendiğinde, etrafındakilere dűřmanı savaşmaksızın alt edebileceğini ve sözlerini anımsamalarını söyledi. Erzakın kolayca sağlanabileceği ve dűřmanın erzak yolunun kesilebileceği kamp için uygun bir dađ göstererek, tehlike riski olmayan bir zaferi almak için ileriye doğru harekete geçti. Oraya geçilebilecek tek bir geçit vardı ve Mithridates güçlü bir korumayla orayı ele geçirdi. Böyle yapması Taksiles ve diğer görevliler tarafından kendisine tavsiye edilmişti. Mithridates ve Sertorius arasındaki ittifaka Lucius Magius sebep oldu. Sertorius öldüğünde Lucullus ile girdiği gizli anlaşmalar ağığa çıktı. O, Lucullus'tan güvence alarak Mithridates'i Romalıların geçip istedikleri yerde kamp yapmaları için şöyle ikna etmişti. Fimbria'nın iki legion'u kaçıp doğrudan sana gelecekler. O zaman dűřmanı kan dökmeden yenebilecekken savaşın ve kan dökmenin neye faydası var. Mithridates bu tavsiyeye kuşku duymadan ve dikkatsizce razı oldu. O, Romalıların önlerindeki büyük tepede tahkimat yapmaları için rahatsız edilmeden geçip gitmelerine izin verdi. Romalılar oraya sahip olduklarında hiçbir zorlukla karşılaşmadan arkalarından desteği alabilirlerdi. Diđer taraftan Mithridates, karadan gelecek levazımlarla bağlantısı bir göl, dağlar ve nehirlerle kesildi. Sadece ara sıra zorlukla erzak sağlıyordu. Mithridates'in çıkış yapmasının kolay tarafı yoktu ve daha önce sahip olduğu avantajı gözden kaçırdığı için bulunduğu yerin elverişsizliği yüzünden Lucullus'u yenemezdi. Dahası şimdi kış yaklaşmaktaydı ve deniz yoluyla gelen levazım bir müddet sonra kesilecekti.. Lucullus vaadini hatırlattı ve onlara öngörüsünün hemen hemen başarıyla gerçekteştiğini gösterdi.

LXXIII, Her ne kadar Mithridates güçlü ordusuyla dűřmanın hattını belki de yarabilecekken bunu yapmayı göze alamadı. O, hem erzak eksikliği ve hem de bulunduğu mevziinin uygunsuzluğuna bir çare bulmayı dűřündüđünden hazırlamış olduğu makinelerle Kyzikos kuşatmasına devam etti. O, yeterli sayıda askere sahip olduğundan kuşatmayı mümkün merteye uzattı.

Denizde iki duvarla limanı abluka altına aldı ve şehrin geri kalanını duvarla çevreledi. Diğer yüksek kuleden mancınıklarla atılan taşlar ve çeşitli maddelerle döşeli elli metre yüksekliğinde bir kuşatma makinesi inşa etti. Tümsekleri yükseltti, makineler, kuleler inşa etti ve şahmerdanlar kaplumbağa kabuğu ile takviye edildi. Beş sıra kürekli iki geminin katılımıyla duvarın yanına getirilen mekanik bir alet vasıtasıyla tasarlanmış bir köprüden limanın karşısına başka bir kule taşındı. Bütün hazırlıklar tamamlandığında o, ilk önce Kyzikoslu üç bin tutukluyu şehrin karşısına gönderdi. Bunlar, ellerini yalvararak duvara doğru kaldırdılar ve yurttaşlarını tehlikeli durumdan kurtarması için yalvardılar. Fakat Kyzikoslu general Pisistratos, duvardan düşmanın elinde olanların kaderlerini metanetle karşılaması gerektiğini duyurdu..

LXXIV, Bu teşebbüs başarısızlığa uğrayınca Mithridates, geminin üzerindeki makineyi yukarı dikti ve aniden dört adamı karşıya koşarak duvarın üzerine köprüyü monte etti. Kyzikoslular, önce yeni bir aletle karşı karşıya kaldıklarından şaşkınlılar ve birkaçının geçmesine engel olamadılar fakat düşmanın geri kalanı gidenleri takip etmekte yavaş davranınca cesaretlerini topladılar ve dört duvardan da saldırdılar. Ardından yanan zifti gemilerin üzerine döktüler ve onları öndeki makineyle geriye dönmeye zorladılar. Kyzikoslular denizden yapılan saldırıyı bu şekilde bertaraf ettiler. Kara tarafından bütün makineler aynı günde üç kez zor durumdaki Kyzikoslulara karşı kullanıldı ve sürekli yenilenen saldırıyla bu şekilde karşı konuldu ve saldırılar bu şekilde atlatıldı. Şahmerdanları taşlarla kırdılar veya ilmekli iplerle yönlerini değiştirdiler ve yün çuvallarıyla darbe şiddetini hafiflettiler. Düşmanın fırlattığı ateşi de su ve sirke atarak söndürdüler ve diğerlerinin gücünü onlardan önce gerilmiş keten kumaş veya sarkıtılmış elbiseler vasıtasıyla kırdılar. Kısa zamanda, insan gayretinin çerçevesi içinde denenmedik hiçbir şey bırakmadılar. Büyük bir azimle sıkıntıların üstesinden gelmelerine rağmen, hala duvarın bir bölümü yangın yüzünden hasarlıydı ve burası akşama doğru düşman tarafından geçildi; fakat sıcak yüzünden hiç kimse acele edip giremiyordu. Kyzikoslular gece orada başka bir duvar inşa ettiler ve yaklaşık aynı anda şiddetli bir rüzgar geldi ve geri kalan makineleri de yıktı.

LXXV, Kyzikos şehrinin Proserpina'ya⁶⁷ Zeus tarafından çeyiz olarak verildiği söylenir ve bu yüzden şehir sakinleri bütün tanrılara ve ona büyük saygı duyarlar. Ona siyah bir düveyi kurban etmeyi alışkanlık haline getirdikleri bayramları yaklaştığından ve onlarda böyle bir kurban olmadığından pastadan bir tane yaptılar. Biraz sonra kara bir düve denizden onlara doğru yüzdü, limanın ağzından zincirin altına daldı, şehre doğru yürüdü, tapınağın yolunu kendisi buldu ve sunaktaki yerini aldı. Kyzikoslular umutla ve sevinçle onu kurban ettiler. Bunun üzerine Mithridates'in arkadaşları ona kutsal bölgeden uzaklaşmasını söylediler fakat o bunu yapmadı. O, şehre sarkan Dindymos Dağı'na tırmandı ve oradan şehir duvarlarına uzanan bir tepe yığdı ve kuleler inşa etti ve aynı zamanda tünellerle şehrin duvarlarının altına kazdı. Atları burada kullanışsız olduğundan ve tırnakları acıdığından ve yiyecek eksikliğinden onları Bithynia'ya gönderdi. Lucullus onlara Rhyndakos nehrini geçerken saldırdı, büyük bir kısmını öldürdü on beş bin adam, altı bin at ve malzemenin büyük bir kısmını ele geçirdi. Kyzikos'ta bunlar olurken Mithridatesin generallerinden biri olan Eumakhos, Phrygia'yı istila etti ve çocukları ve eşleriyle birlikte pek çok Romalıyı öldürdü Kilikia'da İsaorianlıları ve Pisidialıları itaati altına aldı.

LXXVI, Kış geldiğinde Mithridates denizden gelen yardımdan da mahrum kaldı. Eğer birazına sahip olsaydı ordusunun tümü açlık yüzünden ızdırap çekmeyecek ve çoğu ölmeyecekti. Barbarlar gibi bağırsakları yiyen bazıları bile vardı. Diğerleri yedikleri otlar yüzünden hasta oldu. Dahası açlığın getirdiği perişanlığa ek olarak cesetler yakılmadan çevreye bırakıldığı için bu vebayı da beraberinde getirdi. Yine de Mithridates hala Dindymos Dağı'ndan uzattığı tümsek vasıtasıyla Kyzikos'u zapt etmeyi umarak çabasını devam ettirdi. Fakat Kyzikoslular yiyecek isteklerinin en zayıf tarafları olduklarını bilerek sık sık güçlerine saldırıp makinelerini yaktılar ve onlara büyük zarar verdiler. Mithridates kaçmayı düşünmeye başladı. O, kendisini götüren filoyla geceleyin Parion'a ordusu ise karadan Lampsakos'a kaçtı. Aisepos nehrini geçerken yığılma olduğunda Lucullus onlara saldırdı pek çoğu orada hayatlarını kaybetti. Böylece Kyzikoslular kralın meydana getirdiği büyük kuşatmadan Lucullus'un sebep olduğu açlık ve kendi cesaretleriyle

---

⁶⁷ Kore

kurtuldular. Bugün de Lucullus oyunları diye kutlanan ve onun adıyla bilinen oyunları onun onuruna tertip ettiler.

PLUTARKHOS, *Bioi Paralleloi (Lucullus)*

IX, 1, Fakat aynı zamanda Mithridates Khalkedon yakınlarında yapılan savaşta üç bin adamını ve on gemisini kaybettiğinden tarifsiz bir acısı vardı ve Kyzikos'a bir saldırı planladı. Bu yüzden Lucullus'un dikkatinden kaçmayı isteyerek, yağmurlu gecenin ve karanlığın avantajını kullanarak akşam yemeğinden sonra acilen yola koyuldu, kuvvetlerini şehrin karşısına dizmeyi başardığında Adrestreia mıntikasının dağ yamaçlarında gün ağarıyordu. 2. Lucullus rüzgarı arkasına alarak onu kovaladı, askerleri ileri yürüyüşte itaatsizlik ettiği için düşmanın arkasında kaldığına memnun oldu, askerlerine bir Thrakia köyü yakınlarında mola verdi. Burası Mithridates'in gerekli ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğu bölgeler ve yolların üzerinde hakim bir noktadaydı. Bundan dolayı sorunların neler olabileceğini açıkça görerek askerlerinden birşey saklamadı kamplarındaki tahkimat işlerini tamamlar tamamlamaz onları yanına çağırıldı ve beş gün içinde kan dökmeksizin zaferi kazanabileceklerini övünerek anlattı. 3. Mithridates, kara tarafını on kampa kuşatarak ve anakaradan şehre giden dar boğazı denizden gemileriyle kapayarak Kyzikos'u hem karadan hem de denizden kuşatıyordu. Yurttaşlar Lucullus'un ortalarda olmamasından rahatsızlık duymalarına ve ondan hiçbir haber almamalarına rağmen Romalıların hatırı için her türlü zorluğa katlanarak uğradıkları felaketi büyük bir cesaretle kabullendiler. 4. Henüz onun kampı ova tarafındaydı, sadece düşman tarafından aldatıldılar. Onlara yükseklerde kamp kurmuş Romalıları göstererek şöyle dediler: Şu kuvvetleri görüyorsunuz? O, Medealı Tigranes'in Mithridates'e gönderdiği Armenialıların ordusudur. Bu yüzden onlar, büyük bir kalabalığı karşılarında görünce korkuya kapıldılar ve Lucullus gelse bile yardım etmesi için umutları kalmamıştı. 5. Ancak ilk yerde Arkhelaos tarafından gönderilen Demonaks onlara Lucullus'un yetiştiğini söyledi. Ona inanmadılar ve onun sadece endişelerini gidermek için bir hikaye uydurduğunu düşündüler. Fakat o anda düşmanın esaretinden kurtulmuş bir genç onlara geldi. Onlar kaçığa Lucullus'un nerede olduğunu sorduklarında o kendisi ile alay edildiğini zannederek onlara güldü. Fakat onların gayet ciddi olduğunu görünce Roma

kampını işaret etti ve onların cesaretleri arttı. 6. Lucullus tekrar Daskylitis gölünde gidip gelen büyük boyuttaki kayıkları çıkardı, onları bir yük arabasında denize doğru taşıdı ve alabildiği kadar çok askeri kayıkların üzerine bindirdi ve onları geceleyin farkedilmeden güvenli bir şekilde şehre götürdü.

X, 1, Özellikle de aşağıdakiler gibi pekçok işaret tarafından cesaretlendirilen Kyzikoslular beğenilen cesaretleriyle adeta cennette gibi görünüyordular. Persephone'nin bayramı yakındı, ve kurban etmek için siyah bir düveden yoksun insanlar hamurdan bir tane yaparak sunağa getirdiler. Tanrıça için büyütülmüş kutsal buzağı Kyzikos'un diğer sürüleri gibi şu anda boğazın karşı tarafında otliyordu, fakat o gün geldiğinde buzağı sürüden ayrıldı sehre doğru yalnız başına yüzdü ve kendini kurban için sundu². ve tekrar tanrıça şehir katibi Aristagoras'a düşünde göründü ve şöyle dedi: İşte burdayım, ve Pontoslu trompetçiye karşı Libyalı fülütçü getirdim. Bundan dolayı vatandaşlara neşeli olmalarını emret! Kyzikoslular sözlere şaşırmaı bıraktıklarında, şafak söküyordu ve deniz gürültülü bir rüzgarın altında kabarmaya başladı. Thessialı Nikonidesin harika işleri olan duvar boyunca uzanan kıralın kuşatma makineleri gıcırdayarak ve çatırdayarak neler olacağını açıkça gösteriyordu. 3. O zaman bir güney rüzgarı inanılmaz şiddetle öne doğru patladı kısa bir zamanda diğer makinaları paramparça etti, yüz kübit yüksekliğindeki ağaç kuleyi büyük bir sarsıntıyla yere devirdi. Bu olayla alakalı tanrıça Athena'nın uyuyan lliumluların bir çoğuna görüdüğü ve Kyzikos'a yardım etmekten henüz geldiğini söyleyerek, terle kaplanmış elbisesinden bir parça yırtıp gösterdiği nakledilir. Ve Iliion halkı bu olayla alakalı yazıtlar ve doğruluğu kesinleşmiş bir kitabe gösterirler

CICERO, *Pro Murena*

XV, 33, Mithridates, Kyzikos şehrini Asya eyaletine giriş kapısı olarak düşündüğünden savaşın en kritik anı (olanca hızıyla) Kyzikos duvarları önünde meydana geldi. Eğer biraz daha zorlayıp yenebilseydi tüm eyalet ona açık olacaktı. Çok önemli müttefikimiz olan şehir Lucullus tarafından savunuldu ve her şey yoluna girdi. Kralın bütün gücü kuşatmanın uzaması yüzünden heba oldu.

CICERO; *De Imperio Cn. Pompei*

VIII, 20; ... Mithridates'in ordusunu iyice güçlendirmiş olduğunu, bu güçlü ordusuyla Anadolu'nun en ünlü şehri, bizim dostumuz Kyzikos'u işgal etmesi üzerine, Lucullus'un oraya varıp, şiddetli savaşlar yaparak gücüyle, erdemiyle, kararlılığıyla birçok tehlikeyi engelleyerek bu şehri özgürlüğüne kavuşturmuş olduğunu söylüyorum.

CICERO, *Pro Archia Poeta Oratio*

IX, 21, ... Çünkü Roma halkı eskiden hem krallığın serveti hem de kendi doğası ve bulunduğu arazi sebebiyle sağlamlaştırılmış olan Pontos'un kapılarını Lucullus'un komutasında açtı; aynı komutanın emrinde Roma halkının ordusu çok da büyük olmayan askeri bir birlikle, Armeniusların sayısız kuvvetini dağıttı; aynı adamın siyaseti sayesinde büyük dost Kyzikos kentinin, krallığın her türlü saldırısından kurtarılmış ve savaşın eşiğinden kurtarılmış olması Roma halkının övüncüdür

MEMNON, *History Of Heraclea*

XXVIII, 1, Mithridates Kyzikos'a doğru güvenle hareket etti ve şehri kuşatmaya karar verdi. Lucullus onu takip etti ve sonraki çarpışmada Pontos ordusunu tamamen bozguna uğrattı. Kısa bir sürede on binlercesini öldürdü ve on üç bin de esir aldı. 4 Kyzikos sakinleri bunu gördüğünde, Pontos kampına saldırdılar; kampta bırakılmış olan her şeyi yağma ettiler ve orda bırakılan yaralı askerleri kılıçtan geçirdiler. Lucullus düşmanı Aisepos Nehrine kadar kovaladı ve orada düşmanın büyük bir kısmını öldürdü. Mithridates durumunu düzeltti ve Perinthos'u kuşattı, fakat orasını almada başarı gösteremedi ve tekrar Bithynia'ya geçti

FRONTINUS, *Strategemata*

IV, 5, 21, Mithridates Kyzikos'u kuşattığında, o kenttekilerin arkadaşlarına merhamet duymaları ve şehirdekilerin kenti teslim etmeye zorlamayı düşünerek şehirden aldığı tutsakları teşhir etti ve onları kuşatma altında olanlara gösterdi. Fakat şehir halkı tutsaklara ölümü kahramanlıkla karşılamaları gerektiğini söylediler ve Roma'nın müttefikliğini devam ettirmekte direndiler.

AMMIANUS MARCELLINUS, *Rerum Gestarum Libri Qui Supersunt*
XXIII, 6, 56, ... Romalılar tarafından ilk defa Kyzikos kuşatmasında görülen
develeri Mithridates oradan (Margiani) getirmişti...

EUTROPIUS, *Breviarum Historiae Romanae*
VI, 6, ... Mithridates Kyzikos'u ele geçirip bütün Asia'yı istila etmek
düşüncesiyle Khalkedon'dan Kyzikos'a geçtiğinde diğer Konsul Lucullus'la
karşılaştı. Mithridates Kyzikos'un kuşatmasında gecikince Lucullus onu
arkadan ablukaya aldı ve kıtlık yaratarak gücünü zayıflattı, pek çok
muharebede yenik düşürdü; sonra da şimdi Konstantinopolis olarak
adlandırılan Byzantium'a kovaladı.

LUCIUS ANNEUS FLORUS, *Epitome*
I, 40, 15, Asil Kyzikos şehri, kalesi, mermer kuleleri, limanı ve hisar
duvarlarıyla Asia kıyısının medar-ı iftiharıdır.

ATHENAEOS, *Deipnosophistae*
688 E Fakat en seçkin merhemler özel yerlerde yapılır, Herophilos'un dostu
Apollonius "Parfümler Üzerine" adlı bilimsel incelemesinde şöyle yazar:
Süsen otunun en iyisi Elis ve Kyzikos'tadır ve güllerden yapılan parfümlerin
en mükemmeli Phaselis'tedir, ...

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*
IV, 35, 8, Burada görünüşte Kyzikos'un Süsen çiçeği yağına çok benzeyen
ziftle karıştırılmış su ve Artemis'in de bir tapınağı vardır. Suyun her rengi ve
kokusu fark edilebilir.

CASSIUS DIO, *Rhomaika*
LXX, 4, 1, söylendiğine göre Antoninus zamanında Hellespontos ve Bithynia
bölgesinde oldukça büyük bir deprem meydana geldi. Pek çok şehir özellikle
Kyzikos tam olarak yıkıldı veya zarar gördü, ve orada bütün tapınakların en
güzeli ve en büyüğü yıkıldı. 2 sütunların kalınlığı dört kübit ve yüksekliği elli
kübit idi. Her biri tek bir blok mermerdendi. Büyük ve muazzam binanın

detayları övüldüğünden daha çok merak edilmektedir. Ülkenin iç kesimlerinde söylendiğine göre bir dağın zirvesi paramparça dağıldı. Deniz suyu dışarı taşı ve ondan çıkan serpintiler rüzgarla şiddetlendirildiler ve karadan çok içeri sürüklendiler.

HISTORIA AUGUSTA, *Septimius Severus*

VIII, 15, Aslında, eğer o isteseydi Severus onu sürgünden affetmeye söz verirdi fakat Aemilianus af dilemeyi reddetti. 16, Çok geçmeden Aemilianus Hellespontos'ta Severus'un generalleri tarafından mağlup edildi ve önce Kyzikos'a oradan da başka bir şehre kaçtı ve burada Severus'un generallerinin emriyle öldürüldü. 17, Dahası Niger'in kuvvetleri aynı generaller tarafından bozguna uğratıldı.

IX, 1, Severus sanki tüm olaylar bitmiş gibi haberi mektuplarla senatoya gönderdi. Ve çok geçmeden o, Niger ile Kyzikos yakınında buluştu ve onu öldürdü ve kafasını bir mızrak üstünde sergiledi.

AMMIANUS MARCELLINUS, *Rerum Gestarum Libri Qui Supersunt*

XXXI, 5, 16, O büyük generaller, baba ve oğul Deciiler, barbarlara karşı savaşarak düştüler (öldüler). Pamphylia kentleri kuşatma altında alınmıştı ve pek çok ada yerle bir edilmişti; Makedonia kılıçla ve ateşle harap edilmişti. Büyük bir kalabalık Thessalonike'yi⁶⁸ ve Kyzikos'u ablukaya aldı.

HERODOTOS, *Historiai*

IV, 76, İşte bir halk ki, yabancı geleneklerden hangisi olursa olsun, ama özellikle Yunanlılarınkinden ödleri kopar. Anakharsis ve daha sonra Skyles örneklerinden bunu ortaya koymuşlardır. Anakharsis birçok ülke gezmiş, engin bir kültür edinişti. Baba ocağına dönerken, Hellespontos'u geçtiği sırada Kyzikos'a yanaştı; o gün Kyzikoslular, tanrıların anası onuruna bayram yapıyorlardı. O da pek gösterişli bir şekilde kutlanan bu bayramın ortasına düşmüştü. Anakharsis'de adak adadı, yurduna sağ salim dönerse Ana'ya Kyzikos usulünce bir kurban kesecek ve gece şenliği yapacaktı. Skythia'ya vardığında Ağaçlık Bölge'ye gitti, burası Akhilleos'un At Meydanı'na yakındır

---

⁶⁸ Selanik

ve her çeşitten ağaçlarla kaplıdır; bu ormanların ortasında, tanrıça için yapılagelen bütün törenleri yerine getirdi, boynuna bir trampet ve tanrıçanın imgelerini asmıştı...

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 17. Tereia Dağı'na gelince: Bazıları onun, Kyzikosluların oturduğu, üzerinde önce Lydialılar sonra da Persler tarafından bir krali av alanı düzenlenmiş bulunan ve Zeleia'ya bitişik olan Peirosos bölgesinde bir dağ silsilesi olduğunu söylerler; fakat bazıları da Lampsakos'tan kırk stadion ötede, üzerinde Tanrılar Anası'na adanmış Tereia'nın tapınağı olarak adlandırılan tapınağın bulunduğu bir tepe olarak gösterir.

2. 5. 2- Artake

HERODOTOS, *Historiai*

VI, 33, İonia'dan ayrılan donanma, Hellespontos'un batı kıyısını da baştan başa egemenliği altına aldı. Doğu kıyılarını, sırf Perslerden kurulu kolordular, zaten daha önce anakaradaki bir savaşla ele geçirmişlerdi. Hellespontos'un Avrupa kıyılarında Khersonesos⁶⁹ - ki pek çok oturma yerini kapsıyordu – Perinthos⁷⁰ gibi Thrak kaleleri ile Selymbria⁷¹ ve Bizans⁷² bulunuyordu. Bizans ve karşısındaki Khalkhedonlular⁷³ Fenike gemilerinin gelmesini bile beklememişlerdi; ülkelerini bırakıp çıkmışlar, Karadeniz'e girerek orada Mesambria kentini kurmuşlardı. Fenikeliler bu dediğim ülkeleri ateşe vermişler, taş üstünde taş bırakmamışlar, arkasından Prokonnesos ve Artake'ye sapsmışlar, bunları da yaktıktan sonra, ilk seferinde dokunmadıkları illeri yağma etmek üzere yeniden Khersonesos'a dönmüşlerdi. Yalnız Kyzikos'a dokunmamışlardır, çünkü bunlar Fenikeliler gelmeden önce Daskyleion valisi Megabazos oğlu Oibareos ile anlaşarak, kralın egemenliği altına girmeyi kabul etmişlerdi. Kardias ili dışında bütün Khersonesos, böylece Fenikelilerin eline geçmiş oluyordu.

---

⁶⁹ Gelibolu

⁷⁰ Marmara Ereğlisi

⁷¹ Silivri

⁷² Çeviride böyle verildiği için Bizans yazılmıştır. Aslı Byzantion'dur.

⁷³ Kadıköy

2. 5. 3- Prokonnesos

KSENOPHON, *Hellenika*

I, 3, 1, Ertesi yıl Foça'daki Athena tapınağı bir yıldırım isabeti ile yandı. Kışın sona erdiği günlerde (Pontakles'in arkhonluğu zamanında, ilkbaharın başlangıcında, savaşın yirmi üçüncü yılında), Atina donanması bütün kuvvetleri ile Prokonnesos'a gitti.

IV, 8, 36, Bu taktik umutlarını boşa çıkarmadı. Gerçekten Anaksibios – anlattığına göre – o gün kurbanlardan hayırlı belirti almadığına aldırmadan dönüş yoluna koyulmuştu; aldırma işinin nedeni yolunun hep dost araziden geçmesi ve dost bir kente girmekte olması idi; ayrıca karşılaştığı insanlar ona İphikrates'in Prokonnesos'a gitmekte olduğunu bildirmişlerdi; bu nedenle hiçbir önlem almadan yola çıktı.

V, 1, 26, Bu haberi duyan Demainetos, Dionysios, Leontikhos ve Phantias kuvvetleri ile peşine düşerek Prokonnesos yolunu tuttular...

DIODOROS, *Bibliotheka*

XIII, 49, 6, Prokonnesos'a vardıklarında geceyi orda geçirdiler ve ertesi gün gemilerle Kyzikos bölgesine gönderilen askerlerle karaya çıktılar ve kumandanları Khaereaslara orduyu doğrudan kente götürmeleri için emir verdi.

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

VIII, 46, 4, Kyzikos halkı Prokonnesos halkını savaşla tekrar Kyzikos'da yaşamaya mecbur ederek bir tane tanrının anası imgesini Prokonnesos'tan götürdüler. İmge altındandır ve fildişi yerine hipopotam dişinden yapılmıştır. Bu yüzden İmparator Augustus eskiden barbarlar ve Yunanlılar arasında revaçta olan sadece bir geleneği takip etmiştir. Roma Alea'da foruma girerken bulunan Athena heykeli Augustus tarafından yaptırılmıştır.

STRABON, *Geographika*

XIV, 1, 18, Bazıları Kreophylos'u Homeros'un hocası olarak adlandırırken, başkaları Kreophylos'un değil, Prokonnesoslu Aristeas'ın Homeros'un hocası olduğunu söyler.

XIII, 1, 12, Priapos deniz kıyısında bir liman kentidir. Bazıları onun, Abydos ve Prokonnesos'u da kolonize etmiş olan Miletoslular tarafından kurulduğunu söyler. Kent adını orada kutsanan Priapos'tan almıştır. Onun kutsanması

Korinthos dolayındaki Ornea'dan getirilmiştir. Dionysos'la bir Nymphe'nin oğlu olarak bilinen bu tanrının kutsanmasına halk rağbet etti, çünkü ülkeleriyle, çevrelerindeki Parion, Lampsakos gibi komşu topraklar da zengin bağlarla kaplıydı. Kserkses Lampsakos'u bağlarla donatması için Themistokles'e verdi. Priapos daha sonraları, halk tarafından tanrı olarak kabul edildi. Bu nedenle Hesiodos onu tanımaz. O, Orthanes, Konisalos, Tykhon ve diğerleri gibi olan Attika tanrılarına benzer.

XIII, 1, 16, Parion'dan Priapos'a kıyıda seyahat ederken, eski ve hem de yeni Prokonnesos'la karşılaşırız. Sonrakinin bir kenti ve zengin, iyi yönetilen bir mermer ocağı vardır. Dünyanın bu kısmında, kentlerdeki özellikle Kyzikos'taki güzel sanat eserlerinin çoğu bu mermerden yapılmıştır. Arimaspeion epos'unun yazarı olarak tanınan, görülmedik bir şarlatan olan Aristeas, Prokonnesos'luydu.

VITRIVIUS, *De Architectura*

II, 8, 10. ...Halikarnasos'ta o en güçlü kral Mausolos'un evi, Prokonnesos mermeri ile dekore edildi...

2. 5. 4- Miletopolis

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 58, Gargara, Assoslular tarafından kurulmuştu; fakat nüfusu azdı, bu nedenle krallar Miletopolis'i tahrip ettiklerinde, Gargara'ya buradan göçmen getirdiler ve böylece, Skepsisli Demetrios'a göre, Gargara'nın halkı, Aiolislilerin yerinbe yarı yarıya barbar oldu...

2. 5. 5- Daskyleion

KSENOPHON, *Hellenika*

IV, 1, 15, Otys'in acele ettiğini gören Agesilaos derhal bir trier hazırlatarak gidip kızı alması için Spartalı Kallias'a emir verdi, Daskyleion'a hareket etti. Pharnabazos'un sarayı oradaydı, çevresinde birçok köy vardı; bunlar erzaktan yana zengin köylerdi. Çevrili parklarda ve açık kırlarda dünyanın en güzel av hayvanları yaşıyordu.

IV, 1, 16. Orada her çeşit balığın bulunduğu bir dere de akıyordu. Avlanmasını bilenler için çok da kuş vardı. Agesilaos kışı geçirmek için

ordugahını burada kurdu; ordusunun iaşesini buradan ve yaptığı akınlarla çevreden sağlamaktaydı.

FLAVIOS ARRIANOS, *Aleksandrou Anabasis*

I, 17,1, İskender, Aristes'in bölgesine Kalas'ı satrap tayin etti ve o güne kadar Dareios'a ödenen vergilerin bundan sonra da kendisine ödenmesini emretti. Dağlardan inerek teslim olan yerlilerin hepsinin yurtlarına dönmelerine izin verdi, 2. Bu savaşa Perslerle birlikte tehdit zoruyla sokulduklarına inandığı için Zeleialıları affetti. Daskyleion'u teslim almak için Parmenion'u gönderdi. O da muhafızları tarafından terkedilmiş olan şehri kolayca ele geçirdi.

APOLLODOROS, *Bibliotheke*

II, 5, 9, [Herakles] (Mysia'da) Daskylos'un oğlu Lykus'un sarayına geldi ve onun tarafından ağırlandı; Bebrykler'in kralıyla onun arasında olan bir savaşta Lykus'un tarafını tuttu ve aralarında Amykus'un kardeşi Mygdon kralının da olduğu pek çok kişiyi öldürdü. Bebryklerden çok miktarda toprak aldı ve Lykus'a verdi.

2. 5. 6- Poemanenum

AELIUS ARISTIDES, *Hieroi Logoi*

IV, 3, ...Poemanenum Mysia'da bir kenttir ve orada Asklepios'un meşhur ve kutsal bir mabedi vardır...

2. 5. 9- Hadrianutherae

CASSIUS DIO, *Rhomaika*

LXIX, 10, 2, Onun [Hadrianus] avlanmaya meraklı olduğu söylenir. Gerçekten o bir av kovalamacısında köprücük kemiğini kırdı ve neredeyse ayağını kaybediyordu. Bu esnada Mysia'da bir şehir kurdu ve şehre Hadrianutherae adını verdi.

HISTORIA AUGUSTA, *Hadrianus*

XX, 12, Hadrianus çok sevdiği köpekleri ve atları için gömme/defin yerleri tedarik eder ve bir keresinde başarılı bir şekilde avlandığı ve orada bir ayı öldürdüğü için Hadrianutherae adı verilen bir kent kurdu.

AELIUS ARISTIDES, *Hieroi Logoi*

I, 51. Eski rüyalarım yüzünden Pergamon'a seyahat etmeyi yine düşünüyordum. Fakat beliren işaretler yüzünden burada kalmalıyım. İşaretler, bir yandan fikrimi değiştirip akşamüzeri hareket etsem bile Hadrianutherae'ye ulaşamayacağımı, diğer taraftan rüyamda gördüğüm Hadrianutherae'dan gelen ve Menander'in işlerini getiren birisi, çamurun baş edilemez olduğunu ve bu şekilde oraya ulaşmamın imkansız olduğunu söylemekteydi...

2. 5. 10- Kadoi

Bkz, Böl. 2. 3. 4

2. 5. 11- Stratonikeia

Bkz, Böl. 2. 6

2. 5. 12- Gambreion

KSENOPHON, *Hellenika*

III, 1, 6, Fakat Kyros'la beraber iç Asya'ya sefer etmiş olan birliklerden kurtulanlar gelip de kuvvetlerine katılınca, Thibron düzlükte de Tissaphernes'e karşı koymaya başladı; birkaç kenti de ele geçirdi. Bunlar onun tarafına kendi rızaları ile geçen Bergama ve Teutrania ve Halisarna idi. Bu iki kenti Ispartalı Demoratos soyundan olan Eurysthenes'le Prokles yönetiyordu. Bu ülkeyi kral, Yunanistan seferine katılmış olması dolayısıyla, Demoratos'a bağışlamıştı. Gorgion ile Gongylus da onun tarafına geçtiler. Bunlar iki kardeşti. Biri Gambreion ve eski Gambreion'un, öbürü Myrina ile Gyryneion'un hükümdarı idiler. Bu kentler de kralın Gongylos'a birer armağanı idi, çünkü Eretrialılar arasında bir o Medlerden yana çıktığı için sürgün edilmişti.

2. 5. 13- Pergamon

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

I,11,1, Bu Pyrrhus ataları hariç tutulursa İskender ile doğrudan akraba değildi. Pyrrhus, Arybba'nın oğlu olan Aekides'in oğluydu fakat İskender Neoptolemos'un kızı Olympias'ın oğluydu. Neoptolemos'un ve Arybbas'ın babası Tharypos'un oğlu Alketas idi. Tharypos'tan Pyrrhus'a on beş kuşak vardır. Pyrrhus, Helenos'un kehaneti ile Epeiros'a gidip yerleşenlerin aksine, Troia'nın zaptından sonra Theselia'ya dönen ve küçümsenen ilk kişidir.

Pyrrhus ile Hermione'nin hiç çocuğu olmadı fakat Andromakhe ile evliliğinden Molossos, Pielos, ve en küçükleri olan Pergamos adında üç çocuğu oldu. Pyrrhus'un Delphoi'de öldürülmesinden sonra Adromakhe ile evlenen Helenos'un da Kestrinus adında bir oğlu oldu.

I,11,2, Helenos'un ölümüyle, Pyrrhus'un oğlu Molossos krallığının başına geçti ve böylece Kestrinus da Epeirots'dan gönüllülerle Thyamis nehrinin ötesindeki bölgeyi ele geçirdi. Pergamos, Asia'ya geçti ve Teuthrania tiranı Areios'u krallığı için yaptığı teke tek mücadelede öldürdü ve şehre kendi adını verdi ve şehir hala onun adıyla anılır.

KSENOPHON, *Anabasis*

VII, 8, 8, Oradan Adramytteion ve Kytonion üzerinden Kaikos Ovası'na doğru ilerlenip Mysia'da Pergamon'a ulaşıldı. Orada Ksenophon, Eretrialı Gongylos'un karısı, Gorgion ve Gongylos'un annesi olan Hellas'ın evinde kaldı.

VII, 8, 23, Sonra Yunanlılar Pergamon'a döndüler. Ksenophon orada tanrıya şükretmeye gitti; çünkü Lakonialılar, yüzbaşılar, komutanlar ve askerler; onun atlar, öküz çiftleri ve geri kalan ganimet arasından dilediğini seçmesinde anlaştılar; öyle ki başkalarını bile borçlu bırakacak duruma geldi.

APPIANOS, *Rhomaika (Mithridateos)*

XXI, Sonunda, Pergamon'da, Mithridates rüşvetçi Romalıları azarlayarak boğazından aşıya erimiş altını döktü.

LII. O, [Fimbria] kendini ordunun kumandanı olarak atadı ve Pontoslu VII. Mithridates Eupator'un oğluna karşı bir dizi başarılı savaş verdi. O, [Fimbria] kralı Pergamon'a püskürttü. Sonradan Pergamon'dan Pitane'ye kaçtı. Fimbria onu takip etti ve bulunduğu yeri hendeklerle çevrelemeye başladı.

LX, Fimbria Pergamon'a gitti, Asklepios tapınağına girdi ve kılıcıyla kendini yaraladı. Yarası ölümcül olmadığı için bir köleye kılıcını saptırmasını emretti.

PLUTARKHOS, *Bioi Paralleloi (Sulla)*

XI. 1. Dediklerine göre, Sulla'nın İtalya'dan ayrıldığı günlerde Pergamon'da yaşamakta olan Mithridates'e birçok ilahi işaretler verilmiş. Pergamonluların kendisine doğru aletlerle indirdiği çelenkli bir Nike heykelinin başını eller ellemez heykel kırılmış, çelenkte tiyatrodan yere düşüp parçalanmış. Bunun

üzerine halkı dehşet, Mithridates'i de büyük bir ümitsizlik kaplamış, ama gene de işleri umduğundan çok başarılı olmuş. 2. Nitekim Asia'yı Romalıların elinden, Bithynia ve Kappadokia'yı kralların elinden aldıktan sonra Pergamon'da yerleşti, dostlarına servet, hakimiyet ve tyranlıklar dağıttı....

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 54, ...Theophrastos kitaplığını Neleos'a bırakmıştır. Neleos, kitaplığını Skepsis'e götürmüş ve kendi mirasçılarına vasiyet etmiştir. Bunlar alelaide insanlar oldukları için bir yere kapatmış ve özenle korumamışlardır. Kentlerinin bağlı bulunduğu Attaloslar hanedanı krallarının Pergamon kitaplığını kurabilmek için ne kadar büyük bir istekle kitap aradıklarını duyduklarında, onları toprağa bir çukur açarak gömdüler...

VITRIVIUS, *De Arcitectura*

VII, 1, 4, ... Attalos soyunun kralları, edebiyatın büyüleyici cazibesi altında, halka zevk vermek için Pergamon'da mükemmel bir kütüphane kurdular.

PLUTARKHOS, *Bioi Paralleloi (Marcus Antonius)*

LVIII; 5, ... Antonius, içinde iki yüz bin kitap bulunan Pergamon kütüphanesini Kleopatra'ya hediye vermişti.

POLYBIOS, *Historiai*

XVI, 1-8. Kral Philippos, Pergamon'a ulaşip her türlü zorbalığa hakkı olduğunu düşünerek Kral Attalos'a hemen hemen öldürücü bir darbe indirmişti. Kızgınlığına karşı koyamadığı için, öfkesini insanlardan değil aynı zamanda tanrılardan da çıkardı. Pergamon garnizonundaki çatışmalarda şehrin askeri gücü sayesinde [Attalos] onu uzak bir mesafede tuttu. Fakat Attalos, yağmayı düşünüp önlem aldığından Kral Philippos çok az bir miktar yağma yaptı ve bu yüzden bence Attalos'u değil bilakis kendini rezil ederek hıncını tanrıların heykellerinden ve tapınaklardan çıkardı. O sadece sunakları ve tapınakları yakıp yıkmadı, aynı zamanda yıktığı şeyler tamir edilemesin diye taşları bile kırdı. Nicephorium'u tahrip ettikten sonra kutsal koruyu kesti, onu çevreleyen duvarları yıktı ve birçok olağan üstü tapınağı temellerinden kazdı. O önce Thyateira'ya ilerledi ve oradan ayrılarak bolca ganimet elde

edeceği bir bölge olan Thebe Ovası'nı istila etti. O, bu beklentiden ümidini kestiğinde Hiera Come'ye (?) ulaşmıştı, Zeuxis'e tahıl temin etmesi ve anlaşmalarının şartlarına uygun olarak kendisini desteklemesi için yalvardığı bir mesaj gönderdi

STRABON, *Geographika*

XIII, 4, 3, Pegamon'lular benim zamanımda ünlüydüler. Adobogionis ve Menodotos oğlu Mithridates. Menodotos Galatialıların tetrarkhes'ler soyundandı. Adobogionis'in de kral Mithridates'in⁷⁴ odalığı olduğu söylenir ve bu nedenle akrabaları, sanki çocuk, kralın oğluymuş gibi, ona Mithridates ismini vermişlerdir. Bu Mithridates tanrılaştırılmış Caesar'ın dostu olmuş ve o kadar yükselmiştir ki, annesinin ailesi tarafından hem tetrarkhes ve hem de Bosphoros'un ve diğer ülkelerin de kralı ilan edilmiştir. Fakat kral Pharnakes'i öldüren ve Bosphoros'u alan Asandros tarafından tahttan indirilmiştir. İşte bir zamanlar Mithridates, retorikçi Apollodoros'un olduğu gibi, ünlü bir kişiydi...

AELIUS ARISTIDES, *Hieroi Logoi*

I,69, ...Mysia'dan Pergamon'a doğru gidiyorduk, fakat rüyam yüzünden yolda mola verdik...

IV, 56, ...dikkatlice baktım ve Pergamonlu Asklepios'un cennette yerleştiğini gördüm...

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

III, 26, 10, Pergamon'da Asklepios tapınağındaki uygulamanın sebebin ne olduğunu biliyorum, orada Eurypylos'a değinmeden ilahilerine Telephos ile başlarlar. Tapınağın her yerinde Machaon'un katili olduğunu bildiklerinden onun adını anmayı, önemserler

II, 26, 8, Tanrının Epidauros'ta doğduğuna diğer kanıt da bulduğum en meşhur Asklepios tapınaklarında Epidauros'dan izlerin bulunmasıdır. Atinalılar, dini ritüellerinde ilk sırayı Asklepios'a verdiklerini söylerler ve Epidauria bayramı olan bu günde eskiden beri Asclepios'a ibadet ettiklerini

---

⁷⁴ Büyük Mithridates

iddia ederler. Aristaekhmos'un oğlu Arkhias, Pindastos'ta avlanırken kendini yaraladıktan sonra Epidauria'da iyileştirildi; Pergamon'a kültü o getirdi.

V, 13, 3, Zeus'un hizmetçilerinden bir oduncu, şehrin gereksinimi olan kurbanlar için uygun miktarda beyaz kavak odununu –başka ağaç türleri için izin verilmemiştir- temin etmeye kendini adanmıştı. Eğer herhangi biri ister Elealı olsun ister yabancı, Pelops'a sunulmuş eti yediyse Zeus tapınağına giremezdi. Aynı kurala Kaikos Nehri üzerindeki Pergamon'da Telephos kurbanlarında da başvurulur. Bunlar yıkanmadan önce asla Asklepios tapınağına giremezler.

V, 13, 8, Olympik Zeus sunağı Hera tapınağından ve Pelopium'dan yaklaşık eşit uzaklıktadır ve her ikisinin de önündedir. Bazıları onun İdalı Heracles, bazıları ise Heraklesten iki nesil sonra gelen yerel kahramanlar tarafından yapıldığını söylerler. Pergamon'daki sunak gibi, Zeus'a adanan kurban butlarının küllerinden yapılmıştır.

VI, 24, 8, Burada o ve Dionysos için değil, yalnızca Silenos dini için bir de Silenos tapınağı vardır. Sarhoşlık ona bir cupa şarapla takdim edilir. Silenosçuların ölümlü bir ırk olduğu özellikle mezarlarından anlaşılabilir. Biri Yahudi ülkesinde diğeri ise Pergamon'da olan Silenos'un mezarı vardır.

VIII, 4, 9, Hekataeos der ki, bu Auge Tegea'ya geldiğinde Herakles'le cinsel ilişkiye girmişti. Sonunda onun Herakles'ten bir çocuk doğurduğu fark edildi ve Aleos onu çocuğı ile birlikte küçük bir sandala koyarak denize bıraktı. O, Kaikos Ovası'nın prensi Teuthras'a geldi. Teuthras ona âşık oldu ve onunla evlendi. Auge'nin mezarı hala Kaikos'un üzerinde Pergamon'da mevcuttur; taşın dibinin etrafı toprakla örtülmüştür ve bronz üzerinde çıplak bir kadın figürü bulunmaktadır.

X, 18, 6, Burada Herakles'in Hydra ile dövüştüğü işlerinden bir vardır. Tisagoras onu hem adanmış hem de yapmıştır. Hem Herakles hem de Hydra demirden yapılmıştır. Demirden imgeler yapmak çok zor bir iştir ve büyük zahmetler gerektirir. Bu yüzden Tisagoras'ın işleri mükemmeldir. Pergamon'da Dionysos'a adamak için demirden yapılmış vahşi yabandomuzu ve aslan başlarını da mükemmel yapmıştır.

AELIUS ARISTIDES, *Hieroi Logoi*

III, 12. Gece olduğunda Zosimos'tan bana ait şöyle bir kehanet aldım. Kaikos'un derelerinden uzak olmayan, Telephos'un şanlı şehri onuruna Asklepios iyileştirecek hastalığını.

TACITUS, *Annales*

III, 63, Hâlihazırda bahsedilen durumun yanında Consuller Pergamon'da bir Asklepios tapınağını saptadıklarını rapor etmişlerdi, fakat diğerleri eskiçağda az bilinen kayıp bir kökene dayandığına inanıyorlardı.

2. 5. 14- Teuthrania

KSENOPHON, *Anabasis*

II, 1, 13, Lakedamonialı Damaratos'un⁷⁵ soyundan gelen Teuthrania valisi Prokles ile Tamus'un oğlu Glous'un geldikleri sırada, hazırlanmaya başlamışlardı bile ve güneş yükselmekteydi. Bunlar Yunanlılara Kyros'un öldüğünü ve kaçan Ariaios'un öbür barbarlarla birlikte savaştan önceki gece konakladıkları yerde olduğunu; gitmek isterlerse onları bugün orada bekleyeceğini, ama yarın, geldiği ülke olan İonia'ya doğru yola çıkacağını haber verdiler.

VII, 8, 17, Gongylos, Yunanlıların sayısının azlığını ve kalabalık düşmanlar tarafından kovalandığını görünce, annesinin isteğine rağmen olaya karışmak için birlikleriyle yola çıktı; Damaratos'un soyundan gelen Prokles de Halisarna ve Teutrania'nın yardımına koştu.

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

I, 4, 5, Galatların büyük bir çoğunluğu gemilerle Asia kıyılarına geçtiler ve kıyıları yağma ettiler. Birkaç zaman sonra eskiden Teuthrania denen Pergamon kenti sakinleri Galatları deniz kıyısından içerilere sürdüler. Şimdi bu halk, eski zamanda Gordios oğlu Midas tarafından kurulan bir Phrygia kenti olan Ankyra'yı zapt ederek Sangarios nehrinden daha uzaktaki bölgede otururlar.

⁷⁵ Sparta kralı Ariston oğlu Damaratos MÖ 491'de kral Kleomenes tarafından yurdundan kovulunca Dareios'un sarayına kaçtı; Dareios, Teutrania'yı ona bağışladı

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 69, Elaia, Pitane, Atarneos ve Pergamon arasında Teuthrania bulunur. Burası, bu kentlerin herhangi birinden yetmiş stadion daha uzakta değildir ve Kaikos Irmağı'nın bu tarafındadır ve anlatılan bir öyküye göre, Teuthras, Kilikalılar ve Mysialıların kralıydı. Eurypides'e göre Aleos, kızı Auge'nin Herakles tarafından baştan çıkarıldığını anlayınca, onu ve çocuğu Telephos'u bir sandığa koyarak denize bırakmıştır. Teuthras sandıktakileri kurtarmış, anneyi eş ve çocuğunu da öz oğlu olarak kabul etmiştir. Bu bir efsanedir. Fakat Arkadialıların kızıyla Mysialı kralın birleşerek, kadının oğlunun sonradan tahta geçişinin kesinlikle başka bir gerçeği olmalıdır. Herhalde hem Teuthras'ın, hem de Telephos'un Teuthrania ve Kaikos çevresinde kral olarak egemen olduklarına inanılmaktadır. Ancak Homeros öyküyü şu şekilde anlatmaktadır: 'Bir kılıç vuruşuyla öldürülen Telephos'ın oğlu kahraman Eurypylos ne yiğit bir adamdı ve çevresinde bir sürü arkadaşı, Keteiler bir kadının armağanları uğruna kılıçtan geçiriliyordu'. Böylece ozan, açık bir şekilde anlatacağına ortaya bir bilmece atmaktadır. Çünkü biz Homeros'un Keteiler'den kimleri kastettiğini ve bir 'bir kadının armağanları uğruna' sözünden neyi kastettiğini anlamamaktayız. Fakat, gramerciler de soruları çözmek yerine, kendi icat güçlerini göstermek için önemsiz efsaneler ortaya atmaktadırlar.

2. 5. 15- Atarneos

HERODOTOS, *Historiai*

I, 160, ... Mytilenelilerin⁷⁶ niyetlerini sezen Kymeliler,⁷⁷ Lesbos'a⁷⁸ bir gemi göndermişler, Paktyas'ı alıp Khios'a⁷⁹ götürmüşler. Khioslular da onu Poliukhos Athenesi tapınağından çıkarıp satmışlardır. Ve buna karşılık Atarneos'u almışlardır; Atarneos, Lesbos'un karşısına rastlayan Mysia'ya ait bir toprak parçasıdır...

VIII, 106, Kral henüz Sardeis'teydi, Pers ordusunu Yunanistan seferi için hazırlıyordu, Hermotimos bir iş için Mysia'ya gitmişti, orada Atarneos denilen yerde Khioslular otururlardı;...

---

⁷⁶ Midilli halkı

⁷⁷ 12 Aiol kentinden biri

⁷⁸ Midilli Adası

⁷⁹ Sakız adası

VI, 28, Histiaios, bundan sonra elindeki çok sayıda İonialı ve Aiolialı ile birlikte Thasos'a karşı sefer açmıştır. Thasos'u kuşattığı sırada Fenikelilerin Miletos'tan kalkarak İonia'nın öbür bölgelerine doğru yelken açtıklarını haber aldı. Bunun üzerine Thasos'u alıp yağma etmekten vazgeçerek bütün ordusuyla Lesbos'a gitti. Ama orduda kıtlık başlamak üzereydi, bunun için Mysia'da Atarneos ve Kaikos ovalarındaki ekini kaldırmak üzere Lesbos'tan kalkıp karşı kıyıya geçti. Bu bölgede tam o sırada, güçlü bir ordunun başında olarak Harpagos adında bir İranlı bulunuyordu. Histiaios'(un) ordusu karaya çıkarken üstlerine atıldı, Histiaios'u yakaladı ve ordusunun büyük bir bölümünü öldürdü.

VI, 29, Histiaios şöyle yakalanmıştır: Yunanlılarla Persler, Atarneos topraklarındaki Melene'de savaşa girmişlerdi, bir süre sonra yedekteki atlı birlikler de Yunanlıların üzerine atıldılar; ...

VIII, 16, Kral henüz Sardeis'teydi, Pers ordusunu Yunanistan seferi için hazırlıyordu, Hermotimos bir iş için Mysia'ya gitmişti, orada Atarneos denilen yerde Khioslular otururlardı; ...

KSENOPHON, *Hellenika*

III, 2, 11, Bu işi başardıktan sonra, yeniden Asya'ya geçti. Kentlerin durumunu inceleyerek genel olarak her şeyin yolunda olduğunu gördü. Yalnız Khioslu sürgünlerin tahkimli bir mevki olan Atarneos'u ellerinde tuttuklarını, burasını üs olarak kullanmak suretiyle İonia'da mal ve canlara zarar verdiklerini ve bu talanların geliri ile geçindiklerini öğrenmiş oldu...

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

IV, 35, 10, Astyra'da, kaynağından siyah çıkan su dahi gördüm. Lesbos'un karşısındaki Astyra, Atarneos denen bölgede sıcak kaplıcaları ile ünlüdür. Bu Atarneos, Persler tarafında Khioslulara, Lydialı Pactyası teslim ettikleri için ödül olarak verilen yerdir. Bu su o zaman siyah bir renge sahipti ancak Romalılar Anio nehri denen beyaz renge sahip suyu şehrin üst tarafından geçirerek ona ilave ettiler. Bir kişi onun içine girdiğinde, ilk önce üşür ve ürperir fakat kısa bir süre sonra en sıcak içki gibi onu ısıtır.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 57, ... Aristoteles de evliliğinden ötürü, tiran Hermeias'la meydana gelen akrabalığı nedeniyle burada (Assos) kalmıştır. Hermeias bir hadım ve bir sarrafın kölesiydi. Atina'ya geldiğinde hem Aristoteles'in, hem de Platon'un öğrencisi oldu. Dönüşünde evvelce Atarneos ve Assos bölgelerini ele geçirmiş olan efendisiyle tiranlığı paylaştı ve sonra, Hermeias onun (selefi⁸⁰) halefi oldu ve hem Aristoteles hem de Ksenokrates'i yanına çağırarak onları himayesine aldı, aynı zamanda kardeşinin kızını Aristoteles ile evlendirdi. ... Filozoflar, Persler tarafından zapt edilen yukarıda adı geçen bölgelerden kaçarak kurtuldular.

2. 5. 16- Perperene

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 51, Antandros, Alkaios tarafından Leleg'lerin kenti olarak adlandırılır. Önce, Antandros Leleg'lerin kenti; fakat burası Skepsis'ler tarafından kendi ülkelerine komşu kentler arasında gösterilir. Böylece Kilikialıların toprakları içine girmektedir; çünkü Kilikialıların toprakları Leleglerinkinin devamıdır ve Kilikialılar İda Dağı'nın güney eteklerine kadar uzanır. Fakat gene de Kilikialıların toprakları daha aşağıdadır ve Leleglerinkinin aksine, Adramytteion'un yakınındaki kıyıların bir kısmıyla birleşir. Lekton'dan sonra kırk stadionluk uzaklıkta bulunan Polymedion'a gelinir; sonra buradan seksen stadionluk uzaklıkta, denizden biraz yüksekte bulunan Assos'a ve yüz yirmi stadion sonra Adremyttenos körfezini oluşturan bir burun üzerindeki Gargara'ya gelinir; Lekton'dan Kanai'a kadar olan kıyıya bu isim verilir. Elaitikos körfezi de bunun içindedir. Gerçekten üzerinde Gargara'nın bulunduğu çıkıntıyla, üzerinde Aphrodision bulunan Pyrrha'ya kadar olan kısım Adramyttene'dir. Bu iki burun arasındaki açıklık yüz yirmi stadiondur. İç kısımda Antandros bulunur, bunun da yukarısında Paris'in hekimlik ettiği söylenen Aleksandreia Dağı vardır. Ayrıca, İda Dağı'ndan gelen kerestenin pazarlandığı Aspaneos da buradadır, insanlar keresteyi aşağıya indirerek burada isteyenlere satmaktadır; ve sonra içinde Astyrene Artemis'i için kutsal bir alanı bulunan Astyre köyüne gelinir. Astyra'nın hemen yakınında Atinalılar

---

⁸⁰ Metin çevirisinde selef kelimesi kullanılmış fakat bu kelime yanlıştır. Doğrusu halef olarak düzeltilmiştir.

tarafından kolonize edilmiş, hem bir limanı, hem de bir deniz üssü bulunan Adramytteion kenti vardır. Pyrrha Burnunun ve körfezin dışında terkedilmiş Kisthene kenti bulunur. Bunun yukarısında, daha içerlerde bakır madeni, Perperene, Trarion ve bu ikisi gibi diğer yerleşimler de vardır. Kıyının bundan sonraki uzantısında Mytilenelilerin köyelerine, yani Koriphantis ve Herakleia'ya gelir; bundan sonra Attea ve sonra Atarneos ve Pitane ve Kaikos Irmağının döküldüğü yer gelir; ve burada Elaitikos körfezine ulaşmış oluruz. Irmağın diğer tarafında, Elaia ve Kanaia'ya kadar körfezin geri kalan kısmı uzanır...

2. 5. 17- Adramytteion

THUKYDIDES, *Peloponnesos Savaşı*

V, 1. Deloslular, adadan çıkarıldıkları için kendilerine Pharnakes tarafından Asia'da Adramytteion kenti verildi ve orada yerleştiler...

DIODOROS, *Bibliotheka*

XII, 73.1 Ertesi yıl Alkaeos Atina'da arkhon idi ve Lucius Sergius Fideniates ile Opiter Lucretius Roma'da konsülleriydiler. Atinalılar bu yılda Delosluları Lakedaimonlularla gizli bir müttefiklikle suçlayarak, onları adadan çıkararak adayı kendi malları olarak aldılar. Sınır dışı edilen Deloslulara satrap Pharniaces tarafından yerleşmeleri için Adramyteion kenti verildi.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 65, Vaktiyle Lydialılara tabi olan Adramytteion dolaylarındaki topraklar şimdi Mysialılara aittir ve bu gün Adramytteion'da Lydialı kapısı adında bir kapı vardır; söylediklerine göre kent Lydialılar tarafından kurulmuştur. Komşu kent Astyra'nın Mysialılara ait olduğu söylenir. Bir zamanlar burası küçük bir kasabaydı ve burada kutsal bir alanda Astyrene Artemis'inin tapınağı vardır. Bu tapınakla birlikte, burada yapılan ayinleri de yakın komşuları olan Antandros'lular yönetirdi. Burası, eski Khyrsa'dan yirmi stadion uzaklıktadır ki, buranın da tapınağı bir kutsal alandır; Akhilleus'un tahkimatı da buradaydı. Daha içerlerde, elli stadion uzaklıkta şimdi terk edilmiş olan Thebe bulunur. Ozan buradan 'Ormanlık Plakus'un eteğinde' diye söz eder. Fakat, önce Plakos veya Plaks kesinlikle burada değildir ve ikinci olarak İda Dağı'na yakın olmakla beraber, üst kısmında ormanlık bir yer yoktur. Thebe,

Astyra'dan en çok yetmiş stadion uzaklıktadır. Fakat bütün bunlar, kış selleri nedeniyle terk veya az iskan edilmiş olan yerlerin isimleridir ve sadece eski tarihleri nedeniyle sık sık sözleri edilir.

XIII, 1, 60, Homeros'a göre kıyının bundan sonraki uzantısında Kilikalılar yaşıyordu, yani şimdiki Adramyttene, Atarne ve Pitanelilerin elinde bulunan, Kaikos Irmağı'nın döküldüğü yere kadar uzanan kıyı şeridini kastediyorum. Evvelce söylediğim gibi, kilikalılar iki sülaleye ayrılmıştı. Bunlardan biri Eetion'a diğeri de Mynes'e tabidir.

XIII, 1, 61, Homeros Thebe'yi Eetion'un kenti olarak gösterir 'Biz Thebe'ye Eetion'un kutsal kentine gittik'. O, içinde Apollon Simintheos'un tapınağı bulunan Khrysa'nın da açıkça Eetion'a ait olduğunu söyler tabi şayet Khryseis Thebe'de tutsak edilmişse. Ozan şöyle demiştir: 'Thebe'ye gittik, yağma ettik, aldık getirdik ve aralarında hepsini eşit olarak bölüştüler ve Khryseis'i Atreos'un oğluna ayırdılar' ve devam ederek Lyrnessos'un Mynes'e ait olduğunu söyler, çünkü 'Akhilleus Lyrnessos'u ve Thebe'nin duvarlarını yıktı ve hem Mynes'i hem de Epistrophos'u kılıçtan geçirdi', der. Briseis 'sen beni ağlatmamıştın, ayağına tez Akhilleus kocamı öldürdüğü ve tanrısal Mynes'in kentini tahrip ettiği zaman' derken, Homeros Thebe'yi değil (çünkü o Eetion'a aitti) fakat Lyrnessos'u kasteder. Her iki kent de, sonradan Thebe Ovası denen yerdeydi, burası verimliliği nedeniyle, vaktiyle Mysialılar ve Lydialılar ve sonra da, burayı Aiolis ve Lesbos'tan gelerek kolonize eden Hellen'ler arasında bir çekişme konusu olmuştur. Fakat oranın büyük kısmı bu gün Adramytteionluların elindedir, çünkü burada hem Thebe, hem de doğal bir kale olan Lyrnessos bulunur; fakat her iki yer de terk edilmiştir. Birincisi Adramytteion'dan altmış diğeri de aksi yönde seksen sekiz stadion uzaklıktadır.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 66, Assos ve Adramytteion, her ikisi de önemli kentlerdir. Fakat Mithridates Savaşları'nda Adramytteion talihsizliğe uğramıştır...

APPIANOS, *Rhomaika (Mithridateios)*

XXIII, ... Adramytteionlular, yüzerek kaçmaya çalışanları [Romalıları] denizde yakaladılar, onları ve çocuklarını boğdular...

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 66, Akademide filozof, adalet dağıtıcısı ve retorik hocası olarak geçinen General Diodoros, kralı hoşnut etmek için kent meclisinin tüm üyelerini öldürmüştü ve ayrıca kralla birlikte Pontos'a gitmiştir. Fakat kral tahttan düşünce yaptığı kötülüklerin cezasını ödemiştir. Aynı zamanda, ona karşı suçlamalarda bulunuldu; fakat kendisi, yaptığı alçaklıkları sindiremediği için, kendini benim kentimde⁸¹ açlıkla ölüme mahkum etti. Adramytteionlu başka birisi de ünlü hatip Ksenokles'tir. Bu hatip Asia ekolüne bağlıydı. Şimdiye kadar yaşamış en iyi münazaracıydı ve hatta Asia, Mithridatim'le suçlandığında Senatus önünde Asia'yı savunan bir konuşma yapmıştı.

ATHENAEOS, *Deipnosophistae*

688, E, ... Neapolis'te ve Capua'da yapılanlarda iyidir. Hint sümbülü yağının en iyisi Tarsus'tadır ve en iyi üzüm yaprağı esansı Cyprus ve Adramytteion'da yapılır...

689, A, Eski zamanlarda üzüm yapraklarının suyunu çıkarma işi Adramytteion'da yapılırdı fakat çok az kişi yapardı. Eumenes'in karısı Stratonike sayesinde sonradan ilk sıraya yükseldi.

2. 5. 18- Killa

HOMEROS, *Ilias*

I, 37-42,

Ey Khryse'yi⁸², kutsal Killa'yi koruyan gümüş yaylı,
Tenedus'un güçlü kralı, Smintheus, dinle beni,
bir gün sana yaraşır bir tapınak yaptıysam,
boğaların, keçilerin yağlı butlarını yaktıysam senin uğruna,
şu dileğimi tez elden yerine getiriver;
Gözyaşlarımın öcünü al Danaolardan⁸³, oklarınla.

I, 430-456,

Odysseus, kutsal kurbanlarla Khryse'ye vardı tam bu sıra.
Körfeze girince dürdüler yelkenleri, kodular kara gemiye.
Gevşettiler ön halatları çarçabuk,

⁸¹ Amaseia

⁸² Troas kenti

⁸³ Homeros, destanında Yunanlılardan Danaolar diye bahsediyor. Bkz. İlyada önsöz

indirdiler direği çatalın içine,
küreklere yapışıp yanaştırdılar kıyıya gemiyi,
denize delikli taşlar indirdiler,
gemiyi halatlarla bağladılar,
çıktılar sonra deniz kıyısına,
okçu Apollon'un kurbanlarını çıkardılar karaya,
Khryseis⁸⁴ de indi denizler aşan gemiden.
Çok akıllı Odysseus götürdü sunağa doğru onu,
verdi babasının eline, dedi ki:
Ey Khryses⁸⁵, erlerin başbuğu Agamemnon gönderdi beni,
kızını sana getireyim diye,
Phoibos'a kutsal kurbanlar keseyim diye, Danaolar adına;
yatıştırmak isteriz hepimiz
Argoslulara hıçkırıklı acılar getiren tanrıyı.

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 62, Adramytteion topraklarında Khrysa ve Killa vardır. Bugün dahi Thebe dolaylarında bir yerde, içinde Killa Apollon'un tapınağı bulunan, Killa adında bir yer ve İda Dağı'ndan çıkarak kentin içinden akan Killaius adında bir ırmak vardır...

XIII, 1, 63, Khrysa deniz kıyısında, limanı olan küçük bir kasabadır; yakınında ve yukarısında Thebe bulunur. Burada da Apollon Smintheus Tapınağı vardır ve Khryseis buralıdır. Fakat bu yer şimdi tamamen terkedilmiştir... .. ne Aleksandreialıların topraklarında Killa diye adlandırılan bir yer, ne de Killa Apollon Tapınağı görülür, lakin ozan ikisini birleştirir "*Khrysa ve kutsal Killayı koruyan sen*"⁸⁶ diye söz eder. Fakat buranın Thebe Ovası'na yakın olduğu görülüyor.

2. 5. 19- Astyra

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 67, Astyra yakınında, kayalık bir kıyıya ağzı bulunan ve çok derin Sapra adında bir göl vardır. Andeiea'nın aşağısında, Tanrılar Anası

⁸⁴ Khryse'de Apollon tapınağı rahibinin kızı

⁸⁵ Khryse Apollon tapınağı rahibi

⁸⁶ İlyada, I, 37

Andeirene'ye tahsis edilmiş bir tapınak ve Palaia diye adlandırılan ve Andeira'dan yüz otuz stadion uzaklıkta bulunan bir yerleşim vardır. Söz konusu yeraltı geçidi, sürüden ayrılan bir keçinin geçidin ağzından içeri düşmesi ve ertesi gün Andeira civarında, oraya kurban kesmek için gelmiş olan sürü sahibi çoban tarafından bulunmasıyla ortaya çıkmıştır. Atarneos, tiran Hermias'ın oturduğu yerd; buradan, çifte limanlı bir Aiol kenti olan Pitane'ye ve Euenos Irmağına gelinir; bu ırmak, kentten Adramytteionluların yapmış olduğu su yoluna ulaşır... Pitaneden sonra Kaikos Irmağı'na gelinir. Bu ırmak otuz stadion ötede elaitikos Körfezine dökülür. Kaikos'un karşı kıyısında, ırmaktan on iki stadion ötede bir Aiol kenti olan Elaia bulunur. Pergamon'dan yüz yirmi stadion uzaklıkta bulunmasından ötürü burası Pergamonluların limanıdır.

2. 5. 20- Argyra

STRABON, *Geographika*

XIII, 1, 45, ... Aisepos'un sağ tarafında, Polikhna ile Palaiskepsis arasında bulunan Nea Kome ve Argyra'ya gelinir. Bu da gene *Gümüşün doğum yeri neresidir* sözünü doğrulamak amacıyla aynı varsayımı desteklemek için uydurulmuş bir isimdir...

2. 5. 21- Perikharaksis

2. 5. 22- Artamea

AELIUS ARISTIDES, *Hieroi Logoi*

IV, 4. Aisepos yakınlarında arabada oturuyordum, sıcak su kaynaklarında bulunan Nymphler ve Artemis Thermaea, beni tüm dertlerimden kurtardılar ve ben de evime geri döndüm.

IV, 9. yıllar sonra veba ortaya çıktı ve besbelli kurtarıcı Athena beni korudu.

2. 5. 6- KÜLTLER

HOMEROS, *Ilias*

I, 97-102,

Vermezse kurtulmalık almadan pazarlıksız,

Oynak gözlü kızı sevgili babasına Agamemnon,

kurban etmezse bir de kutsal yüz sığır Khryse'ye

bu kötü salgından Danaoları kurtaramaz o,
bunlar olursa tanrı yola gelir, yatıştır.

CICERO, *Orationes (Ad Quintium Fratrem)*

I, 1, 25, ... harap olmuş ve senin vasıtanla yeni bir hayat verilmeyi hak etmiş birkaç şehir(bunların en ünlülerinden biri İonia'da ve diğeri Karia'da Samos ve Halikarnasos'tur) de hiç parti kavgası ve iç savaş yoktur. Vatandaşların en iyi sınıfı tarafından yönetilen devletlerin hükümetlerine dikkat et. Mysia'da haydutluk önlendi, pek çok bölgede cinayet ortadan kaldırıldı, bütün eyalette barış tesis edildi. Hırsızlar, sadece alışılmış olduğu gibi kırsal kesimde ve anayollar üzerinde değil, aynı zamanda daha geniş ve daha ciddi olarak şehirlerde ve tapınaklarda da vardır ve onlar da tamamen önlendi...

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

II, 18, 3, Mysia denilen bölgenin solunda Mysia Demeterinin bir tapınağı vardır. Argivler söyleyen Mysios adındaki bir adam tarafından bu isim verilmiştir ve o adam demeteri misafir etmiştir. Şimdi bu tapınak çatisızdır fakat orada Demeter ve Hades'in hizmetçisinin ağaçtan tasvirlerinin bulunduğu yanmış tuğladan yapılmış başka bir tapınak vardır...

VII, 27, 9, Pellene'den yaklaşık altmış stadion uzaklıktaki Mysia Demeter'inin bir tapınağı Mysialılarındır. Argos'lu biri olan Mysios tarafından kurulduğu söylenir. Argive geleneğinin verdiği bilgiye göre Demeter'i evinde iyi ağırladı. Mysia'da her tür ağacı kapsayan bir koru vardır ve orada kaynaklardan mevcut suyun bereketi yükselir. Burada onlar yedi günde bir Demeter onuruna bayram yaparlar.

III, 20, 9, Karinos çevresinde Stematias denilen yol üzerinde Mysia Artemisinin bir tapınağı vardır

EUSEBIOS, *Historia Ecclesiastica*

V, 16, 7. Phrygia Mysia'sının Ardabau köyünde, düşmanları için sınırsız hırsları olan Montanus adında yeni bir mürtedi, kafasına taktığı delilikle transa geçti. O, başlamış olan kilise geleneklerine ve göreneklerine karşı kehanette bulunarak saçmalamaya başladı.

DIODOROS, *Bibliothēke*

XV, 90, 3, Bunların en göze çarpanları Mithridates'in ölümüyle onun krallığına sahip olan Phrygia satrabı Ariobarzanes ve Karia sarayına ve meşhur bir Akropolise sahip bütün Karia kentlerinin kalbi ve çok önemli şehirlerin ve kalelerin efendisi Karia hakimi Mausolos ve daha önce iki kere bahsettiğim Mysia satrabı Orontes ve Lydia satrabı Autophradates'tir.

2. 6- PERGAMON KRALLIĞI

ATHENAEOS, *Deipnosophistae*

577, B, ... Karystius "Historical Commentaries" adlı yapıtında şöyle der: Pergamon Kralı Philetaeros Paphlagonialı ve zenginlerle düşüp kalkan ve bir flütçü olan Boa isimli bir kadının oğludur ve ülkesinin tamamına şimdi yeni eyalet denir...

STRABON, *Geographika*

XII, 3, 8, Tieion, hakkında söylenecek önemli bir şeyi olmayan bir kenttir, ancak Attaloslar kral ailesinin kurucusu olan Philetairos buralıdır.

PLUTARKHOS, *Moralia V*

Kyzikoslu Apollonis'in aktardığına göre, kral Eumenes'in annesi, üç oğlu Attalos, Philetaeros ve Athenaeos, zenginlikten daha çok üç oğlunun en yaşlılarını gözetip, onun güvenli bir şekilde kardeşlerinin kolları arasında hüküm sürdüğünü gördüğü için her zaman tanrılara şükredip kendini mutlu sayardı.

STRABON, *Geographika*

XIII, 4, 1, Bu yerler, [Troas ve Aiolis kıyıları XIII, 3, 6] Attalos'lar tarafından yönetilen, imar edilmiş ünlü bir kent olan Pergamon'un bir tür hegemonyası altındadır. Gerçekten de bundan sonraki anlatıma buradan başlamalı ve kısaca kralların soyunu ve kökenini göstermeliyim. Büyük İskender'in haleflerinden olan Agathokles'in oğlu Lysimakhos'un hazinesini koruduğu yerd. Pergamon halkı dağın tepesinde iskan edilmişti; koni şeklinde olan dağ

dik yamaçlıydı. Bu dağın ve dokuz bin *talanton*'a varan hazinenin korunması, çocukluğundan beri hadım olan Tieion'lu Philetairos'a verilmişti. Çok kalabalık bir cenaze töreninde dadısının kucağında bulunan bebek Philetairos, sıkıştırılmaktan ötürü hadım olmuştu. O, çok iyi yetiştirilmiş olduğundan bu güvene layık oldu. Bir süre Lysimakhos'a sadık kaldı. Fakat ona iftira eden Lysiamakhos'un karısı Arsinoe'yle arasında anlaşmazlık vardı. Bu yüzden Philetairos Pergamon'un ayaklanmasına neden oldu ve fırsatlardan yararlanarak kenti yönetti. Çünkü, bu sırada içişleriyle bunalmış olan Lysimakhos, oğlu Agathokles'i öldürtmek zorunda kalmış ve oğlu Seleukos Nikator ülkeyi işgal ederek onu tahttan indirmiş; fakat sonradan kendisi de Ptolemaios Keraunos tarafından ihanete uğrayarak öldürülmüştür. Bu karışıklıklar arasında Philetairos genel olarak çevresindekilere veya güçlülere her durumda hizmet ederek, dostluk ve vaatlerle kaledeki egemenliğini sürdürmüştü ve böylece yirmi yıl hazinenin ve kalenin hakimi olmuştur.

PAUSANIAS, *Perihegesis Tes Hellados*

I, 6, 1 Ptolemaios ve Attalos'un tarihine gelince; sözlü gelenek zaman noktasından o kadar eskidir ki bu kralların altında yaşayan ve bunların faaliyetlerini yazanlar geleneğin ortadan kalkmasından önce ihmale başlamışlardır. Dolayısıyla bunların faaliyetlerini anlatmak yani Mısır'ın, Mysialıların ve komşu halkların hakimiyeti Ptolemaiosların ve Attalosların atalarının eline nasıl geçtiği anlatmak bana kalmıştır.

I, 25, 2, [Atina Akropolisindeki tapınakta] Güney duvarında, Mysia'da Galatların yıkımı ve Perslerle Marathon'da dövüş ve Atinalılarla Amazonlar arasındaki savaş ve bir zamanlar Pallenenin berzahı ile Thrakia'da yaşamış devlerle yapılan efsanevi savaş temsil edilmiştir. Her biri yaklaşık iki kübittir ve hepsi de Attalos tarafından adanmıştır/ yaptırılmıştır.

POLYAENOS, *Strategemata*

IV, 20, Galatlarla önceki savaşında Attalos oldukça az bir askere sahipti. Düşmana karşı üstün gelmek ve adamlarını cesaretlendirmek için bir kurban töreni düzenledi ve töreni Keldani Papazı Sudinus ifa etti. Elinin üzerine yaş mazının siyah suyuyla harfleri ters olarak, yani soldan sağa doğru değil,

sağdan sola doğru, “Kralın Zaferi” kelimelerini yazdı. Ve kurbanın bağırsaklarını dışarı çıkarttığı zaman elini sıcak ve süngersi olan kısmın altına koydu. Papaz diğer parçaları yani safra, akciğer ve mideyi çevirdikten sonra onlar tarafından çizilecek alameti gözlemleyerek Kralın zaferin yazılı olduğu tarafa döndü ve sevinçle hepsini askerlere gösterdi. Onlar bunu isteklice okudular ve sanki tanrı onlara zaferi garantilemiş gibi güven hissettiler, oy birliğiyle barbarlara karşı o kadar sıra dışı bir hırsla biran önce savaşmak istediler ki ummaları öğretilen zaferi elde ettiler.

APPIANOS, *Rhomaika (Mithridateios.)*

III, Bir müddet sonra Prusias, Pergamon bölgesinin Asiatik kralı II. Attalos’a karşı kışkırtıldı ve Prusias onun bölgesini harap etti. Bu olay Roma senatus’u tarafından öğrenildiğinde, Prusias’a müttefikleri ve dostları olan Attaloslara saldırmaması gerektiğini bildiren bir ultimatom gönderdiler. O, emirlere itaatte yavaş davranınca, elçiler senatonun emrettiği uygulamaları çok sert bir şekilde uygulamaya koydular, sınıra Attalos ile bir anlaşma müzakere etmek için bin atlıyla gittiler ve ona orada eşit miktarda atla bulunmasını söylediler. Prusias, Attalosla yanındaki bir avuç adamı küçümseyerek ve onu tuzağa düşürmeyi ümit ederek elçileri bin atlıyı takip etmesini söylemesi için ileri gönderdi, fakat aslında bütün ordusunu sanki savaşmış gibi ilerleterek harekete geçirdi. Attalos ve elçiler bunu öğrendiğinde, korkak gibi kaçtılar. Prusias Romalıların kaçarken bıraktığı yük hayvanlarını yakaladılar ve Pergamon’a kaçan Attalos’a ait Nikephorion kalesini zapt ederek içindeki tapınakları yakarak orayı harabeye çevirdiler. Bunların olduğu Roma’da duyulduğunda Attalos’a verdiği zararı tazmin etmesini bildirmek için Prusias’a yeni bir elçi gönderildi. Ardından korkuya düşen Prusias emre itaat ederek geri çekildi. Elçiler ceza olarak hemen yirmi tam donanımlı gemiyi Attalos’a vermesini ve muayyen zaman içinde onun beş yüz talent gümüş ödemesine karar verdiler.

LIVIUS, *Ab Urbe Condita*

XXXIII, 21, ...Attalos, hastalığı yüzünden Thebe’den Pergamon’a taşındı ve orada krallığının 44. yılında, 72 yaşında öldü...

EUTROPIUS, *Breviarum Historiae Romanae*

IV, 4, Ardından Antiokhos bir Asia kenti olan Magnesia yakınındaki Sipylos'da konsul Cornelius Scipio tarafından büyük bir savaşla bozguna uğratıldı. Bu savaşta kral Attalos'un Phrygia'da Eumenia'yı kuran kardeşi Eumenes Romalılara yardım etti. ....

Antiokhos'un savaşta kaybetmiş olduğu bütün Asia kentleri kral Eumenes'e verildi. Pek çok kent ise kral Antiokhos'a karşı Romalılara yardım eden Rodoslulara bırakıldı.

POLYBIOS, *Historiai*

XXI, 45, 9, Kral Eumenes ve kardeşlerine gelince, onlar [Prokonsul Manlius ve on Legatus] Antiokhosla anlaşmalarında onlar için tüm hazırlığı yapmışlardı ve onların [Attalosların] sahip oldukları yerlere şunlar da eklendi: Avrupa'da Khersonesos ve Lysimakhia bölgesi ve yakındaki kaleler, Asia'da, Hellespontos Phrygia'sı, büyük Phrygia, bir zamanlar Prusias'ın Eumenes'ten aldığı Mysia'nın bir bölümü, Lykaonia, Milyas, Lydia, Tralleis, Ephesos ve Telmesos. Buraları Eumenes'e hediye ettiler.

APPIANOS, *Rhomaika (Prooimion)*

I, 18, Bu işler, Aristonikos Asia'nın yönetimi için Romalılarla mücadele ederken meydana geldi. Fakat Tiberius Gracchus'un katledilmesinden ve Appius Cladius'un ölümünden sonra Fulvius Flaccus, Papirus Carbo ve genç Gracchus birlikte ülkeyi bölmek için (Asia Eyaleti) atandılar.

EUTROPIUS, *Breviarum Historiae Romanae*

IV, 18, Bu sırada Eumenes'in erkek kardeşi olan Asia kralı Attalos öldü ve Roma halkını varis bıraktı. Böylece Asia miras yoluyla Roma İmparatorluğuna dahil olmuş oldu.

IV, 20. Bu sırada, Eumenes'in metresinden olan oğlu Aristonikos Asia'da savaş çıkardı. Eumenes Attalos'un erkek kardeşiydi. Onunla savaşmak üzere Pontifex Publius Licinius Crassus gönderildi; kendisi krallardan sonsuz destek gördü. Çünkü Bithynia Kralı Nicomedes, daha kendisiyle en ağır savaşlardan birinin yapıldığı Pontoslu Mithridates, Cappadocialı Ariarathes ve Paphlagonialı Pylaemenes Romalılara yardım etti. Buna rağmen Crassus

bu savaşta bozguna uğradı ve öldürüldü. Başı kesilip Aristonikos'a götürüldü, cesedi Smyrna'da gömüldü. Daha sonra Crassus'un yerine geçen Romalı konsül Perperna savaşın akıbetini öğrenince hızla Asia'ya doğru yola ıktı. Aristonikos'u kaçtığı Stratonikeia kentinde yenip yaşanan kıtlıktan da yararlanarak teslim olmaya zorladı. Aristonikos, Senatus'un emiyle Roma'da bir zindanda boğularak öldürüldü. Aristonikos'a karşı kazanılan zafer kutlanamadı, çünkü Perperna Roma'ya dönerken Pergamon'da yaşamını kaybetti.

FRONTINUS, *Strategamata*

IV, 5, 16 Publius Crassus, Asya'da Myrina ve Eleia arasında bir yerde Aristonikos'a karşı savaşırken, düşmanın eline düştü ve canlı olarak götürüldü. Romalı bir senatörün esarete düşmesini küümsediğinden atını hızlandırarak elindeki çubukla kendisini tutsak alan Thrakialının gözünü çıkardı. Thrakialı acının verdiği öfkeyle onu öldürmek için bıçakladı. Böylece Crassus, köleliğin verdiği utançtan kurtulmayı arzuladı.

STRABON, *Geographika*

XIII. 4. 2, Onun⁸⁷ iki erkek kardeşi vardı. Büyüğü Eumenes küçüğü Attalos'tu. Eumenes'in aynı isimde bir oğlu vardı ve sonradan Pergamon Krallığı tahtına varis olmuştu⁸⁸. Bu sırada çevredeki yerlerin hakimiydi ve hatta Seleukos'un oğlu Antiokhos'la Sardeis dolaylarında savaşmış ve onu yenmişti. Attalos ve Akhaios'un kızı Antiokhos'un oğlu olan Attalos⁸⁹ ondan sonra tahta geçmiş ve büyük bir savaşta Galatları yendikten sonra ilk kral ilan edilmiştir. Attalos, hem Romalıların dostu oldu hem de Rhodosluların donanmasıyla birlikte Philippos'a karşı savaştı. Kırk üç yıllık bir savaştan sonra ileri bir yaşta öldü. Kyzikoslu bir kadın olan Apollonis'ten dört erkek çocuğu vardı. Bunlar, Eumenes, Attalos, Philetairos ve Athenaios'tu. İki küçük oğlu normal vatandaş olarak kaldı. Fakat geri kalanlardan büyüğü olan Eumenes⁹⁰ kral olarak tahta geçti. Eumenes Romalıları tarafında, Büyük Antiokhos ve Perseus'a karşı savaştı ve Romalılardan, Antiokhos'a tabi olan Taurosların

---

⁸⁷ Philetairos

⁸⁸ I. Eumenes

⁸⁹ I. Attalos

⁹⁰ II. Eumenes

beri tarafındaki ülkenin tamamını aldı. Fakat bu zamana kadar Pergamon toprakları Eleitikos ve Adramytteion Körfezine kadar uzanan bölgeyi geçmiyordu. O, kenti imar etti, Nikephorion koruluğunu yetiştirdi ve öteki büyük kardeş görkemi çok sevdiği için, kutsal binalar, kitaplıklar yaptırdı ve Pergamon kentini şimdiki durumuna getirdi. Kırk dokuz yıllık bir saltanattan sonra Eumenes tahtını Kappadokia Kralı Ariarethes'in kızı Stratonike'den olan oğlu Attalos'a⁹¹ vasiyet etti. Yirmi yıllık bir saltanattan sonra, yaşlanmış olarak öldü. O, birçok işlerde başarı sağladı. Örneğin, Seleukos'un oğlu Demetrios'u savaşta yenmesi için, Antiokhus'un oğlu Aleksandros'a yardım etti ve sahte Philippos'a karşı Romalılar tarafında savaştı ve Thrakia'ya yapılan bir seferde Kainler Kralı Diegylis'i yendi, Nikomedes'i babası Prusias'a karşı kışkırtarak, onu öldürdü. Sonunda krallığını Attalos'a⁹² bıraktı. Lakabı Philometor olan Attalos, beş yıl saltanat sürdürdü ve bir hastalıktan öldü⁹³. Ölürken ülkesini miras olarak Romalılara bıraktı. Romalılar ülkeyi bir eyalet olarak ilan ettiler ve bu eyalete kıtanın adı olan Asia ismini verdiler...

PLUTARKHOS, *Bioi Paralleloi*, (*Tiberius Gracchus*)

XIV.1 Şimdi Attalos Philometor öldü ve Pergamonlu Eudemos Roma halkını varis tayin eden kralın son isteği ve vasiyetini Roma'ya getirdi. Tiberius hemen Attalos'un parasının kanunda olması koşuluyla herkesi sevindirecek popüler bir kanun önerdi. Para Romaya getirildiğinde vatandaşlara çiftliklerini çevirip orayı işlemelerine yardımcı olmak için devlet arazisinden alabilecekleri kadar bir miktar verilebilirdi.

LIVIUS, *Periochae*

LVIII, Plep tribünü olan Tiberius Semprenius Gracchus, atlı sınıfın emirlerine ve senatonun isteklerine karşı bir toprak reformu önerdi. Buna göre hiç kimse devlet toprağının bin İugera'dan fazlasına sahip olamayacaktı. Öfkeyle, Gracchus özel bir yasayla meslektaşı Marcus Octavius'u karşı bir görüşü savunduğu için pasivize etti. O kendisi, kardeşi Gaius Gracchus ve kayın pederi Appius Cladius toprakları bölmek için üçlü yönetime (triumviral) üye

---

⁹¹ II. Attalos Philadelphos

⁹² III. Attalos

⁹³ MÖ 138- 133

seçildi. O, daha fazla toprak kazanmayı hedefleyen farklı bir reform hazırladı. Bu kurul, bireysel mülkiyete ve devlet tarafından sahip olunan topraklara ait hükmü verecekti. Pleblerin gazabına uğramadan – ki bu plebleri o kadar açgözlü bir hale getirdi ki bunlar daha büyük miktarda toprak umdular-bölebileceği toprağın daha az olduğu ortaya çıktığında, Attalos'tan miras kalan parayı, birinci kanuna göre ödeme yapılacaklar arasında, bölmek için bir kanun çıkaracağını açıkladı. II. Eumenes'in oğlu Pergamonlu kral Attalos Roma halkını kendine varis ilan etmişti. Senato, özellikle eski konsül Titus Annius bu hareketten oldukça rahatsız oldu.

STRABON, *Geographika*

XIV, 1, 38, Smyrna'dan sonra Leukia denilen küçük bir kente gelinir. Attalos Philemetor'un ölümünden sonra, kral ailesinden olduğu için saygı duyulan ve krallığı ele geçirmeyi tasavvur eden Aristonikos burada ayaklanmıştı. Kymelilerin toprakları civarındaki bu deniz savaşında Ephesoslular tarafından yenilir yenilmez hemen Smyrna'dan sürgün edildi. Fakat o iççerlere doğru gitti ve kısa zamanda çaresiz, desteksiz kalmış olan halktan çok sayıda insan ve hatta bağımsızlık vadiyle Heliopolitai adını verdiği tutsakları dahi topladı. Önce beklemelik bir anda Thyateira ya saldırdı, sonra Apollonis ele geçirdi ve sonradan kuvvetlerini diğer kalelere karşı yönetti; fakat bu uzun zaman bu başarısını sürdüremeli. Kentler hemen kendisine karşı Bithynia kralı Nikomedesin ve Kappadokia kralının yardımıyla çok sayıda birlikler gönderdiler. Sonra Romalı beş elçi ve bundan sonra da consul Publius Crassus yönetiminde bir ordu sonunda da Aristonikos u canlı olarak ele geçirip Romaya gönderen ve savaşı sona erdiren Marcus Perperna geldi. Aristonikos hapiste yaşamına son verdi. Perperna hastalıktan öldü ve Crassus Leukai dolayında bazı kabileler tarafından saldırıya uğradı ve savaşta can verdi.

VELLEIUS PATERCULUS, *Res Gestae Divi Augusti*

II, 4. Bu olaylar İtalya'da olurken kral Attalos kendi iradesiyle Asia'yı Roma vatandaşlarına miras bırakarak öldü. Daha sonra Bithynia da Nikomedes tarafından Romalılara vasiyet olarak bırakıldı. Aristonikos yalan olarak kraliyet ailesinin bir üyesi olduğunu iddia ederek Asia eyaletine zorla el

koydu. Aristonikos Marcus Perpenna tarafından kontrol altına alındı ve daha sonra Manius Aquilius tarafından zafer alayıyla götürüldü. Savaşın hemen başında kutsal hukukçu Crassus Mucianus'u öldürtmesinin cezasını hayatıyla ödedi. Crassus Macianus Asya proconsülüydü ve bölgeden ayrılmak üzereydi.

LUCIUS ANNIUS FLORUS, *Epitome*

XXXV, 20, 1- 4, Batıda İspanya fethedildiği zaman, Roma halkı doğuda huzura erdi; onlar sadece huzura ermekle kalmadı, aynı zamanda talihin getirdiği duyulmamış ve emsalsiz bir zenginlik ve krallık, kraliyet vasiyeti ile onların eline geçti. Eski müttefikimiz ve savaşta bizi destekleyen Eumenes'in oğlu Pergamon Kralı Attalos, "*Roma Halkı kraliyet mülkümü düzene sok ve yeni sahipleri olarak mülküne mirasçı ol*" dediği bir vasiyet bıraktı. Bu nedenle Roma halkı oldukça adil bir vasiyet yoluyla mirasa girerek, savaşı, ordusuz, silahsız olarak eyaletin yeni sahibi oldu. Romalıların, bu eyaleti kolaylıkla kazandığını veya kaybettiğini söylemek zordur. Kraliyet ailesinden, heyecanı yüksek bir genç olan Aristonikos, krallara itaat etmeye alışkın birkaç şehri kolayca yendi ve kendisine katılmayı reddeden Myndos, Samos ve Kolophon'u kendine katılmaya zorladı.

HORATIUS FLACCUS, *Carmina*

II, 18, 5,

Konmadım Attalos'un sarayına

Adı bilinmeyen mirasçı gibi.

Lokonya malı erguvan giysiler örmez

Soylu konuklar da benim için.

SONUÇ

Mysialıların yaşadığı yer olarak kabul ettiğimiz Mysia bölgesi, doğuda Olympos ile batıda İda Dağları ve kuzeyde Propontis ile güneyde Temnos Dağları ile Katakekaumene yöresi arasında uzanır. Mysialıların bu bölgeye gelmesini pek çok antik yazar Troia Savaşı öncesine götürmektedir. Efsane anlatımlar dışında bilindiği kadarıyla hiçbir zaman siyasi bir yapı oluşturamamış olan Mysialılar, kuzeybatı Anadolu'nun siyasi koşulları gereğince önce Lydialılar, daha sonra ise Perslerin hakimiyeti altında kalmışlar ve yaşam tarzları gereği siyasi baskıdan kaçmayı başarmışlardır. Onlar, daima hakim güç tarafından çevrelerine verdikleri zararlar yüzünden baskı altında tutulmaya çalışılmışlardır.

Antik yazarların Mysia hakkında bildikleri genellikle üstünkörü bilgilerden oluşmaktadır. Bu eksik ve hatalı bilgiler birkaç yazar tarafından dillendirildiğinde ortaya doğrulanması ya da inkar edilmesi imkansız verilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun en açık örneği bölgenin coğrafi sınırlarını belirlemede görülmektedir. Skylaks gibi erken dönem yazarlarının Mysia'ya dair verdiği bilgiler ile kendisinden I yüzyıl sonra yaşamış Herodotos'un bilgileri birbirine uymamaktadır. Yine Strabon'dan I yüzyıl sonra Mysia hakkında bilgi vermiş olan Ptolemaios, Mysia sınırlarını kendisinden başka hiçbir yazar tarafından dillendirilmemiş şekilde sunmaktadır. Bu gibi karışıklıklar da araştırmacıları farklı mecralara götürmekte ve ortak bir bilginin ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Bölge kentlerinin literatürde yer alması aynı sebepler dolayısıyla farklılık arz etmektedir. Kyzikos ve Pergamon'a ait veri çokluğu diğer kentleri arka plana itmiştir. Kyzikos kentinin siyasi tarihi çevre kentlerle paralellik göstermesine rağmen yazarlar tarafından sanki orada sadece Kyzikos kenti varmış gibi diğerlerinin ismi dahi anılmadan verilmiştir. MÖ III. yüzyılda Mysia topraklarında Hellenistik bir krallığın kurulması ile en azından Mysia'nın güneyi daha fazla zikredilir olmuştur.

Pergamon Krallığının kurulmasıyla bölge kentlerinin talihleri değişmiş, kralların zenginliklerine paralel olarak en azından Pergamon gibi birkaç kent, eskiçağ Anadolu'sunun en önemli yerlerinden olmuşlardır. Antik dünyanın ilgisini çeken tapınaklar, gymnasionlar, kütüphaneler ve tiyatroların kurulmasıyla bu yerlere daha az gelişmiş yerlerden göçler yaşanmış, bu beraberinde kültürel kaynaşmayı getirmiştir. Kuzey Mysia'da özellikle Olympene ve Abrettene kırsalında kentleşme MS II yüzyıla kadar yok gibidir. Coğrafi avantajını iyi kullanan Kyzikos, ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle Florus'un dediği gibi "*Küçük Asia'nın medar-ı iftihar*" olarak antik dünyanın ilgisini çekmiştir.

Mysialılar İskender sonrası dönemde hızlı bir Hellenleşme sürecine girmişlerdir. Herodotos'un kayıtlarına göre Mysia'da sadece Anadolu tanrıçası olan Kybele'ye tapılırken MS II. yüzyılda –en azından Aelius Aristides böyle yansıtıyor- neredeyse bütün Yunan tanrıları tapım için kendilerine mürit bulmayı başarmıştır. Özellikle sağlık ve şifa tanrısı olan Asklepios ile termal kaplıcaların koruyucusu ve şifa dağıtıcısı olan Artemis bölgede yaygın olarak tapım görmüştür. Bu dinsel çeşitlilik bölgenin coğrafi yapı olarak volkanik arazide bulunmasından ileri gelmektedir. Kaplıcaların çok olduğu Mysia bölgesinde bu kaplıcalara ait tanrı ve tanrıçalar ilgi görmektedir. Yine bölgenin ürün yelpazesine paralel olarak üzüm, asma ve şarap tanrısı olan Dionysos bölge halkı tarafından sevilmekte ve tapım görmektedir. Bu dinsel hoşgörü ve çeşitlilik Hıristiyanlık döneminde de kendini göstermiş ve Eusebios'a göre *Montanizm* hareketi Mysia'da başlamıştır.

MÖ 133 yılında Pergamon Kralı III. Attalos, ölmeden önce krallığını bir vasiyetle Roma'ya bırakmış, böylece Mysia bölgesi ve Mysialılar Roma'nın Asia Eyaleti'nin bir parçası olarak varlıklarını devam ettirmiştir. Asia Eyaletinin önemli bir bölümü olarak Mysia, antik yazarlar tarafından genelde Roma perspektifiyle bakıldığı için ancak Roma İmparatorluğunu ilgilendirdiği çerçevede ilgi bulmuştur. Hıristiyanlığın yayılma ve örgütlenme sürecinde Mysia kentlerinin kiliseleri Hellespontos, Phrygia ve Lydia piskoposları tarafından paylaşılarak Mysia adeta yok sayılmıştır. Bu yok sayma sonucunda literatürde bahsi geçmeyen ancak kilise listelerinde bulunan bazı

kentler, yapılan araştırmalarda, epigrafik ve nümizmatik kataloglarda farklı farklı bölgelerde kabul edilmişlerdir.

Bizans İmparatorluğu döneminde Mysia ismi mazide kalmış bir hatıra görünümündedir. Pagan ve Hıristiyan yazarlar arasındaki atışmaların hüküm sürdüğü yazın hayatında birkaç kayıt dışında Mysia neredeyse yok gibidir. MS VII. yüzyılda Bizans idari ve askeri örgütlenmesi içinde Mysia, askeri bölge anlamındaki *Thema*lardan *Opsikion Thema*'sına dahil edilmiş ve sonuçta Mysia ismi Opsikion ismi ile yer değiştirmiştir.

KAYNAKÇA

ESKİÇAĞ LİTERATÜRÜ

- Aelius Aristides. *Hieroi Logoi, (Aelius Aristides and The Sacred Tales)*. (1968). (Tran. C.A. Behr). Amsterdam. Adolf M. Hakkert Press
- Aiskhylos. *Persai, (Persler)*. (1968). (Çev. Güngör Dilmen Kalyoncu). Ankara. MEB
- Ammianus Marcellinus. *Rerum Gestarum Libri Qui Supersunt. (I-III)*, (1950-1952). (Ed and Tran. J.C. Rolfe), The Loeb Classical Library
- Apollonios Rhodios. *Argonautika.(I-IV)*. (1912). (Tran. R.C. Seaton). The Loeb Classical Library
- Appianos. *Rhomaika, (Appian's Roman History)*, (I-IV), (Ed. and Tran. H. White).1912-1913, The Loeb Classical Library
- Apollodoros. *Bibliotheka, (Library and Epitome)*. (1921). (Tran. J.G.Frazer). The Loeb Classical Library
- Aristophanes. *Nephelai (Bulutlar)*. (1957). (Çev. A.S. Delilbaşı). İstanbul. MEB
- Aristoteles. *Tekhne Rhetorike, (Retorik)*. (7). (2004). (Çev. Mehmet H. Doğan). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Athenaeos. *Deipnesophistae, (The Deipnosophists)*. (1854). (Tran. C.D. Yonge). Londra. H.G. Bohn.
- Cassius Dio Cocceianus. *Rhomaika, (Roman History)*. (I-IX). (1914-1927). (Ed. and Tran. E. Cary),. The Loeb Classical Library
- Columella. *De Re Rustica.(On Agricultur)*. (1941).(H.B.Ash). The Loeb Classical Library
- Diodoros. *Bibliotheke, (Library Of History)*. (I-XII). (1933-1967). (Ed. and Tran. C.H. Oldfather). The Loeb Classical Library
- Dionysios. *Rhomaike Arkhaiologia, (The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus)*. (I-VII). (1937-1950). (Ed. and Tran. E. Cary). The Loeb Classical Library

- Eusebios. *Historia Ecclesiastica, (The Church History)*. A New Translation With Commentary. (1999). (Tran. Paul L. Maier). Singapur. Kregel Publication
- Eutropius. *Breviarium Historiae Romanae. (Roma Tarihinin Özeti)* (2007). (Çev. Çiğdem Menzilcioğlu). İstanbul. Kabalıcı Yayınevi
- Flavios Arrianos. *Aleksandru Anabasis, (İskender'in Seferi)*. (2005). (Çev. Furkan Akderin). İstanbul. Alfa Yayınevi
- Horatius Flaccus, *Carmina, (İambus'lar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektuplar)*. (1994). (Çev. Turkan Uzel). Ankara. TTK
- Hyginus. *Fabulae, (The Myths of Hyginus)*. (1960). (Ed. and Tran. Mary Grant). Lawrence, University of Kansas Pres
- Hellenika Oksyrhynkhia. *Hellenica Oxyrhynchia*. (1988). (Ed. and Tran. P.R. McKechnie, S.J. Kern). Warminster. Aris & Philips
- Herodotos. *Historiai, (Herodot Tarihi)*. (2002). (Çev. Müntekim Ökmen). İstanbul. İş Bankası Kültür Yayınları
- Hesiodos. *Theogonia; Erga kai Hemera, (Hesiodos Eseri Ve Kaynakları)*. (1977). (Çev. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu). Ankara. TTK
- Historia Augusta. *Scriptores Historiae Augustae*. (I-III). (1961). (Tran. David Magie). The Loeb Classical Library
- Homeros. *Ilias, (İlyada)*. (1998). (Çev. A.Kadir, Azra Erhat). İstanbul. Can Yayınları (10. Baskı)
- Odyseia, (1996). (Çev. A. Kadir, Azra Erhat). İstanbul. Can Yayınları (8. Baskı)
- Ksenophon. *Hellenika, (Yunan Tarihi)*. (1999). (Çev. Suat Sinanoğlu). Ankara. TTK
- Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*. (1984). (Çev. Tanju Gökçöl). İstanbul. Sosyal Yayınları
- Kunetikos, (On Hunting)*. (1984). (Tran. E.C. Marchant; G.W. Bowersock). Scripta Minora. The Loeb Classical Library
- Livius. *Ab Urbe Condita, (The History Of Rome)*. (I-VI). (1905). (Tran. Canon Roberts). Londra. J.M. Dents& Sons Ltd.
- Lucius Annius Florus. *Epitome de Tito Livio, (Epitome Of Roman History)*. (1984). (Tran. E.S. Forster), The Loeb Classical Library
- Lukianos. *Aleksandros, (Aleksandros Ya Da Düzmece Yalvaç)*, (1997). (Çev. Ender Varinlioğlu). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları

- Marcus Tullius Cicero. *De Imperio Cn Pompei, (Pompeus'un Yetkisi Hakkında)* (2003). (Çev. Ü. Fafo Telatar). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları,
- Pro Archia Poeta Oratio, (Şair Archias Savunması)*. (1997). (Çev. Bedia Demiriş, Çiğdem Dürüşken). İstanbul. Kabalcı Yayınevi
- Epistulae, (The Letters of Cicero)*. (I-IV). (1899). (Tran. Evelyn S. Shuckburgh). Londra. George Bell And Sons
- Orationes, (The Orations Of Marcus Tullius Cicero)*. (1856). (Tran. C.D. Yong). Londra. H.G. Bohn
- Memnon. *History Of Heraclea*. (2004). (Tran. Andrew Smith). Jacoby. FGfR 434.
- Pausanias. *Perihegesis Tes Hellados, (Description Of Greece)*, (I-IV). (1969). (Trans. W.H.S. Jones). The Loeb Classical Library
- Photios. *Photius' Expert Of Ctesias' Persica*. (Tran. J.H. Freese). (1920)
- Şurada: http://www.livius.org/ct-cz/ctesias/photius_persica.html. Kasım 2007'de alınmıştır.
- Philostratos. *Bion Sophiston (Life of The Sophists)*. (1998). (Tran. Wilmer Wright). The Loeb Classical Library
- Plinius. *Naturalis Historia, (Natural History)*. (I-X). (1949-1963). (Tran. H. Rackham). The Loeb Classical Library
- Plutarkhos. *Bioi Paralleloi, (Plutarch's Lives)*. (I-XI). (1950-1959). (Tran. Bernadotte Perrin). The Loeb Classical Library
- Moralia, (Plutarch's Morals)*. (I-XV). (1949-1969). (Ed. and Tran. F. Babbit). The Loeb Classical Library
- Polyaenos. *Stratagemata, (Stratagems of War)*. (1793). (Tran. E. Shepherd). Londra. Ares Publishers
- Polybios. *Historiai, (The History Of Polybios)*. (I-VI). (1922-1927). (Tran. W.R. Paton). The Loeb Classical Library
- Prokopios. *Historia, (History of The Wars)*. (1971). (Tran. H.B. Dewing). The Loeb Classical Library
- Ptolemaios. *Geographike Hyphegesis*. (1843). (Ed. C.F.A Nobbe). Lipsiae
- Sextus Iulius Frontinus. *Strategemata, (Stratagems)*. (1925). (Tran. Charles E. Bennett). The Loeb Classical Library

Skylaks. *Periplus*. (*The Periplus of Pseudo-Skylax*). (2002). (Tran. Graham Shipley). http://www.le.ac.uk/ar/gjs/skylax_for_www_02214.pdf. Kasım 2007'de alınmıştır.

Stephanos Byzantinos. *Ethnikon*. (1958). Graz. Akademische Druck

Strabon. *Geographika*, (*Antik Anadolu Coğrafyası*). (4). (2000). (Çev. Adnan Pekman). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Geographika, (I-VIII). (1949-1954). (Tran. H.L. Jones). The Loeb Classical Library

Tacitus. *Annales*, (*Annals*) (I-III), (1934-1937). (Tran. J. Jackson). The Loeb Classical Library

Thukydides. *Peloponnesos Savaşı*. (1976). (Çev. Tanju Gökçöl). İstanbul. Hürriyet Gazetesi Yayınları

Valerius Flaccus. *Argonautika*. (1928). (Tran. J.H. Mozley). Loeb Classical Library

Velleius Paterculus. *Res Gestae Divi Augusti*, (*The Roman History*). (1924). (Ed. and Tran. F. W. Shipley). The Loeb Classical Library

Vergilius. *Georgica*, (*Çiftçilik Sanatı*). (2006). (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul. YKY

Vitruvius. *De Architectura*, (*Mimarlık Üzerine On Kitap*). (2). (1993). (Çev. Suna Güven). İstanbul. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları

MODERN LİTERATÜR

Akurgal Ekrem. (1956). Kyzikos ve Ergili Araştırmaları; *Anatolia*. Cilt I. Sayı: 1. 43- 51

Akurgal Ekrem. (1988). *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul. Net Yayınları.

Akurgal Ekrem. (2002). *Anadolu'nun Kültür Tarihi*. Ankara. Tübitak.

Andrewes, A. (1982). Nation and Kyzikos. *JHS*. Sayı: 102. 15-25

Anonim. (1989). Asia Eyaleti Gümrük Yasası. *E.A.* Sayı: 14

Arslan, Murat. (2000a). *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi: Galatlar*. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Arslan, Murat. (2007) *Mithridates VI. Eupator, Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul. Odin Yayıncılık.

- Barnett, R.D. (1987). Phrygia ve Demir Devrinde Anadolu Kavimleri. (Çev. Ömer Çapar). Ankara. *DTCF*, Cilt: 31. sayı 1- 2. 43-73
- Bayatlı, Osman. (1959). Bergama'da Prehistorik Kültür. *TAD*. Sayı, 9 -1. 32-33
- Bean, George E. (1997). *Eskiçağda Ege Bölgesi*. (2). (Çev. İnci Delemen). İstanbul. Arion Yayınevi
- Bean, G.E; Calder, W.M. *A Classical Map Of Asia Minor*. (Londra Tarihsiz)
- Bosch, M.E. (1942). *Helenizm Tarihinin Anahatları*. (Çev. Afif Erzen). İstanbul. Rıza Koşkun Matbaası.
- Brewster, Harry. (1993). *Classical Anatolia: The Glory Of Hellenizm*. Londra. I.B. Tauris & Co.
- Broughton, T.R.S. Stratoniceia and Aristonicus. *C.Ph*. Cilt: XXIX- 3. 252- 254
- Cary, M.; Oxon; D.L. (1949) *The Geographic Backround of Greek and Roman History*; Oxford. The Clarondon Press.
- Cook, A. Bernard. (1914). *Zeus: A Study in Ancient Religion I*. Londra. Cambridge University Press.
- Coşkun, Gökhan. (2006). Daskyleion'dan Bir Akhaimenid Kase. *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 122. 51- 62
- Corsten, Thomas. (1988). Daskyleion Am Meer. *E.A*. Sayı: 12. 53- 76
- Cramer, J.A. (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor*. Oxford University Press.
- Çapar, Ömer. (1979). Anadolu'da Kybele Tapımı. *DTCF Dergisi*. Cilt: 29- 1-4. 191- 210
- Çapar, Ömer. (1986). Homeros Destanlarında Anadolu Kavimleri. Ankara *IX Türk Tarih Kongresi*, Cilt 1. 333-348
- Çapar, Ömer. (1995). Roma'nın Asia Eyaletinde Conventus (Diocesis)Sistemi. *DTCF Dergisi*. Cilt: 37- 1-2. 731- 755
- Çelgin, Güler. (1986). *Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis*. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Demircioğlu, Halil. (1987). *Roma Tarihi, Menşelerinden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar* (2). Ankara. TTK
- Demiriş, Bedia. (2005). Antikçağ Eserleri Günümüze Nasıl Ulaştı. *Klasik Filoloji Seminerleri*. (2).İstanbul. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Dudley, Donald. (1991) (10). *Roman Society*. Londra. Penguin Books.

- Duyuran, Rüstem. (1948). *Batı Anadolu'da Eski Şehirler*. İstanbul. İstanbul Matbaacılık.
- Erdem, Zeynep K. (1998). Anadolu'da İmparator Hadrianus Dönemi Yapıları. *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 83. 2-11
- Ertüzün R. Mazhar. (1964). *Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar*. Ankara. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası.
- Forni, Arnold. (Ed.).(1964). *A Catalogue Of The Greek Coins In The British Museum*.
- Freeman, Charles. (2005). *Mısır, Yunan ve Roma*. (2) (Çev. Suat Kemal Angı). Ankara. Dost Kitabevi Yayınları.
- Friedel, Egon. (2004). *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*. (2). (Çev. Necati Aça). Ankara. Dost Kitabevi Yayınları.
- Habicht, Christian. (1969). *Die Inschriften Des Asklepieions*. Berlin. Walter De Gruyter & Co.
- Habicht, Christian. (2005). Notes on Inscriptions From Cyzicus. *E.A.* Sayı: 38. 93- 100
- Hartog, François. (1997). *Herodotos'un Aynası*. (Çev. Emin Özcan). Ankara. Dost Kitabevi Yayınları.
- Hasluck, F.W. (1904). Unpublished Inscriptions From Cyzicus. *JHS*. Cilt: 24. 20-40
- Hasluck, F.W. (1904). Inscription From Cyzicene District. *JHS*. Cilt: 25. 56-64
- Hasluck, F.W. (1906). Poemanenum. *JHS*. Cilt: 26. 23- 31
- Hasluck, F.W. (1910). *Cyzicus*. Cambridge University Press.
- Hornblower, S.; Spawforth, A. (1996). *The Oxford Classical Dictionary* (3). New York. Oxford University Press.
- Hüryılmaz, Halime. (2003). Antik Dönemde Balıkesir. *Bitek Kent: Balıkesir*, İstanbul. YKY.
- Işık, Adem, (2001). *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*. Ankara. TTK
- İplikçioğlu, Bülent. (1997). *Eskibati Tarihi I: Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*. Ankara. TTK
- James, E.O. (1960). *The Ancient Gods*. New York. G.P. Putnams Sons Press.

- Jones, A.H.M. (1971). *The Cities of The Estern Roman Provinces*. (2). Oxford. Oxford University Press.
- Kaçar, Turhan. (2007). Pax Romana'nın Gölgesinde İkinci Sofistler Dönemi ve Bir Sofistin Kaleminden Roma İmparatorluğu. *Doğu Batı*. Sayı: 40. 141- 153
- Kaya, M. Ali. (2000). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İzmir. E.Ü.E.F. Yayınları.
- Kaya, Mehmet Ali. (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi. *A.Ü. Tarih Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 38. 11- 30
- Kınal, Firuzan. (1998). *Eski Anadolu Tarihi*. (4). Ankara. TTK.
- Koçhan, Nurettin. (1991). Kyzikos 1989 Kazısı, Hadrian Tapınağı Mimari Bezemeleri. *TAD*. Sayı: 29. 119- 127
- Köker, Hüseyin. (2005). Anadolu'daki Roma Hakimiyetinin Sonu, Mithridates Savaşları. *Toplumsal Tarih*. Sayı: 135. 62-68
- Lloyd, Seton. (2003) (18). *Türkiye'nin Tarihi*. (Çev. Ender Varinlioğlu). Ankara. Tübitak.
- Magie, David. (1950). *Roman Rule in Asia Minor To The End Of Third Century After Christ*. I-II. Princeton
- Magie, David. (2001). *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*. (Çev. Ömer Çapar- Nezih Başgelen). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Magie, David. (2002). *Anadolu'da Romalılar II, Batı Anadolu ve Zenginlikleri*. (Çev. Ömer Çapar- Nezih Başgelen). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Magie, David. (2004). *Anadolu'da Romalılar III, Batı Anadolu Kent Devletleri*. (Çev. Ömer Çapar- Nezih Başgelen). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Magie, David. (2007). *Anadolu'da Romalılar IV, MÖ III. ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu*. (Çev. Ömer Çapar- Nezih Başgelen). İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Malay, Hasan. (1983). Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu. İzmir. *E.Ü.E.F, Arkeoloji ve Sanat Dergisi*. Sayı: 2. 50- 56
- Malay, Hasan. (1987). Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması; *Tarih İncelemeleri Dergisi*. Sayı 3. 13-47
- Malay, Hasan. (1987). Letter of Antiochus III To Zeuxis With Two Covering Letters, 209 BC. *E.A*. Sayı: 10. 7- 17

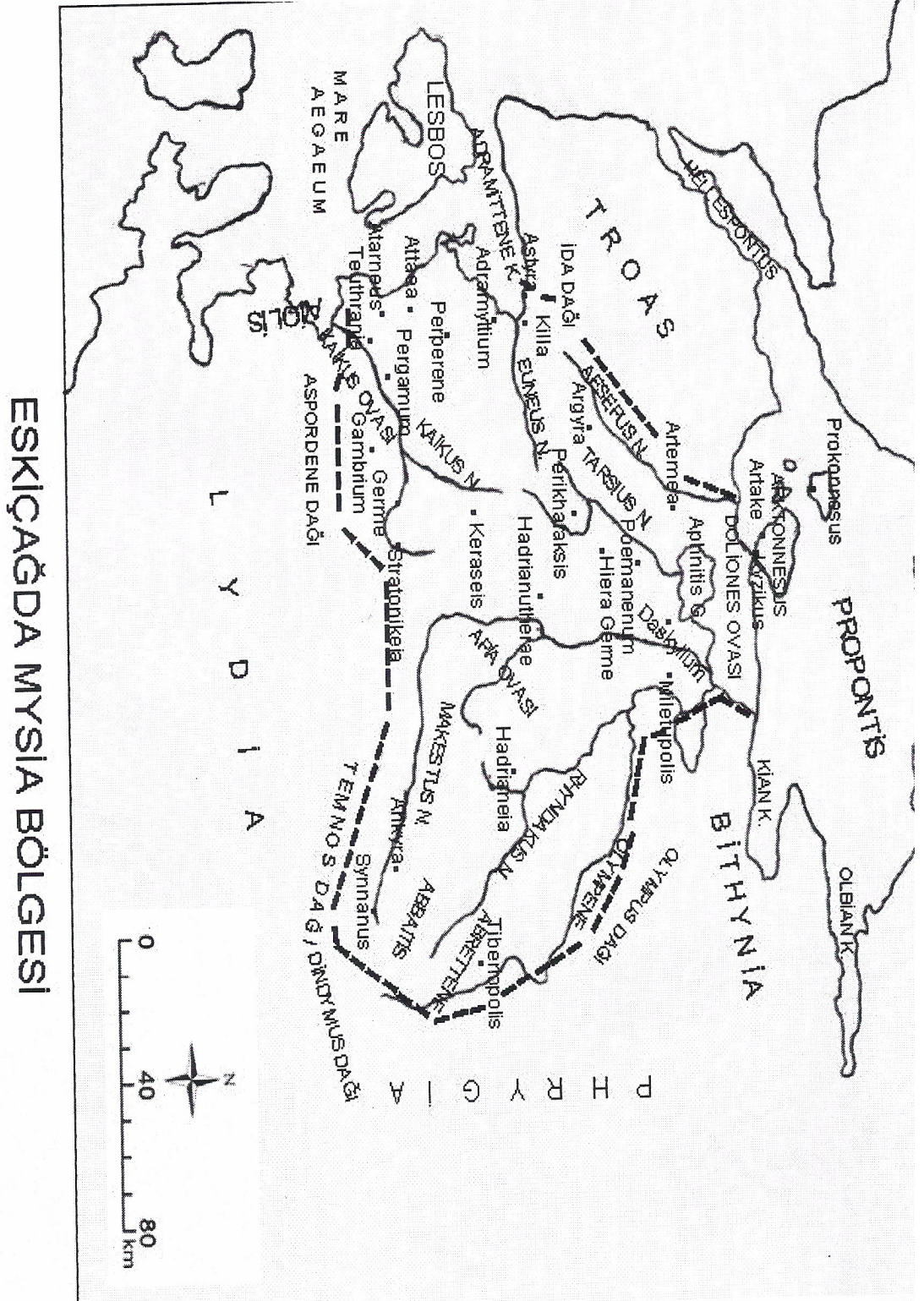
- Malay, Hasan. (1990). Batı Anadolu'da Yerel Tanrılar ve Tapım Merkezleri. *X. Türk Tarih Kongresi*. Cilt: 1. 389- 395
- Malay, Hasan. (1990). Some Mysians From Emoddi. *E.A. Sayı: 16*. 65- 68
- Malay, Hasan. (1999). Lydia'da Yerel Dinler ve Günah Çıkarma Yazıtları. *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 89. 8- 15
- Mansel, Arif Müfid. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. (6). Ankara. TTK
- Meral, Korkmaz. (2000). Kyzikos Amphitheatr'ı Işığında Amphhitheatr'larda Düzenlenen Oyunlar. *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 94. 13- 20
- Mitchell, Stephen. (1993) *Anatolia, Land, Men, Gods in Asia Minor*, I,II. Oxford. Clarendon Press
- Mitchell, Stephen. (2004). Doğu ve Batı Arasında Anadolu, Hellenistik Çağda Attalos ve Mithridates Krallıklarının Paralel Yaşamları. (Çev. Turhan Kaçar) *İ.Ü.E.F. Anadolu Araştırmaları*. Cilt: XVII- 1. 140- 153
- Munro, J.A.R.; Anthony, H.M. (1897). Exploration in Mysia I. *The Geographical Journal*. Cilt: IX- 2. 150- 169
- Munro, J.A.R.; Anthony, H.M. (1897). Exploration in Mysia II. *The Geographical Journal*. Cilt: IX- 3. 256- 276
- Parrish, David. (2001). Urbanism in Western Asia Minor. *Jornal of Roman Archaeology*. Sayı: 45
- Özsait, Mehmet. (1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*. İstanbul. İ.Ü.E.F. Yayınlar.
- Pekman, Adnan. (1970). *Eskiçağda Bazı Anadolu Şehirlerinin Tanrı ve Kahraman Ktistesleri*. İstanbul. İ.Ü. E.F. Yayınları.
- Pekman, Adnan. (1970). Yazılı Kaynaklara Göre Pergamon (Bergama) Şehrinin Kurucusu ve Kuruluşu Hakkında. *İ.Ü. Tarih Dergisi*. Sayı: 24. 33- 34
- Petz, Georg. (1992). Ein Frühes Zeugnis Für Den Hosios-Dikaios-Kült. *E.A. sayı: 20*. 143- 147
- Radt, Wolfrang. (2002). *Pergamon: Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*.(Çev. Suzan Tammer). İstanbul. YKY.
- Ramsay, W.M. (1883). The Cities and Bishopric of Phrygia I. *JHS*. Cilt: 4. 370- 436
- Ramsay, W.M. (1887). The Cities and Bishoprics of Phrygia II. *JHS*. Cilt. 8. 461- 519

- Ramsay, W.M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (Çev. Mihri Pektaş). İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Rawlinson, George. (1993). *Ancient History, From The Earliest Times To The Fall Of The Western Empire*. New York. Barnes & Nobles
- Roux, Patrick L. (2006). *Roma İmparatorluğu* (Çev. İsmail Yergüz). Ankara. Dost Kitabevi Yayınları.
- Savaş, S. Özkan. (1998). *Anadolu (Hitit-Luvi)Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları*. İstanbul. Ege Yayınları
- Sayce, A.H. (1880). Notes From Journeys in the Troad and Lydia. *JHS*. Cilt: 1. 75-93
- Sevin, Veli. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Ankara. TTK
- Shaw, B.D. (1984). Bandits in Roman Empire. *Past and Present*. Sayı:105. 3-52
- Schwertheim, Elmar. (1980). *Die Inschriften Von Kyzios Und Umgebung, Teil I, Grabtexte*. Bonn. Rudolf Habelt GMBH.
- Schwertheim, Elmar. (1983). *Die Inschriften Von Kyzikos Und Umgebung, Teil II, Miletupolis Inschriften Und Denkmäler*. Bonn. Rudolf Habelt GMBH
- Schwertheim, Elmar. (1985). Neue Inschriften Aus Milotupolis. *E.A.* Sayı: 5. 77- 78
- Schwertheim, Elmar. (1987). *Die Inschriften Von Hadrianoi Und Hadrianeia*. Bonn. *Rudolf Habelt GMBH*.
- Schwertheim, Elmar. (1988). Studien Zur Historischen Geographie Mysiens. *E.A.* Sayı: 11. 65- 78
- Smith, William. (1850). *New Classical Dictionary of Biography, Mithology, and Geography*. Londra. Spotteswoodes and Shaw.
- Syme, Ronald. (1988). Jorneys of Hadrian. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. Sayı: 73. 159- 170
- Şahin, Eda A. (2004). Anadolu'da Hosios Kai Dikaios Kültü. *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 118. 1- 16
- Şahin, Nuray. (2001). *Zeus'un Anadolu Kültleri*. İstanbul. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Tanrıver, Cumhuri. (1995). Mysia'da Epigrafi Araştırmaları. *E.Ü. Arkeoloji Dergisi*. Sayı:3. 105- 109

- Tanrıver, Cumhuri. (1999). Mysia'da Epigrafi Araştırmaları. *Zafer Taşlıklıoğlu Armağanı, Anadolu ve Trakya alışmaları*. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, Oğuz. (1992). *Antik Nümismatik ve Anadolu*. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, Oğuz. (2003). *Eski Yunan Tarihi*. (5). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Texier, Charles. (2002). *Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi, Arkeolojisi III*. (Çev. Ali Suat). Ankara. Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi Yayınları.
- Tuğrul, Lütfi. (1958). Küçük Asya Kitabelerinde Artemis. *TAD*. Cilt:VIII- 2. 45-61
- Tulunay, Elif Tül. (1990). Anadolu'daki Artemis İle Aphrodite Arasındaki Benzerlikler. *X. Türk Tarih Kongresi*. Cilt: 1. 415- 421
- Umar, Bilge. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul. İnkılap Kitabevi.
- Ünal, Ahmet. (2002). *Hitiler devrinde Anadolu I*. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Üreten, Hüseyin. (2004). Hellenistik Dönem Pergamon Kenti Tanrı ve Kültleri. *Tarih Araştırmaları*. Cilt: XXII- 35. 185- 214
- Visser, Edzard. (2001). Homeros'un Bakış Açısına Göre Troialılar ve Müttefikleri. *Düş ve Gerçek Troia*. Stuttgart. Konrad Theiss Verlag GmbH

Ek 1 MYSİA HARİTASI

ESKİÇAĞDA MYSİA BÖLGESİ